

470

Українська Академія державного управління при Президентіві України
Інститут підвищення кваліфікації кадрів

ЕКОНОМІЧНИЙ РОЗВИТОК І ДЕРЖАВНА ПОЛІТИКА

Практикум

Випуск 2

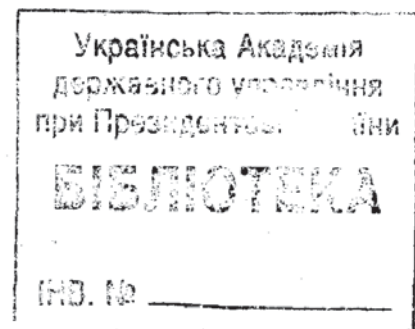
Економічні аспекти міського будівництва і житлової політики

а.б.н.

За загальною редакцією
Юрія Єханурова
Івана Розпутенка

*Рекомендовано кафедрою економічної політики
Української Академії державного управління
при Президентіві України для використання
у навчальному процесі (Протокол № 8 від 17 січня 2001 р.)*

К.І.С.
Київ – 2001

УДК 330.101.54

ББК 65.050(4УКР)

ЕК 45

Рекомендовано кафедрою економічної політики Української Академії державного управління при Президентіві України для використання у навчальному процесі підвищення кваліфікації державних службовців та підготовки магістрів державного управління.

Авторський колектив:

Бажал Ю.М. (розд. 1.6), Кілієвич О.І. (розд. 1.1–1.3, 2.1, 2.6–2.7), Мертенс О.В. (розд. 2.2–2.3), Романюк О.П. (розд. 1.4–1.5, 1.7), Ройко М.М. (розд. 2.5), Юрчишин В.В. (розд. 2.4)

За загальною редакцією:

Єханурова Ю.І. – Першого віце-прем'єр-міністра України, кандидата економічних наук,
Розпутенка І.В. – проректора Української Академії державного управління при Президентіві України, доктора наук з державного управління.

ЕК 45 Економічний розвиток і державна політика. Практикум/Ю.Бажал, О.Кілієвич, О. Мертенс та ін.; За заг. ред. Ю.Єханурова, І.Розпутенка. – К.: Вид-во "К.І.С.", 2001. – 72 с.

ISBN 966-7048-30-6

Практикум "Економічні аспекти міського будівництва і житлової політики" є другим випуском збірника запитань, завдань, конкретних ситуацій, що уточнюють теоретичні положення навчального посібника "Економічний розвиток і державна політика."

Практикум присвячений детальному розгляду конкретних питань, ситуацій, прикладів формування і реалізації економічної політики в будівельній сфері та комунальному господарстві. Значна увага надається прикладам, у яких поєднуються питання будівництва і транспорту, комунального господарства і його банківського обслуговування тощо.

Для студентів, аспірантів, викладачів і науковців, експертів у сфері державного управління, державних службовців.

УДК 330.101.54

ББК 65.050(4УКР)

Книга видана за сприяння Канадської агенції міжнародного розвитку

© Бажал Ю.М., Кілієвич О.І.,
Мертенс О.В., Романюк О.П.,
Ройко М.М., Юрчишин В.В.,

© Оригінал-макет
Видавництво "К.І.С.", 2001

ISBN 966-7048-30-6

ЗМІСТ

Передмова	4
Частина 1. Завдання та запитання до семінарських занять.	
1.1. Ринкова економіка і державний сектор. Аналіз попиту і пропозиції будівельній галузі.	6
1.2. Неповна конкуренція. Антимонопольна політика. Регулювання природних монополій (будівельна галузь).	9
1.3. Економічні аспекти аналізу державної політики.	13
1.3. Вступ до макроекономіки. ВВП та інші основні макроекономічні показники.	17
1.5. Інфляція, безробіття, цикли ділової активності.	21
1.6. Проблеми та фактори економічного зростання.	25
1.7. Інструменти зовнішньоторгівельної політики. Форми і наслідки економічної інтеграції.	32
Частина 2. Аналіз конкретних ситуацій.	
2.1. Державне регулювання цін.	36
2.2. Реформа транспортної системи мегаполісу: проблема суспільного вибору.	39
2.3. Аналіз проекту у суспільному секторі.	46
2.4. Проект спорудження швидкісної магістралі.	48
2.5. У чому перевага банку “Аркада”?	51
2.6. Проблеми містобудування: реконструкція Бессарабського кварталу в Києві.	64
2.7. Аналіз конкурентної політики на ринку послуг технічної інвентаризації об’єктів нерухомого майна.	70

ПЕРЕДМОВА

Практикум “Економічні аспекти міського будівництва і житлової політики” є II випуском серії книжок, кожна з яких готується під конкретний двотижневий семінар підвищення кваліфікації державних службовців в Інституті підвищення кваліфікації кадрів Української Академії державного управління при Президентові України.

Переважає більшість прикладів, конкретних ситуацій взята із існуючої практики функціонування будівельного комплексу та галузей, які його обслуговують. Темі практикума логічно впливають із навчального підручника “Економічний розвиток і державна політика” і є його продовженням в навчальному процесі.

Авторський колектив зібрав і систематизував великий обсяг матеріалів, у яких присутні запитання, завдання, а також конкретні ситуації щодо проведення економічної політики у сфері будівництва та комунального господарства.

Опублікована праця складається з двох частин. Перша “Завдання та запитання до семінарських занять” конкретизує теоретичні питання ринкової економіки (попит і пропозиція, конкуренція, інфляція, безробіття) стосовно будівельної сфери та комунального господарства.

Друга частина “Аналіз конкретних ситуацій” складається з розділів, які пояснюють весь життєвий цикл мегаполісу, включно з проблемами суспільного вибору, державного регулювання цін, банківського обслуговування, технічної інвентаризації об’єктів нерухомого майна тощо.

Юрій Єхануров
Іван Розпутенко

ЧАСТИНА 1

ЗАВДАННЯ ТА ЗАПИТАННЯ ДО СЕМІНАРСЬКИХ ЗАНЯТЬ

РОЗДІЛ 1.1

Ринкова економіка і державний сектор. Аналіз попиту і пропозиції у будівельній галузі

Основні поняття теми

Альтернативна вартість ресурсу – цінність для споживача найкращої із втрачених альтернатив використання цього ресурсу.

Попит (D) на благо - це співвідношення між ціною блага (P) та його обсягом (Q_D), який споживачі бажають і можуть придбати за цією ціною за інших рівних умов.

Закон попиту: чим нижча ціна блага, тим більший його обсяг споживачі готові придбати (за незмінних інших умов). І навпаки, чим вища ціна, тим менший обсяг блага споживачі готові придбати.

Пропозиція (S) - це співвідношення між ціною блага і його обсягом, який продавці бажають і можуть продати за цією ціною за інших рівних умов.

Ринкова рівновага визначається такими ціною і обсягом благ, коли обсяг попиту Q_D співпадає з обсягом пропозиції Q_S , тобто готовність продати урівноважується із готовністю купити. Обсяг $Q_E=Q_S=Q_D$ зветься **обсягом рівноваги**, а відповідна ціна P_E – **рівноважною ціною**.

Цінова еластичність попиту E_D показує відносну реакцію обсягу попиту на зміну ціни. Попит буде еластичним, якщо незначна відносна зміна ціни викликає суттєву зміну обсягу попиту. Нееластичність попиту означає, що суттєвій зміні ціни відповідає незначна зміна обсягу попиту. Еластичність визначається за допомогою формули

$$E_D = (\Delta Q_D / Q_{D1}) / (\Delta P / P_1), \text{ або } E_D = (\% \Delta Q_D) / (\% \Delta P)$$

Тут Q_{D1} , P_1 – початкові (базові) значення обсягу і ціни, Q_{D2} , P_2 - нові значення, $\Delta Q_D = Q_{D2} - Q_{D1}$; $\Delta P = P_2 - P_1$.

Цінова еластичність пропозиції (E_S) вимірює чутливість зміни обсягів пропозиції (ΔQ_S) до зміни ціни (ΔP) як відношення процентної зміни обсягу попиту до процентної зміни ціни.

Література

1. Економічний розвиток і державна політика / Ю.Бажал, О.Кілієвич та ін. Навч. посібник за заг. ред. Ю.Єханурова та І.Розпутенка.- К.: Вид-во УАДУ, 2001. – 480 с. - Розд.1.1, 1.3, 2.1, 2.2.
2. Мікроекономіка і макроекономіка/ С.Будаговська, О.Кілієвич та ін. Підруч. для підготовки магістрів держ. управління. під ред. С.Будаговської.- К.: Основи,1998.-518с.- Част.1, теми 1-3.
3. Піндайк Р., Рубінфелд Д. Мікроекономіка. - К.: Основи, 1997.- 646 с.- Розд.1,2.
4. Семюельсон, Пол А. і Нордгауз, Вільям Д. Мікроекономіка. - К.: Основи, 1998.- 676 с.
5. Стігліц Дж.Е. Економіка державного сектора/ Пер.з англ.- К.: Основи, 1998. - 720 с.

Запитання та завдання

1. Чи вірно наведене нижче висловлювання: Верховна Рада може зробити альтернативну вартість якогось блага (наприклад, житлово-комунальних послуг) для суспільства нульовою, прийнявши закон про встановлення нульової ціни на цю послугу (тобто про безоплатне надання цих послуг населенню).
2. Місцева влада взимку субсидує видатки на опалення житла для осіб з низькими доходами. Субсидія покриває половину ціни палива, що купують громадяни (у вигляді палива використовуються нафтопродукти).

Субсидія скорочує ціну пального з 2 до 1 гривні за літр. Сукупне споживання збільшується в цю зиму з 4 до 6 млн. л. Підрахуйте загальний виграш споживачів та порівняйте його із щорічною вартістю субсидій.

3. Відомо, що попит на харчові продукти нееластичний. Радник міністра фінансів стверджує, що обкладання цих продуктів податком - чудовий спосіб збільшення податкових надходжень до бюджету. В якому сенсі це дійсно "чудовий" спосіб? З яких міркувань це може бути поганим способом?
4. Розглянемо попит на: (а) трикімнатні квартири, (б) однокімнатні квартири, (в) житло взагалі, (г) новозбудоване житло. На які з цих товарів попит найбільш еластичний за ціною? Що можна сказати про еластичність попиту на ці товари за доходом (чи будуть ці товари нормальними або низькоякісними для груп з низькими доходами і для груп з великими доходами)?
5. Міська влада розглядає питання про будівництво нового мосту через річку, який має з'єднати дві частини міста. Припустимо, що крива попиту, яка задана наведеною нижче таблицею, точно відбиває попит з боку споживачів на перехід річки через міст. Пропускна спроможність мосту достатня, щоб забезпечити безоплатний перехід через ріку всіх бажаючих без будь-яких обмежень. Припускаємо, що крива попиту показує загальну кількість переходів, що буде зроблено протягом всього терміну служби мосту (див. Таблицю та відповідний рис.1).

Кількість переходів, млн. за рік	0	1	2	3	4	5
Ціна переходу, грн.	10	8	6	4	2	0

- а) Які сукупні і чисті вигоди від експлуатації моста для суспільства у грошовому обчисленні за умови, що перехід безкоштовний?
- б) Чи слід будувати міст, якщо його будівництво коштуватиме 24 млн. грн.?
- в) Чи слід будувати міст, якщо його будівництво коштуватиме 30 млн. грн.?
- г) Чи зміниться ваша відповідь на запитання Б, якщо ціна за перехід складатиме 3 грн. ?
- д) Використайте ваші відповіді на ці запитання, щоб обговорити, яка інформація потрібна відповідальним особам для прийняття рішення про будівництво споруд громадського користування.
- е) наведіть приклади обговорення і реалізації подібних проектів у своїх регіонах.

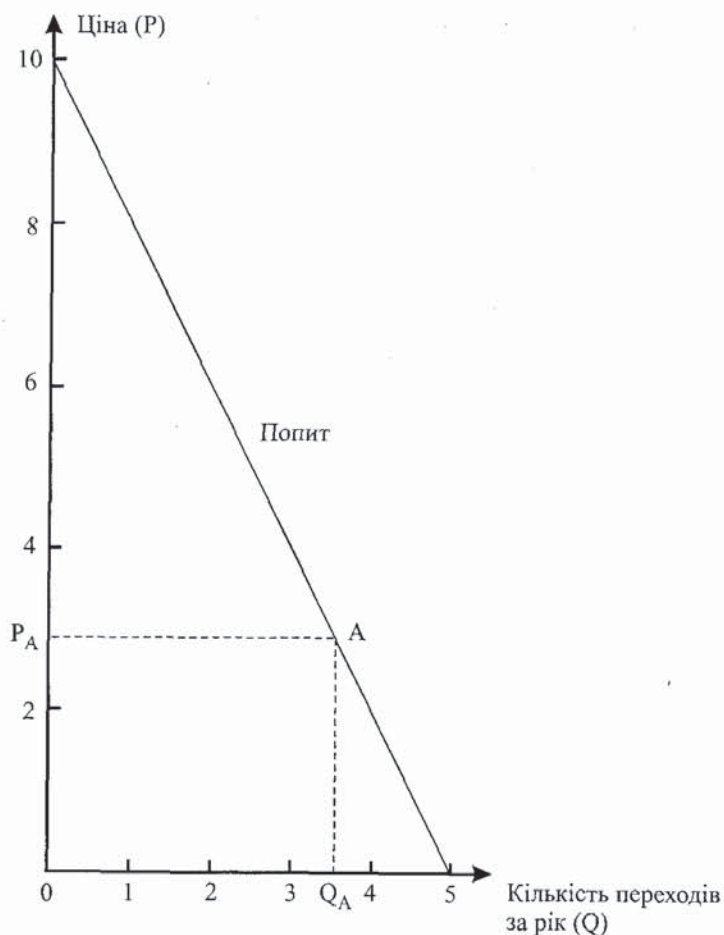

Рис. 1

6. Ринок будівельних матеріалів знаходився в стані рівноваги: за ціною 1000 грн. обсяг продажів - 20 тис. т на рік. Попит: $Q_S=2P$. Пропозиція: $Q_D=30-P$.
- Як вплине на стан рівноваги введення податку в розмірі 100 грн. за тону, який сплачують продавці?
 - Яким буде податковий збір? Як розподілиться податковий тягар між продавцями і покупцями?
 - Що виграє і що втратить суспільство в цілому і які верстви населення окремо від введення цього податку? (проаналізуйте наслідки для продавців і покупців будівельних матеріалів, користувачів житла).
7. Уряд розпочинає нову кампанію боротьби з палінням.
Пропонується низка заходів:
- обов'язкове попередження про шкідливість паління для здоров'я на упаковці (зображення на упаковці уражених внаслідок паління органів);
 - заборона реклами цигарок на телебаченні;
 - підвищення акцизного податку на виробництво цигарок.

Запитання:

- Як ці програми вплинуть на споживання цигарок? (проілюструйте це з використанням кривих попиту і пропозиції)
 - В чому полягає результат впливу цих програм на ринок цигарок?
 - Нехай поставлена мета скоротити паління цигарок на 20% за рахунок підвищення акцизного податку. (Дослідження показують: що підвищення цін на 10% веде до зменшення обсягу попиту в середньому на 4%, а серед підлітків - на 12%). Яку б ви порадили встановити ставку податку?
 - Що б ви могли порадити в якості експертів урядові: які саме заходи запровадити? Які можуть бути безпосередні результати кожного заходу і які - непербачувані наслідки?
8. Припустимо, що рівень оплати праці і зайнятості у будівниці спочатку однаковий для чоловіків та жінок, але пропозиція праці жінок більш еластична (поясніть, чому це так). Попит на працю зростає на обох сегментах ринку в однаковій мірі. Чи з'явиться диференціація в оплаті праці?
9. Однією із цілей введення приватної власності на житло, створення ринку житла з можливостями вільної купівлі і продажу квартир і будинків була ліквідація хронічного дефіциту житла, що існував за радянських часів.
- Покажіть на рис.2 існування дефіциту на житло за умов існування максимальної граничної ціни (яка нижча за ціну ринкової рівноваги P_E). Чи ліквідує дефіцит вільний (тобто нерегульований) конкурентний ринок житла?
 - Проаналізуйте, чи зміниться відповідь на попереднє запитання, якщо пропозиція житла в короткостроковому періоді буде абсолютно нееластичною.
 - Чи будуть громадяни задоволені ліквідацією дефіциту житла шляхом дерегулювання ринку?
 - В термінах надлишків виробників, споживачів та сукупного надлишку проілюструйте на рис.2 чистий виграш (або програш) окремих груп учасників і суспільства в цілому від політики дерегулювання ринку житла.

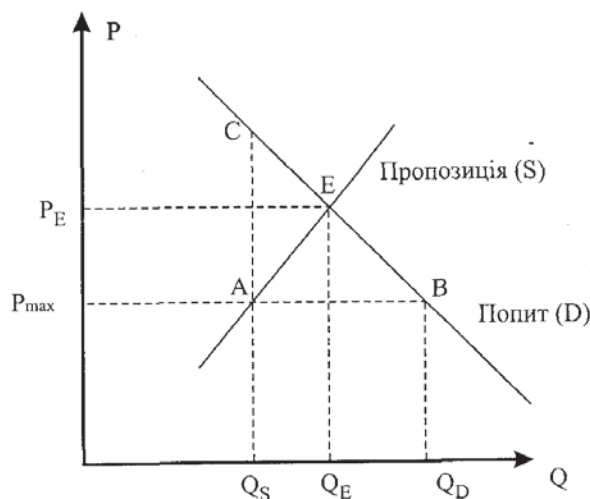

Рис. 2

РОЗДІЛ 1.2

Неповна конкуренція. Антимонопольна політика. Регулювання природних монополій.

Основні поняття теми

Неповна конкуренція - це сукупність типів *ринкових структур*, для яких не виконуються умови повної конкуренції.

Види неконкурентних ринків: монополія, олігополія, монополістична конкуренція, монопсонія, двостороння монополія.

Монополія - це такий *тип ринкової структури*, де: 1) весь галузевий випуск постачає одна фірма, частка кожного споживача (яких на ринку дуже багато) в загальному обсязі ринкової продукції незначна; 2) продукція однорідна і не має близьких замінників; 3) входження на ринок нових фірм блоковано; 4) споживачі не взаємодіють один з одним; 5) існує повна поінформованість щодо ринкових цін, обсягів та попиту споживачів.

Вхідні бар'єри блокують входження у монополізовану галузь нових фірм завдяки чинникам, що створюють для них несприятливі умови порівняно з фірмою, яка вже працює у галузі.

Монопольна (ринкова) влада полягає у здатності фірми впливати на ринкову ціну чи навіть встановлювати її.

Цінова дискримінація - принцип ціноутворення, коли той самий товар або послуга продається різним категоріям покупців за різними цінами.

Х-неефективність (або технологічна неефективність) – різниця між фактичною і мінімально можливою вартістю виробництва.

Антимонопольна політика державної влади - втручання у роботу ринкової системи з метою підтримки конкуренції, тобто з метою підвищення ефективності економіки.

Коефіцієнт концентрації - процент сукупного галузевого випуску продукції, який забезпечує певна кількість найбільших фірм галузі. Поширено вимірювання *коефіцієнта концентрації для чотирьох* та *для восьми найбільших фірм*.

Ринкова частка фірми - відсоток галузевого обсягу випуску, який фірма постачає на ринок за певний проміжок часу (рік).

Індекс Герфіндаля-Гіршмана (H) для галузі із N фірмами визначається за формулою

$$H = S_1^2 + S_2^2 + S_3^2 + \dots + S_N^2,$$

де S_i - ринкова частка фірми "i" у відсотках, причому $S_1 + S_2 + S_3 + \dots + S_N = 100$.

Конкурсний (змагальний) ринок - такий ринок, на якому відсутні вхідні бар'єри, а вихід з ринку є майже безкоштовним.

Злиття - об'єднання двох або більше фірм при згоді власників об'єднати їхні капітали у власність однієї нової фірми.

Фіксація цін - спроба кількох фірм об'єднатися з метою встановлення певної ціни на товар або послугу.

Грabisницьке ціноутворення - встановленням ціни нижче рівня вартості.

Основні види порушень антимонопольного законодавства в Україні:

- зловживання монопольним становищем на ринку;
- антиконкурентні узгоджені дії;
- дискримінація підприємців органами влади і управління;
- недобросовісна конкуренція.

Природна монополія – тип ринку, на якому завдяки особливостям у технології одна єдина фірма обслуговує ринок з меншими витратами на одиницю продукції, ніж дві або більше фірм. Тобто присутність і конкуренція кількох фірм на такому ринку неефективна.

Література

1. Економічний розвиток і державна політика / Ю.Бажал, О.Кілієвич та ін. Навч. посібник за заг. ред. Ю.Єханурова та І.Розпутенка.- К.: Вид-во УАДУ, 2001. – 480 с. - Розд.2.6, 2.7, 5.3.
2. Економічний розвиток і державна політика / Ю.Бажал, О.Кілієвич та ін. Навч. посібник за заг. ред. Ю.Єханурова та І.Розпутенка.- К.: Вид-во УАДУ, 2001. – 480 с. – Розд.2.6, 2.7, 5.3.
3. Мікроекономіка і макроекономіка/ С.Будаговська, О.Кілієвич та ін. Підруч. для підготовки магістрів держ. управління. під ред. С.Будаговської.- К.: Основи,1998.-518с.- Част.1, теми 8-10.
4. Веймер Д.Л., Вайнінг А.Р. Аналіз політики: концепції і практика. Пер. з англ. за наук. ред. О.Кілієвича.- К.: Основи, 1998. - 654 с. – Розд.3-4.
5. Піндайк Р., Рубінфелд Д. Мікроекономіка. - К.: Основи, 1997.- 646 с.- Розд.10-13.
6. Стігліц Дж.Е. Економіка державного сектора/ Пер.з англ.- К.: Основи, 1998. - 720 с.
7. Семюельсон, Пол А. і Нордгауз, Вільям Д. Мікроекономіка. - К.: Основи, 1998.- 676 с.

Запитання та завдання

1. Суспільство має можливість вибору, чи отримувати товар, який постачається монополістом, або не мати цього товару взагалі. Чи буде загальний добробут суспільства вищим при існування монополії?
2. Наведіть приклади підприємств-монополістів в Україні (на загальнодержавних або регіональних ринках) у галузі будівництва, архітектури, житлово-комунальних послуг. Які політичні або економічні міркування слід брати до уваги, якщо формувати державну політику по відношенню до монополій? (врахуйте суспільні цінності, якими повинна керуватись влада, різні цілі політики, наявність суспільних інтересів і різних зацікавлених груп).
3. В результаті обстежень ринку визначено попит на продукцію фірми-монополіста:

$$Q = 20 - P, \quad \text{або} \quad P = 20 - Q.$$
 - 3.1. Накреслити криву попиту (D), криві загальної виручки (TR), граничної виручки (MR) та пояснити взаємозв'язок між ними.
 - 3.2. Визначити цінову еластичність попиту і показати еластичний і нееластичний відрізки на кривій попиту. Який узагальнюючий висновок можна зробити щодо зв'язку між MR і еластичністю попиту?
 - 3.3. Нехай гранична вартість (MC) при будь-якому обсязі виробництва дорівнює 4. Яким був би обсяг випуску продукції у ферми, яка максимізує прибуток?
 - 3.4. Чому монополіст ніколи не став би здійснювати виробництво в обсягах, що відповідають нееластичному попиту?
4. Припустимо, що галузь є конкурентною та що середня і гранична вартість виробництва постійні та дорівнюють 4 грн., ціна також складає 4 грн. Щороку продається 4 тис. од. продукції (наприклад, якісь будівельні матеріали). Нехай з певних причин галузь монополізується, і ціна зростає до 8 грн., а випуск спадає до 1 тис. од. Як би ви оцінили величину втрат для суспільства від монополії в цій галузі і яку величину ви би отримали у відповіді?
5. Компанія-монополіст з'ясувала, що при поточному рівні виробництва еластичність попиту на її продукцію дорівнює -0.5. Що слід рекомендувати дирекції фірми, якщо вона прагне максимізувати прибуток?
6. Власник кінотеатру (єдиного в місті) прагне максимізувати свій прибуток.
 - 6.1. Визначити ціну квитка до кінотеатру для пенсіонерів та інших глядачів, якщо еластичність їхнього попиту складає відповідно -5 і -3, а гранична вартість відвідування сеансу дорівнює 3 грн.
 - 6.2. Які заходи слід вжити власникові, щоб запровадити таку цінову дискримінацію?
 - 6.3. Чи мусить бути якась реакція з боку влади на таку дискримінацію з позицій конкурентної політики?

7. Припустимо, що антимонопольним законодавством заборонено злиття фірм (без дозволу антимонопольних органів), що веде до підвищення значення індексу Герфіндаля H для певної галузі на 100 пунктів, якщо до злиття H знаходився в межах від 1000 до 1800, і на 50 пунктів, якщо до злиття H був вищий за 1800 пунктів. Припустимо, що $H = 1400$. Чотири фірми мають бажання об'єднатись: фірма А забезпечує 20% галузевого випуску, фірма Б - 10%, фірма В - 6% і фірма Г - 4%.
- 7.1. Чи потрібен згідно такому закону дозвіл на злиття фірм (1) А і Б ? (2) В і Г ?
- 7.2. Чи потрібен дозвіл на злиття фірм у випадках (1) та (2) згідно українському законодавству про економічну концентрацію?
8. Фірма продає на ринку 1000 одиниць продукції за ціною 10 грн., а гранична вартість виробництва останньої із вироблених одиниць продукції складає 8 грн. (Технологічний процес характеризується зростаючою граничною вартістю виробництва).
- 8.1. Чи є ця фірма конкурентною, чи вона має монопольну владу?
- 8.2. Якщо фірма має монопольну владу, то як її можна виміряти?
9. Які наслідки встановлення верхньої межі ціни у випадку монополії та на конкурентному ринку? (Порівняйте, як в кожному випадку зміняться обсяги виробництва і сукупний надлишок (добробут), в якому з випадків буде виникати дефіцит продукції).
10. Які загрози для конкуренції справляють різні форми злиття фірм ?
11. Чим відрізняються конкурсний (змагальний) ринок і повністю (досконало) конкурентний ринок ? В чому привабливість конкурсних ринків для ефективної економіки? Які заходи державної політики потрібні для підтримки конкурсних ринків?
12. Яка з угод між фірмами більшою мірою загрожує ринковій конкуренції і суперечить антимонопольному законодавству:
- а) угода про злиття постачальника проміжної продукції і виробника кінцевої продукції;
- б) угода про фіксацію цін між фірмами-конкурентами;
- в) угода про координацію експериментальних досліджень фармацевтичних фірм;
- г) угода про злиття двох фірм, одна з яких виробляє гармати, а інша фотоапарати.
13. При якій схемі оподаткування монополіст не буде скорочувати випуск продукції? Які потенційні недоліки притаманні цій схемі? (Рекомендація: порівняйте наслідки введення акцизного податку, акордного податку (або ліцензії) та податку на економічний прибуток монополіста).
14. Які джерела монопольної влади? Наведіть приклади кожного з них.
15. Які переваги і недоліки кожного з двох підходів до встановлення регульованих цін у випадку природної монополії (на рівні середньої вартості і граничної вартості) ?
16. Наведіть приклади природних монополій (на загальнодержавних або регіональних ринках) у галузі будівництва, архітектури, житлово-комунального господарства. Чи можливе впровадження конкуренції на ринках природних монополій?
17. Наведіть приклади державного регулювання природних монополій на загальнодержавних і місцевих ринках.
- а) Які цілі політики регулювання в цих прикладах.
- б) Чи результативна така політика?
- в) Як визначити вигоди і витрати для суспільства внаслідок регулювання природної монополії?
- г) Чи ефективна політика регулювання?
- д) Чи можливо дерегулювання природної монополії? За яких умов?

Аналіз конкретної ситуації

18. На території району діє потужний молокозавод, який продає молокопродукцією на місцевих ринках та забезпечує вагомому частку надходжень до місцевого бюджету. Завод закуповує для виробничих потреб молоко на сільськогосподарських підприємствах на території району за певними цінами. Одночасно на територію району приїздять представники комерційних структур з інших регіонів, які сплачують фермерам за молоко на 30-40% більше, ніж місцевий молокозавод. Райадміністрація вважає це порушенням антимонопольного законодавства і готова звернутись до антимонопольних органів.

- а) Які інтереси в цій ситуації у сільгоспвиробників, молокозаводу, райадміністрації, та “чужих” покупців молока? Чи можуть існувати тут приховані інтереси?
- б) Яка додаткова інформація потрібна для того, щоб визначити винуватців у ситуації, що склалась (або з’ясувати, що винних немає)
- в) Порушення яких законів може ставити райадміністрація у провину “чужим” покупцям?
- г) Проаналізуйте політику райадміністрації у вищезазначеній ситуації.
 - г1) Яка тут існує проблема для влади?
 - г2) Які цілі вона може переслідувати при її розв’язанні?
 - г3) Які альтернативні шляхи розв’язання проблеми?
 - г4) Що порадити райадміністрації?
- д) Як впровадити ці рекомендації у життя?

РОЗДІЛ 1.3

Економічні аспекти аналізу державної політики (будівельна галузь)

Основні поняття теми

Державна політика - напрям дії або утримання від неї, обрані органами державної влади для розв'язання певної проблеми або сукупності взаємно пов'язаних проблем.

Проблема для політики – ситуація, яка виникає занепокоєння у суспільстві і потребує якоїсь реакції з боку органів державної влади.

Аналіз державної політики - це порада щодо державних рішень (дій), орієнтована на клієнта й базована на суспільних цінностях.

Позитивний аналіз державної політики (“що відбувається?”) - аналіз певної ситуації, фактів за допомогою вимірюваних результатів;

Нормативний аналіз державної політики (“Як має бути?”) - оцінка бажаності фактів, визначених за допомогою позитивного аналізу.

Результативність політики: міра досягнення проголошених цілей політики. Результативність показує, наскільки результати наблизились до задекларованих цілей.

Ефективність політики: співвідношення між затратами на проведення політики та досягнутими результатами.

Ефективність (оптимальність за Парето) у виробництві досягається при такому розміщенні ресурсів між галузями, що неможливий ніякий їхній перерозподіл, який збільшував би виробництво будь-якого блага без одночасного зменшення виробництва хоч одного з інших благ.

Покращення за Парето - будь-який перехід від неефективних варіантів використання ресурсів до більш ефективних, тобто такий перехід, який не скорочує виробництва ні одного з благ, що випускається в системі, із одночасним збільшенням виробництва хоч одного з благ.

Неспроможність ринку - ситуація, коли нерегульований ринок не може спрацювати ефективно (тобто розміщення ресурсів, обсяги виробництва благ і ціни не відповідатимуть умовам ефективності). Неспроможність ринку - підстава для **державного втручання**, яке має метою підвищити ефективність функціонування економіки шляхом усунення (чи послаблення) неспроможності ринку.

Ситуації неспроможності ринку: 1) наявність суспільних благ; 2) наявність зовнішніх ефектів (екстерналій); 3) асиметричний розподіл інформації (брак інформації); 4) існування неповної (недосконалої) конкуренції; 5) існування природних монополій; 6) неспроможність ринку з огляду на соціальні чинники; 7) неспроможність ринку з огляду на моральні чинники; 8) неспроможність ринку з огляду на політичні чинники.

Неспроможність державної влади - це її нездатність забезпечити: а) ефективно розміщення ресурсів, товарів і послуг б) відповідність політики розподілу доходів суспільним уявленням щодо справедливості.

Аналіз вигід і витрат - систематичне вивчення програм видатків, яке співвідносить витрати з вигодами, що можуть бути оцінені у грошових одиницях.

Література

1. Економічний розвиток і державна політика / Ю.Бажал, О.Кілієвич та ін. Навч. посібник за заг. ред. Ю.Єханурова та І.Розпутенка.- К.: Вид-во УАДУ, 2001. – 480 с. – Част.5.
2. Мікроекономіка і макроекономіка/ С.Будаговська, О.Кілієвич та ін. Підруч. Для підготовки магістрів держ. Управління. Під ред. С.Будаговської.- К.: Основи,1998.-518с.- Част.1, теми 10, 14-16.
3. Веймер Д.Л., Вайнінг А.Р. Аналіз політики: концепції і практика. Пер. з англ. за наук. ред. О.Кілієвича.- К.: Основи, 1998. - 654 с. – Розд.1-4.
4. Піндайк Р., Рубінфелд Д. Мікроекономіка. - К.: Основи, 1997.- 646 с.- Розд.17-18.
5. Стігліц Дж.Е. Економіка державного сектора/ Пер.з англ.- К.: Основи, 1998. - 720 с.

Запитання та завдання

1. Припустимо, що при обговоренні в Комітетах Верховної Ради пропозиції уряду збільшити акцизні податки на сигарети та алкогольні напої депутати мали запитання до експертів. Які з наведених нижче питань відповідають позитивному, а які - нормативному аспектам аналізу політики:
 - а) Наскільки зростуть ціни на алкогольні напої і сигарети?
 - б) Як це вплине на попит на ці вироби?
 - в) Хто витрачає на спиртне (сигарети) більшу частину свого доходу: споживачі з нижчими чи з вищими доходами?
 - г) Якому з двох податків віддати перевагу під кутом зору наслідків, що вони їх матимуть для бідних: податку на спиртне чи податку на сигарети?
 - д) Якими будуть наслідки податку на прибуток у тютюновій промисловості та у виробництві алкогольних напоїв?
 - е) Чи вплине оподаткування сигарет на ціну тютюну і, отже, на доходи фермерів?
 - є) Чи вплине податок на сигарети на статистику захворювань на рак легенів та серцево-судинні хвороби? Як це вплине на видатки держбюджету, пов'язані із лікуванням цих хвороб?
 - ж) який з двох податків кращий з точки зору зменшення витрат на медичне обслуговування?
 - з) чи слід очікувати зміну середньої тривалості життя при збільшенні податків на алкоголь і сигарети, і якого впливу може зазнати система соціального забезпечення?
2. Для кожної з наведених змін політики поясніть: чому ця зміна може або не може призвести до покращення за Парето (тобто до наближення стану: ефективного за Парето):
 - а) спорудження парку, фінансоване за рахунок надходжень від підвищення місцевого податку на нерухомість;
 - б) спорудження парку, фінансоване філантропом;
 - в) спорудження медичних закладів для лікування раку легенів: фінансоване за рахунок надходжень до держбюджету;
 - г) спорудження медичних закладів для лікування раку легенів: фінансоване за рахунок надходжень від податку на сигарети.

У кожному з цих випадків визначте тих, хто програє (якщо такі існують).
3. Міська влада ухвалила рішення зробити проїзд у маршрутних таксі в один із святкових днів безкоштовним.
 - а) Які цілі цього заходу?
 - б) Які очікуються результати?
 - в) Які можуть бути впливи і наслідки такого рішення?
 - г) Як можна оцінити ефективність і результативність цього заходу?

(при підготовці відповідей враховуйте інтереси споживачів, постачальників послуг та влади).
4. Для кожної з наведених нижче програм проаналізуйте: які із ситуацій неспроможності ринку могли б бути (або є) частковим обґрунтуванням:
 - а) будівництво меморіального комплексу в місті;
 - б) науково-дослідні програми в галузі будівництва й архітектури;
 - в) національна безпека;
 - г) грошова допомога безробітним;
 - д) оновлення міст;
 - е) пошта;
 - ж) заклади освіти у будівництві.
5. Поясніть: чим мотивуються наступні дії влади. У випадку, якщо вони мотивуються турботою про ефективність: визначіть, чи мають місце ситуації неспроможності ринку:
 - а) регулювання цін на трансляції кабельного телебачення;
 - б) заборона паління в громадських місцях;
 - в) підвищення ставки прибуткового податку на людей з високими доходами.

6. Наведіть приклади благ (товарів або послуг), які надаються органами місцевої влади? Під яку категорію підпадають (чисті суспільні блага, чисті приватні, змішані) кожне із наведених нижче благ (скористайтесь такими характеристиками благ, як конкурентність, виключність, переобтяженість):
- а) святкове освітлення на вулицях;
 - б) прибирання снігу;
 - в) сільські дороги;
 - г) ремонт фасадів будинків на центральних вулицях;
 - д) оформлення приватизації житла.
7. Поясніть, які з наведених благ є конкурентними (вибіркові у споживанні) чи неконкурентними (невибірковими); такими, що виключаються із споживання (винятковими) чи не виключаються (невинятковими):
- а) ефірне телебачення;
 - б) кабельне телебачення;
 - в) пляжі;
 - г) рибні угіддя (в океані).
8. Поясніть, чому комерційна цінність слонових кісток створює загрози їхньому існуванню, а комерційна цінність яловичини є запорукою існування відповідної популяції?
9. Припустимо, що гранична вигода (МВ) від контролю за забрудненням навколишнього середовища зменшується, а граничні витрати (МС) зростають. При скороченні викидів на 80% МВ від контролю за забрудненням оцінюється в 100 млн. грн. на рік, а МС при цьому складають 130 млн. грн. Чи буде ефективним такий рівень контролю? Чи буде ефективним 100%-е скорочення викидів?
- 10а. Як урядова політика, спрямована на боротьбу із забрудненням, впливає на зайнятість та цини продукції у галузях, де ця політика здійснюється?
- 10б. Якщо внаслідок контролю за забрудненням ціна продукції зростає, чи приведе це до зростання цин на інші товари?
- 10в. Чи зможуть робітники, які внаслідок контролю втратили роботу, працевлаштуватись в інших галузях?
11. Проаналізуйте ситуації неспроможності влади. Чи виникають ситуації неспроможності влади у наведених прикладах державної політики, і які саме. Визначить негативні наслідки державного втручання:
- а) регулювання тарифів на житлово-комунальні послуги;
 - б) регулювання цін на проїзд у громадському транспорті;
 - в) регулювання ринку енергоносіїв;
 - г) система вищої освіти у державному секторі.
- Які шляхи виправлення ситуацій неспроможності ринку або влади?
12. Які критерії цінності проектів можуть використовуватись в аналізі державних програм?
13. Проаналізуйте затрати ресурсів на державну програму.
- а) В чому вимірюється безпосередній результат державної програми?
 - б) Які впливи і наслідки?
 - в) Як визначити ефективність і результативність державної програми?
 - г) Які програма має вигоди і витрати, і як вони розподілені у часі?
 - д) Як врахувати різний соціальний ефект для різних верств населення щодо розподілу серед них витрат і вигід?

14. Проаналізувати альтернативні стратегії реалізації окремих напрямків державної політики (чи окремі державні програми) за наведеною схемою:
- 1) цілі кожної стратегії
 - 2) які проблеми вирішує
 - 3) яким чином вирішує
 - 4) які прогнозуються наслідки від реалізації:
 - а) короткострокові (найближчі 1-2 роки),
 - б) довгострокові (більше 2-х років)

Аналіз конкретної ситуації

15. Проаналізуйте можливу державну політику у сфері будівництва, архітектури, промисловості будівельних матеріалів, житлово-комунального господарства на загальнодержавному або регіональному рівні. Попередньо визначіть проблему (або сукупність проблем) для аналізу.

Схема аналізу має відповідати вимогам частини V "Порядок розроблення концептуальних засад реалізації урядової політики Тимчасового регламенту Кабінету Міністрів України (який затверджено постановою Кабінету Міністрів України від 5 червня 2000 р. № 915).

Концепція, згідно регламенту, повинна мати такі розділи:

- а) проблема - дається формулювання проблеми, яка має бути врегульована, окреслюються її масштаби та дається пояснення, чому це питання є пріоритетним для вирішення Кабінетом Міністрів;
- б) суттєві фактори - викладаються статистичні, аналітичні, інші дані, які мають бути прийняті до уваги під час прийняття рішення;
- в) альтернативи - дається ґрунтовний виклад різних можливих варіантів вирішення питання, що розглядається, їх аналіз та порівняння за такими критеріями:
 - ефективність втілення відповідної стратегічної цілі урядової політики та вплив варіанта пропонованого рішення на її інші важливі напрями;
 - суттєві наслідки та ризик, пов'язані з втіленням відповідного варіанта, такі як фінансово-економічні (включаючи вартість запровадження нових положень), правові, соціальні, міжнародні тощо;
- г) узгодження - чітко визначаються будь-які протилежні точки зору та розбіжності в позиціях заінтересованих органів виконавчої влади, які виникли в ході консультацій та узгодження запропонованого варіанта рішення;
- ґ) оптимальний варіант - рекомендується прийняття Кабінетом Міністрів оптимального варіанта рішення, дається перелік аргументів на його користь;
- д) впровадження - надається вичерпний перелік заходів, які мають бути здійснені для впровадження рекомендованого рішення (перелік нормативно-правових актів, які потрібно прийняти, адміністративних заходів, питання кадрового забезпечення тощо).

РОЗДІЛ 1.4

Вступ до макроекономіки. ВВП та інші основні макроекономічні показники

Основні поняття

Система національних рахунків	Чисті внутрішні інвестиції
Валовий внутрішній продукт	Чистий внутрішній продукт
Валовий національний дохід	Національний дохід
Валовий національний використовуваний дохід	Особистий дохід
Резидент	Використовуваний дохід
Проміжна продукція	Номінальний ВВП
Кінцева продукція	Реальний ВВП
Додана вартість	Цінові індекси
Імпутована вартість	Індекс споживчих цін
Споживчі витрати домогосподарств	Дефлятор ВВП
Валові внутрішні інвестиції	

Підберіть до деяких із наведених термінів їх правильне визначення:

1. _____ Витрати домашніх господарств на придбання всіх товарів і послуг, окрім придбання житла.
2. _____ Загальна сума, яку отримали власники всіх факторів виробництва в економіці
3. _____ Індекс, що використовується для виміру інфляції. Визначається як відношення номінального ВВП до реального ВВП.
4. _____ Вартість товарів вітчизняного виробництва, які були реалізовані іноземцям (експорт), мінус вартість товарів, що були отримані із-за кордону (імпорт).
5. _____ Ринкова вартість вироблених кінцевих товарів та послуг мінус амортизація основного капіталу.
6. _____ Показник ВВП у поточних цінах, без коригування на рівень інфляції.

Оцініть правильність тверджень (так, ні)

7. Витрати домашніх господарств на будівництво нового будинку належать до категорії споживчих витрат.
8. Заробітна плата входить у додану вартість, а обсяг прибутку – ні.
9. При розрахунку доданої вартості фірми треба від показника валового випуску відняти вартість придбаних матеріалів, але не потрібно відраховувати витрати на заробітну плату її працівникам.
10. Отримувач трансфертів мусить за них щось віддати державі.
11. Запас капіталу зростає на величину валових інвестиційних витрат.

Питання для обговорення

12. Коротко поясніть деякі з основних відмінностей між макро- та мікропідходами до економічного аналізу. Чи можете Ви сказати, що ці два підходи чимось схожі?
13. Коли в Україні здійснено перехід до визначення Валового внутрішнього продукту (ВВП). З чим це було пов'язано? Які методи розрахунку ВВП використовуються в Україні з метою його оцінки?

Українська Академія
державного управління
при Президентові України
БІБЛІОТЕКА

14. Які з названих видів доходів чи витрат враховуються при розрахунку ВВП поточного року? Поясніть свою відповідь у кожному з випадків:
- а) пенсія колишнього директора облводоканалу;
 - б) робота дизайнера, який ремонтує власний будинок;
 - в) доходи головного бухгалтера міськбуду;
 - г) орендна плата;
 - е) придбання акцій Акціонерного товариства відкритого типу "Хвиля";
 - ж) процент по державних облігаціях.
15. Чому важливо при розрахунку ВВП не враховувати вартість проміжних товарів? Яким був би результат врахування вартості таких товарів? Поясніть метод оцінки ВВП, який вирішує проблему проміжних товарів.
16. У яких випадках доцільно вимірювати ВВП у номінальному вираженні? У реальному вимірі? Чому важливо розрізняти номінальний та реальний ВВП?
17. Назвіть основні відмінності між індексом цін на будівельно-монтажні роботи та дефлятором ВВП.
18. Назвіть декілька причин, які пояснювали б наявність непрямого зв'язку між динамікою реального ВВП на душу населення та динамікою економічного добробуту країни. Чому показник ВВП на душу населення не може бути точною характеристикою економічного добробуту?

Питання множинного вибору

19. Все, що нижче перераховано, є предметом макроекономіки окрім:
- а) державної податкової політики;
 - б) темпів економічного зростання країни;
 - в) дефляції;
 - г) рівня заробітної плати окремого робітника.
20. Що таке валовий внутрішній продукт (ВВП)?
- а) сума вартості всіх вироблених товарів та послуг;
 - б) сума вартості всіх реалізованих товарів та послуг;
 - в) сума вартості всіх готових товарів та послуг;
 - г) сума вартості всіх кінцевих товарів та послуг.
21. Валовий внутрішній продукт вимірюється в:
- а) основних цінах;
 - б) цінах виробника;
 - в) ринкових цінах;
 - г) експортних цінах.
22. Доходи громадянина України, який працює за вахтовим методом у компанії "Уренгойміськбуд", є частиною:
- а) ВНД України та ВНД Росії;
 - б) ВНД України та ВВП Росії;
 - в) ВВП України та ВНД Росії;
 - г) ВВП України та ВВП Росії.
23. Номінальний ВВП – це вартість товарів і послуг, що вимірюється в:
- а) поточних цінах;
 - б) реальних цінах;
 - в) цінах базисного періоду;
 - г) цінах попереднього періоду.

24. Під час інфляції:

- а) реальний ВВП зростає так само, як і номінальний;
- б) номінальний ВВП зростає не так швидко, як реальний;
- в) номінальний ВВП зростає швидше, ніж реальний;
- г) не можна дати чітку відповідь про співвідношення динаміки реального та номінального ВВП.

25. Якщо дефлятор ВВП зріс у той час, як реальний ВВП скоротився, що буде з номінальним ВВП?

- а) Він також повинен зрости.
- б) Він також повинен скоротитися.
- в) Він залишиться незмінним.
- г) Він може як зменшитися, так і збільшитися або ж залишитися на тому самому рівні.

26. Величина чистого внутрішнього продукту (ЧВП) може бути отримана шляхом:

- а) коригування ВВП із урахуванням амортизації;
- б) вирахуванням податків на прибутки корпорацій із величини НД;
- в) вирахуванням непрямих податків з бізнесу із величини НД;
- г) складання НД, особистого доходу та доходу, який є у розпорядженні;
- д) вирахування трансфертних платежів із НД.

Задача**27. Є такі дані про ланцюгові темпи зростання обсягів введення в експлуатацію житлових будинків в Україні (1996-1999 рр.)**

Роки	1996	1997	1998	1999
Темп зростання, % до попереднього року	-22,0	-5,7	-8,1	+5,1

На підставі наведених даних оцінити, на скільки скоротився обсяг введення в експлуатацію житлових будинків у 1999 році порівняно з 1995 роком.

Аналіз конкретної ситуації (1)**28. За офіційними даними Державного комітету статистики України номінальний ВВП нашої країни у 1998 році становив 103,9 млрд. грн. Обсяг промислової продукції у поточних цінах за той самий період часу дорівнював 94,4 млрд. грн., а вартість продукції будівництва – 10,2 млрд. грн. Якщо підсумувати наведені обсяги промислової продукції та будівництва у поточних цінах, то отримаємо 104,6 млрд. грн., що на 0,5 млрд. грн. перевищує ВВП України. В результаті виходить так, що валовий випуск лише промислової продукції та по галузі будівництва перевищує український ВВП.**

1. Поясність, чому виникає подібна “помилка”. Чому таке порівняння некоректне?
2. Чому сума валового випуску за всіма галузями економіки певної країни набагато більша, ніж її ВВП?
3. Що потрібно вирахувати з обсягів валового випуску всіх фірм країни з тим, щоб отримати значення її ВВП?

Аналіз конкретної ситуації (2)

29. Є такі дані про розподіл та виробництво ВВП України у 1998 році (у фактичних цінах, млн. грн.):

	Випуск	Проміжне споживання	Валова додана вартість	У тому числі		
				Оплата праці	Податки за виключенням субсидій, пов'язані з виробництвом	Валовий прибуток, змішаний доход
<i>Виробництво товарів</i>	139652	95582	44070	23601	4183	16286
у тому числі:						
промисловість	94429	68940	25525	14463	2904	8158
сільське господарство	32800	20505	12295	4796	601	6898
будівництво	10218	5124	5094	3620	585	889
<i>Виробництво послуг</i>	85951	39207	46744	23765	2004	20975
<i>Оплата послуг фінансових посередників</i>	x	1784	-1784	x	x	-1784
Всього (в основних цінах)	225603	136573	89030	47366	6187	35477
Податки за виключенням субсидій на продукти	14839	x	14839	x	14839	x
ВВП (у ринкових цінах)	x	x	103869	47366	21026	35477

Аналізуючи наведені дані, а також, приймаючи до уваги те, що частка житлово-комунальних послуг у загальній вартості послуг складає 44%, дайте відповідь на такі питання:

1. Яким був "вклад" галузі будівництва у виробництво ВВП України 1998 року? Це ж саме питання з'ясуйте щодо сектора житлово-комунальних послуг.
2. Якою є частка проміжного споживання у галузі будівництва? А у сфері послуг?
3. Розрахуйте та проаналізуйте структуру ВВП України у 1998 році.

Аналіз конкретної ситуації (3)

30. Відповідно до загальноприйнятої думки, неофіційна економічна діяльність начебто не дуже сильно впливає на економічні процеси у масштабах всієї країни за умови, що її частка становить 5-10% офіційного ВВП. Щодо України, то показники динаміки неофіційної економічної діяльності за останні роки свідчать про її надто великий рівень (табл. 1). Протягом 1990-1997 рр. розмір неофіційного сектору в Україні збільшився більш ніж удвічі.

Таблиця 1

Еволюція неофіційної економіки протягом 1990-1997 років в Україні (% до ВВП)¹

(оцінка за методом невідповідності рівня індивідуальних доходів і споживання)

	1990	1992	1993	1994	1995	1996	1997
Співвідношення між неофіційним та офіційним обсягом ВВП України	14,0	25,4	35,2	51,1	62,5	70,1	71,4

Використовуючи ці дані, обміркуйте:

1. Якими є негативні економічні наслідки існування "тіньової" економіки у таких широких масштабах? Які фактори спричинили її появу і надзвичайно високі темпи зростання?
2. Чи є певна позитивна роль, яку відіграє "тіньова" економіка, особливо під час економічного неспокою та нестабільності? Обґрунтуйте свою відповідь.
3. Якими є політичні та соціальні наслідки існування "тіньової" економіки?
4. Які заходи Ви б порадили розробити та впровадити в Україні з метою детінізації її економіки?

¹ Див. Тенденції української економіки. Серпень 2000 р.

РОЗДІЛ 1.5

Інфляція, безробіття, цикли ділової активності

Основні терміни

Економічний цикл	Інфляція попиту
Потенційний ВВП	Інфляція витрат
Розрив ВВП	Стагфляція
Рівень безробіття	Номінальна процентна ставка
Фрикційне безробіття	Реальна процентна ставка <i>ex ante</i>
Структурне безробіття	Реальна процентна ставка <i>ex post</i>
Циклічне безробіття	Рівняння Фішера
Природний рівень безробіття	Ефект Фішера
Повна зайнятість	Непередбачена інфляція
Закон Оукена	Очікувана інфляція
Інфляція	Помірна інфляція
Дефляція	Галопуюча інфляція
Дезінфляція	Гіперінфляція

Підберіть до деяких із наведених термінів їх правильне визначення:

1. _____ Рівень випуску продукції, який економіка змогла би досягти, якби використовувалися всі наявні фактори виробництва; рівень випуску за умов повної зайнятості.
2. _____ Падіння середнього рівня цін в економіці
3. _____ Зростання середнього рівня цін в економіці
4. _____ Період зростання цін в поєднанні з економічним спадом або стагнацією економічної активності
5. _____ Співвідношення між чисельністю безробітних та сукупною величиною робочої сили ($y\%$)
6. _____ Передає взаємозв'язок між темпами зростання ВВП та динамікою рівня безробіття.

Оцініть правильність тверджень (так, ні)

7. Природний рівень безробіття завжди постійний.
8. Люди у віці від 16 років і старші належать або до категорії зайнятих, або до категорії безробітних.
9. Якщо реальний ВВП дорівнює потенційному, то в економіці відсутнє безробіття.
10. Якщо ціни на нафту зростають, то реальна зарплата зменшується.
11. Зростання виплат по безробіттю сприяє підвищенню природного рівня безробіття.
12. З точки зору статистики, безробітною є особа, яка не працює і не бажає працювати.

Питання для обговорення

13. Що розуміють під економічним циклом? Якими є стадії та фази цього циклу? Як змінюються на кожній із стадій ціни, випуск продукції, зайнятість?
14. Фактичний рівень ВВП в економіці може не дорівнювати потенційному ВВП. Як таке може трапитися? Яка відмінність між цими двома поняттями? Коли з'являється розрив ВВП, то про що це свідчить з точки зору цін, зайнятості і випуску продукції?
15. Деякі економісти вважають, що дуже низький рівень інфляції є сприятливим для економіки, тоді як інші не можуть виправдати інфляцію. Якими є аргументи і тих, і інших?

16. Дайте оцінку впливу непередбачуваної інфляції на кожну з осіб:
- колишнього робітника, пенсіонера;
 - службовця універмагу;
 - слюсаря автозаводу, члена профспілки;
 - фермера, який має багато боргів;
 - власника універмагу в маленькому місті.
17. Чому завжди існуватимуть безробітні? До якої міри, на Вашу думку, варто скорочувати рівень безробіття в економіці? Як Ви вважаєте, що би відбулося, якби ми спробували скоротити рівень природного безробіття нижче норми. Обґрунтуйте свою відповідь.
18. Припустімо, що одного дня Ви дали згоду позичити сусідові певну суму грошей. Ви обоє чекаєте, що реальна процентна ставка буде нульовою. Повернення позики має відбутися через рік по фіксованій номінальній ставці процента. Якщо впродовж року інфляція виявиться нижчою, ніж Ви обоє чекали, то хто виграє в цій ситуації, а хто програє?

Питання множинного вибору

19. Потенційний ВВП вимірюється як:
- вартість всіх товарів і послуг, вироблених економікою, починаючи з певного базисного періоду до цього часу;
 - вартість товарів і послуг, які можуть бути вироблені за умови функціонування економіки при повній зайнятості робочої сили;
 - вартість товарів і послуг, які можуть бути вироблені, якщо економіка функціонує за умов повної зайнятості ресурсів;
 - частка зростання ВВП за умов максимізації рівня інвестицій.
20. Якщо рівень інфляції знижується з 6 до 4 відсотків і нічого більше не змінюється, тоді, згідно з ефектом Фішера:
- і номінальна, і реальна процентні ставки знизяться на 2%;
 - ні номінальна, ні реальна процентні ставки не зміняться;
 - номінальна процентна ставка знизиться на 2%, а реальна процентна ставка залишиться незмінною;
 - номінальна процентна ставка не зміниться, а реальна процентна ставка знизиться на 2%.
21. Уявіть, що номінальна процентна ставка дорівнює 9%, рівень очікуваної інфляції - 5%, а фактична інфляція склала 3%. Тоді:
- ex ante* реальна процентна ставка становить 4%;
 - ex post* реальна процентна ставка становить 4%;
 - ex ante* реальна процентна ставка становить 6%;
 - ex post* реальна процентна ставка становить 2%.
22. Протягом періоду непередбаченої інфляції, кредитори мають збитки, а позичальники виграють, тому, що:
- реальна процентна ставка *ex post* перевищує реальну процентну ставку *ex ante*;
 - реальна процентна ставка *ex post* менша, ніж реальна процентна ставка *ex ante*;
 - реальна процентна ставка падає;
 - номінальна процентна ставка падає.
23. Людина, яка сподівається невдовзі отримати роботу:
- належить до зайнятого населення;
 - належить до безробітних;
 - не враховується у складі робочої сили;
 - розглядається як неповністю зайнята;
 - розглядається як у відчай (така, що втратила надію знайти роботу).

24. Державною політикою, яка сприятиме зростанню фрикційного безробіття, буде:
- збільшення розмірів допомог по безробіттю;
 - розвиток програм професійної підготовки та перепідготовки;
 - зниження мінімальної заробітної плати;
 - поширення інформації про вакантні робочі місця.
25. Фрикційне безробіття буде мати місце в кожному з наступних випадків, за винятком, коли:
- відбувається секторальний зсув в економіці;
 - фірма стає банкрутом;
 - робітники залишають свою теперішню роботу в пошуках іншої, бажаючи змінити професію;
 - робітники звільняються, бо невдоволені зарплатою.

Задачі

26. Нехай рівень безробіття складає 8%. Наскільки швидким мусить бути економічне зростання (щорічний процент росту), щоб знизити рівень безробіття до 6%:
- за 1 рік;
 - за 2 роки.
27. Якщо Ви позичили сьогодні кому-небудь 1000 гривень, але хочете через рік отримати реальні 1100 гривень, то якою має бути номінальна процентна ставка, коли рівень інфляції - 12% на рік?

Аналіз конкретної ситуації (1)

28. У Програмі діяльності Кабінету Міністрів України “Реформи заради добробуту” у розділі I “Оцінка економічного становища України” читаємо: “Триває підвищення офіційного рівня безробіття. На 1 січня 2000 р. він становив 4,3 відсотка, а кількість безробітних – 1,2 млн. осіб” (Урядовий кур’єр, №47, 15 березня 2000 р.).

Разом з тим, у виступі міністра праці та соціальної політики України п. Саханя І.Я. на розширеному засіданні колегії Міністерства праці та соціальної політики 26 лютого 2000 року було акцентовано увагу на тому, що “пріоритетним завданням соціальної політики є забезпечення продуктивної зайнятості населення, скорочення безробіття”, рівень якого “у вересні 1999 року серед економічно активного населення працездатного віку склав 11 відсотків”.

- Чи означає це, що за три останні місяці 1999 року рівень безробіття в Україні скоротився на 6,7%?
- Чим можна пояснити зазначені відмінності в рівнях безробіття (4,3% на 1 січня 2000 р. та 11% на кінець вересня 1999 р.)?
- Коли в Україні вперше провели вибіркове обстеження економічної активності населення за методологією Міжнародної організації праці (МОП)? Чим це було зумовлено?
- Якими є особливості визначення рівня безробіття за методологією МОП?

Аналіз конкретної ситуації (2)

27. Є такі дані Державної служби зайнятості України про рух робочої сили у 1999 році:

(тис. осіб)

Показник	Прийнято працівників	Вибуло працівників		
		всього	у тому числі з причин:	
			плинності кадрів	скорочення штатів
Україна	2190,0	2747,8	2013,9	225,7
Промисловість	679,6	917,8	572,0	102,3
Сільське господарство	247,2	324,9	283,8	9,1
Будівництво	179,2	254,3	186,6	16,1

(у % до середньооблікової чисельності працівників)

Показник	Прийнято працівників	Вибуло працівників		
		всього	у тому числі з причин:	
			плинності кадрів	скорочення штатів
Україна	15,1	19,0	13,9	1,6
Промисловість	17,2	23,2	14,5	2,6
Сільське господарство	8,8	11,6	10,1	0,3
Будівництво	23,7	33,7	24,7	2,1

Базуючись на аналізі наведених даних, дайте відповіді на наступні питання:

- 1) Якою була мобільність робочої сили в галузі будівництва у 1999 році (в абсолютних та відносних одиницях)?
- 2) Порівняйте отримані дані з загальнонаціональними показниками, а також порівняно з іншими галузями економіки?
- 3) Якою була основна причина вибуття кадрів?
- 4) Чи можна таку досить високу мобільність робочої сили у галузі будівництва вважати природною (нормальною)?
- 5) Які б заходи Ви порадили розробити і впровадити з метою суттєвого скорочення плинності кадрів у галузі будівництва?

Аналіз конкретної ситуації (3)

29. Державний комітет статистики України повідомив такі дані про втрати робочого часу з ініціативи адміністрації у 1999 році:

	Середньооблікова чисельність працівників, тис. осіб	Чисельність працівників, які знаходилися в адміністративних відпустках, працювали неповний робочий день, тис. осіб		
		адміністративні відпустки		неповний робочий день
		усього	в т.ч. понад 1 місяць	
Україна	14479,3	2815,7	772,7	2210,2
Промисловість	3957,3	1482,6	469,5	1034,9
Сільське господарство	2797,5	254,5	48,5	139,4
Будівництво	755,8	335,4	124,6	178,7
Житлове господарство	172,1	12,3	0,8	14,3
Комунальне господарство	434,0	44,4	7,1	27,1

Втрати робочого часу з ініціативи адміністрації (вимушена неповна зайнятість або так зване “приховане безробіття”) – явище, що набуло досить широкого розповсюдження в Україні впродовж останніх років.

Аналізуючи наведені дані, дайте відповідь на наступні питання:

- 1) Якою є питома вага осіб, які перебували в адміністративних відпустках або працювали неповний робочий день (скорочений робочий день, тиждень) в галузі будівництва, житлового і комунального господарства?
- 2) Порівняйте отримані дані з загальнонаціональними та з аналогічними даними по промисловості та сільському господарству. Який висновок можна зробити? Як Ви оцінюєте ситуацію що склалася?
- 3) Чи впливає вимушена неповна зайнятість на офіційний рівень безробіття в країні? Обґрунтуйте свою відповідь.

РОЗДІЛ 1.6.

Проблеми та фактори економічного зростання

Основні поняття

Макроекономічна політика щодо галузевого розвитку

Вимірювання економічного зростання
Основні фактори економічного розвитку
Теорії економічного зростання
Модель економічного зростання Р.Солоу
Фактор запасу капіталу країни
Фактор ресурсу праці країни
Загальний фактор (чинник) продуктивності
“Залишок Солоу”
Сталий стан довгострокової рівноваги
Постійний рівень капіталооснащеності праці
Технологічні зміни
Роль інституційних змін в економічному зростанні

Питання для обговорення:

1. Як вимірюється динаміка показника ВВП на рівні окремої галузі економіки? Як конкретно змінювався цей показник за останній час у Вашій підгалузі?
2. У якому контексті економічний розвиток Вашої галузі пов'язаний з політикою економічного зростання, що її проводить український уряд сьогодні?
3. Поясніть, чому ВВП і ВВП на душу населення можуть бути недосконалими індикаторами рівня економічного розвитку країни?
4. Що таке сталий економічний розвиток?
5. За допомогою яких макроекономічних показників віддзеркалюються фактори економічного зростання в основних макроекономічних моделях?
6. За якою теоретичною моделлю вимірюються внески різних факторів економічного зростання у підсумковий темп росту?
7. Від чого залежить довгостроковий темп економічного зростання країни за параметром доходу на одиницю праці в моделі Р. Солоу?
8. Вплив динаміки чисельності населення країни на економічне зростання?
9. Чи завжди збільшення інвестицій в економіку країни є позитивним фактором для економічного зростання цієї країни?
10. Поясніть причини різних темпів економічного зростання у різних країнах (приклади конкретних країн – за вибором)?
11. Чи є правильним вислів: “Збільшення заощаджень не завжди є благом у контексті політики економічного зростання” (розглянути окремо для індустріальних і відсталих країн)?
12. Чи можуть країни з високим рівнем ВВП на душу населення бути індустріально не розвиненими?
13. Чи згодні Ви з точкою зору, що для менш розвинутих країн не є обов'язковим завдання розвивати власний науково-технічний потенціал, бо ці країни сьогодні мають можливість запозичення технологій, вже розроблених та впроваджених у розвинутих країнах?
14. Які фактори економічного зростання заплановано задіяти в Україні програмою уряду?
15. Які фактори, на Ваш погляд, спричинили економічне зростання в Україні у 2000 році?
16. Назвіть основні риси сучасної державної інноваційної політики в Україні.
17. Наведіть приклади впровадження науково-технологічних інновацій у Вашій галузі, які сприяють економічному зростанню.

Питання множинного вибору

1. Головним фактором економічного зростання є:
 - а) чисельність населення; б) нові технології;
 - в) зменшення безробіття; г) немає правильної відповіді.
2. Якщо в моделі Солоу запас капіталу на одиницю праці (k) більше за рівень такого запасу для сталого стану довгострокової рівноваги (k^*), тоді (i - інвестиції на одиницю праці, δ - норма амортизації):
 - а) $i < \delta k$; б) $i > \delta k$; в) $i = \delta k$; г) можуть бути всі три варіанти
3. Агрегована виробнича функція має вид: $Y = AK^{0.5}L^{0.5}$. Якщо випуск продукції збільшиться на 4%, робоча сила збільшиться на 3%, а запас капіталу зросте на 2%, то чому буде дорівнювати "залишок Солоу"?
 - а) 5%; б) 2,5%; в) 1,5%; г) 1%.
4. В моделі Солоу припускається, що:
 - а) загальні інвестиції складають постійну долю в доході;
 - б) якщо дохід не змінюється, то загальних інвестицій не буде;
 - в) амортизація основного капіталу завжди більша від чистих інвестицій;
 - г) чисті інвестиції завжди більші амортизації.
5. В моделі Солоу із зростанням народонаселення і технологічним прогресом рівноважний темп зростання продуктивності праці дорівнює:
 - а) нулю; б) темпу технологічного прогресу;
 - в) сумі темпів зростання населення і технологічного прогресу;
 - г) нормі заощаджень.
6. В моделі Солоу довгостроковою причиною зростання життєвого рівня в країні є:
 - а) технологічний прогрес; б) висока норма заощаджень;
 - в) високий темп зростання населення; г) все вищезазначене правильно
7. Технологічний прогрес стимулюється:
 - а) патентною системою; б) податковими пільгами для досліджень і розробок;
 - в) урядовими субсидіями науці; г) все вищезазначене правильно.
8. "Золотое правило" накопичення капіталу означає:
 - а) найвищий рівень споживання на душу населення;
 - б) найвищий рівень продуктивності праці;
 - в) саме високе зростання норми споживання на душу;
 - г) максимальне зростання норми продуктивності праці.
9. При збільшенні темпу зростання населення країни:
 - а) збільшується квазірівноважний рівень капіталооснащеності праці;
 - б) зменшується квазірівноважний рівень капіталооснащеності праці;
 - в) цей рівень не зміниться;
 - г) цей рівень значно покращиться.
10. Фактором, який обмежує економічне зростання є:
 - а) низька народжуваність в країні;
 - б) необхідність витратити все більше і більше бюджетних коштів на освіту;
 - в) техногенне забруднення довкілля;
 - г) розвиток демократії і обмеження централізму державного управління.

Аналіз конкретної ситуації

1. В таблиці 1 наведено середньорічні агреговані показники інфляції, економічного зростання та норм інвестування (збереження), порохованих щодо 117-128 країн у середньому за три десятиріччя періоду 1960-1990 рр.:

Таблиця 1. Макроекономічні міжнародні порівняння співвідношень інфляції, економічного зростання та норми інвестування для 117-1128 країн, в %

	1960-1970	1970-1980	1980-1990
Рівень інфляції	5,4	13,3	19,1
Темп росту ВВП на душу населення	2,8	2,3	0,3
Частка інвестицій у ВВП	16,8	19,1	17,4

Джерело: Barro, Robert J. *Inflation and Economic Growth* / Bank of England. *Quarterly Bulletin*. May 1995, p. 167.

Проаналізуйте наведені цифри та зробіть висновки щодо впливу на економічне зростання інфляційних процесів та норми інвестування (збереження).

2. Прочитайте нижченаведений уривок з щорічного аналітичного матеріалу Світового Банку та використайте подану у ньому інформацію у відповідях на питання щодо практичного застосування в аналізі факторів економічного зростання моделі економічного зростання Р.Солоу.

Загальний чинник продуктивності в економічному зростанні

(Звіт про світовий розвиток: Важке завдання розвитку / Пер. з англ. – К., Абрис, 1994, с. 42)

Одним з важливих досягнень в економічній науці за останні п'ятдесят років стало запровадження та вимірювання загального чинника продуктивності в економічному зростанні, який являє собою різницю між зростанням валового внутрішнього продукту та комбінацією показників, що характеризують збільшення витрат капіталів та праці. До цього аналіз економічного зростання фокусували передусім на зростанні продуктивності праці й меншою мірою на зростанні середньої норми доходу на одиницю капіталу. ...

Ранні підрахунки загального чинника продуктивності для різних країн дозволили встановити – й це на той час було цілком несподіваним, - що приблизно половина зростання валового внутрішнього продукту припадає на цю залишкову характеристику, недовзі названу швидкістю технічного прогресу. З чого складається ця залишкова характеристика? Поза сумнівом, збільшенню загального чинника продуктивності сприяють технологічні інновації. Але найбільш суттєвий елемент – якість праці. Якщо додаткова робоча сила є більш продуктивною, ніж наявна, то зростання валового внутрішнього продукту за рахунок приросту кількості праці буде вищим, ніж зростання витрат, яке віднімається згідно з зазначеною формулою. Ця різниця, що має місце за рахунок покращання якості праці, й міститься у вказаній залишковій характеристиці.

Саме з'ясування ролі якості праці й дозволяє ідентифікувати цю залишкову характеристику як швидкість технічного прогресу – у широкому розумінні цього слова. До проявів технічного прогресу належать такі звичайні нововведення, як механічне збирання бавовни, надувні колісні шини, кишенькові калькулятори, персональні комп'ютери, вантажопідйомники та контейнерові корабельні системи.

Але крім цього технічний прогрес складається з численних заходів, спрямованих на зменшення реальних витрат. Ці витрати можуть бути зменшені як за рахунок підвищення дисципліни робітників, яке поступово досягається за допомоги більш вимогливого керівництва, так і за рахунок більш продуктивної їх праці завдяки досконалому управлінню. Збиральний конвеєр може бути більш продуктивним просто завдяки наведенню належного порядку, а сільськогосподарська ферма – завдяки застосуванню різноманітних добрив. Збільшенню продуктивності можуть сприяти, наприклад, встановлення факсимільного апарату, закриття непрофільних виробництв або придбання для вантажних автомобілів шин з довгим терміном служби.

Питання:

- 1) Про яку макроекономічну модель і методи аналізу йде мова у наведеному фрагменті доповіді Світового Банку?
 - 2) Представте макроекономічну формулу, де складовою є загальний чинник продуктивності.
 - 3) Які Ви знаєте дві формули, де існує компонент “залишок Солоу”? Яка між ними різниця і яка з цих формул більш реалістично відбиває динаміку зміни національного багатства країни?
 - 4) Які технологічні чи управлінські нововведення у вашій галузі виробництва за останні роки Ви могли б навести як приклад прояву технічного прогресу в контексті загального чинника продуктивності?
 - 5) Яку роль, на Вашу думку, грає загальний фактор продуктивності сьогодні у економічному розвитку Вашої галузі виробництва?
3. Використовуючи дані таблиці 2, які представляють статистику Світового Банку, проаналізуйте світові тенденції в економічному розвитку за 1960-1987 роки в контексті впливу основних факторів економічного зростання регіональні, як в регіональному аспекті, так і в аспекті соціально-економічних систем, які домінують у певних регіонах (ЗПФ – загальний фактор продуктивності).

Таблиця 2. Відсоткові внески до зростання валового внутрішнього продукту чинників витрат капіталу, витрат праці і продуктивності для вибраних груп національних економік та окремих країн, 1960-1987

Регіон чи країна та період	Внесок капіталу	Внесок праці	Внесок ЗПФ
Регіони світу, 1960-1987			
Африка	73	28	0
Східна Азія	57	16	28
Європа, Близький Схід і Півн. Африка	58	14	28
Латинська Америка	671	30	0
Південна Азія	67	20	14
Загалом	65	23	14
Вибрані індустріально розвинені країни, 1960-1985			
Франція	27	-5	78
Німеччина (ФРН)	23	-10	87
Японія	36	5	59
Великобританія	27	-5	78
США	23	27	50

Джерело: *Звіт про світовий розвиток: Важке завдання розвитку / Пер. з англ. – К., Абрис, 1994, с. 45*

4. В таблиці 3 представлено дані Департаменту праці США, які також відбивають схему аналізу факторів економічного зростання за моделлю Р.Солоу.

Таблиця 3. Вклад факторів у економічне зростання США (середньорічний темп приросту в % при $\alpha=0,3$)

Роки	Приріст ВВП	Вклад запасу капіталу (K)	Вклад робочого часу (L)	Вклад технологічних змін (A)
1950-1960	3.3	1.2	0.5	1.6
1960-1970	3.8	1.2	1.0	1.6
1970-1980	2.8	0.8	1.3	0.7
1980-1985	2.5	1.1	0.9	0.5
1950-1985	3.2	1.1	0.9	1.2

Джерело: *Statistics of Department of Commerce, U.S. Department of Labor.*

Питання:

- а) Згідно якій теоретичній схемі макроекономічного аналізу економічного зростання наведено ці дані Департаменту праці США? Що ілюструють наведені в таблиці параметри?
 - б) Проаналізуйте ці дані та зробіть узагальнення щодо факторів економічного зростання США за три десятиріччя.
 - в) Підрахуйте темпи зростання у наведених періодах обсягів запасу капіталу та ресурсу праці США.
5. В Україні статистична інформація не подавалася у вигляді, придатному для безпосереднього застосування схеми аналізу економічного зростання за моделлю Солоу. Тому можна оцінити відповідні фактори економічного зростання тільки у концептуальному розрізі. Для цього ознайомтеся з основними макроекономічними показниками щодо аналізу економічного зростання в Україні, які наведено у таблиці 4 та проаналізуйте їх динаміку, використовуючи підходи, які закладалися при формуванні екзогенних теорій економічного зростання. Зверніть увагу на динаміку загального економічного зростання та окремих його основних факторів в Україні за представлений період та прокоментуйте отримані результати.

Таблиця 4. Темпи приросту основних макроекономічних факторів моделі економічного зростання в Україні за 1996-2000 роки, в %

	1996	1997	1998	1999	9 мес. 2000
ВВП	-10,3	-3	-1,9	-0,4	5,0
Інвестиції в основний капітал	-22,0	-8,8	6,1	0,4	14,1
Наявне населення (на кінець періоду)	-0,8	-1,6	-0,8	-0,8	-0,6
Робоча сила (на кінець періоду)		0,03	-0,02	0,01	0,0
Частка витрат на науку в бюджеті країни (абсолютне значення)	1,41	1,40	1,16	1,13	

Джерело: Моніторинг макроекономічних та галузевих показників. Вип. 6. – Мінекономіки України, 2000; Держкомстат України.

Проаналізуйте ситуацію з економічним зростанням за аналогічною схемою для Вашої конкретної галузі економіки України. Дайте експертну оцінку вагомості впливу цих факторів на економічну динаміку Вашої галузі, як за минуле десятиріччя, так і в аспекті очікуваних перспектив розвитку в майбутньому.

6. Уважно прочитайте наведений реферат матеріалу з журналу *The Economist* для проведення обговорення питання ролі якості робочої сили при аналізі факторів економічного зростання. Зверніть увагу на зміни, які відбуваються сьогодні з ендогенними (внутрішніми) характеристиками ресурсу праці, і прокоментуйте, як такі зміни можуть впливати на чисто статистичні виміри обсягу ресурсу праці і на результати аналізу за методологією моделі Солоу.

Мобільність робочої сили як нова якість ресурсу праці
(за матеріалами *The Economist*, 29.01.- 4.10.2000)

В США за останні два роки, незважаючи на високе економічне зростання, кількість звільнень була найбільшою за всю історію спостережень. В 1999 році за об'явами про скорочення робочих місць кількість звільнених наблизилася до 700 тис. осіб проти 100 тис. у 1989 році. Хоча загальний середній показник перебування на одній роботі сильно не змінюється (в США в 1998 році – 3,6 року), для чоловіків у віці більше 35 років цей індикатор значно понизився. Середній 32-х річний американець вже встиг змінити дев'ять робочих місць у різних компаніях. Більшість останніх опитувань засвідчує, що сьогодні американці більш ніж колись бояться втратити свою роботу. Дійсно, статистика свідчить, що не зважаючи на те, що в країні за останні два роки створювалось більш ніж 100 тис. робочих місць у місяць, за цей період біля 300 тис. людей кожен тиждень оформлювали свою першу заяву на отримання статусу безробітного.

Особливістю теперішньої ситуації на ринку праці аналітики вважають переміщення робочих місць з великих компаній до середніх і малих підприємств сфери послуг. Фірми зі штатом у 100 осіб формують половину робочих місць на рику праці США, а з трьох нових робочих місць на них припадає два. Навіть такі потужні виробники, як Дженерал Електрик, намагаються функціонувати як

мережа невеликих автономних компаній. Невеликі фірми у сфері послуг зазвичай мають не більше трьох рівнів управлінської ієрархії. Іншу ознаку збільшення мобільності робочої сили демонструють цифри часткової і другої зайнятості. Фактично кожний десятий американський робітник (12,5 млн. населення країни) працює чи на підставі тимчасового контракту, чи у якості незалежного співробітника. Біля 10 млн. осіб працює принаймні три дні на місяць поза своїми офісами, що у два рази перевищує показник 1993 року.

На фоні скорочення життєвого циклу товарів і посилення глобальної конкуренції компанії повинні бути гнучкими, як ніколи. Така невизначеність допомагає інколи покращанню зайнятості: якщо керівництво фірми не знає, з якого боку їй загрожують конкуренти, то часто менеджери організують підготовку кадрів з огляду на можливу реалізацію декілька сценаріїв розвитку. З цієї ж причини компанії часто бувають примушені укладати контракти з малими спеціалізованими фірмами на виконання непрофільної роботи чи використовувати більшу кількість тимчасових робітників, як це робить 80% американських компаній сьогодні. Цікавою особливістю процесів підвищення мобільності робочої сили в США є те, що зазначені зміни відбуваються переважно на найнижчому і на найвищому щаблях ієрархії доходів.

Питання:

- Проведіть обговорення питання якості ресурсу робочої сили в Україні та в кожній галузі, яку Ви представляєте.
 - Назвіть показники рівня безробіття та плинності робочої сили у Ваших галузях за останнє десятиріччя.
 - Як Ви оцінюєте динаміку процесів структурної перебудови в галузі за минуле десятиріччя? Які основні чинники впливали на цей стан?
 - Які, на Ваш погляд, якості робочої сили у Вашій галузі будуть потрібні у майбутньому для забезпечення політики економічного зростання?
7. У Таблиці 5 наведено дані Держкомстату України щодо галузевої динаміки утворення доданої вартості у розрізі виробництва товарів та виробництва послуг. Для порівняння представлена також загальна динаміка ВВП країни за виділений період. Ці фактичні дані дають можливість проаналізувати галузеву структуру процесу утворення ВВП та динаміки змін цього параметру економічного зростання в Україні з 1996 року.

Таблиця 5. Динаміка ланцюгового індексу змін в обсягах утвореної доданої вартості у галузевому розрізі в Україні за період 1996-2000 роки
(% зміни до відповідного періоду попереднього року)

Показник	1996	1997	1998	1999	2000, 9 міс.
ВВП України	-10	-3,0	-1,9	-0,4	5,0
Валова додана вартість (в основних цінах)	-10,1	-4,3	-2,0	-0,3	4,7
Виробництво товарів	-9,5	-3,1	-3,4	1,0	7,9
Промисловість	-4,0	-3,0	0,0	5,5	11,6
Будівництво	-34,2	-1,0	-0,4	-7,7	0,6
Сільське господарство	-10,2	-0,7	-11,3	-4,2	2,9
Виробництво послуг	-10,0	-5,4	-0,6	-1,8	1,4
Транспорт та зв'язок	-19,2	-7,4	1,2	-4,5	1,4
Торгівля та гр. харчування	-1,4	0,9	1,7	-4,8	6,0

Питання:

- Які галузі економіки України найбільше впливали на тренди економічного зростання за представлений період?
- Порівняйте характер змін у процесах створення доданої вартості у виробництві товарів та у виробництві послуг.
- Яке місце у процесах створення доданої вартості країни відігравала будівнича галузь? Чи відповідають представлені дані реальним процесам у галузі, які Ви спостерігаєте?
- Як Ви вважаєте зі свого досвіду, завдяки яким факторам відбуваються позитивні зміни у динаміці розвитку представлених галузей?

8. Держкомстат України представив таку інформацію щодо розвитку галузі будівництва за три квартали 2000 року (Таблиця 6):

Таблиця 6. Обсяг підрядних робіт, виконаних власними силами будівельних підприємств за січень-вересень 2000 р.

	Обсяг підрядних робіт, виконаних власними силами будівельних підприємств		Темпи росту обсягів підрядних робіт
	Всього, млн. грн	У % до загального підсумку	
Всього	5826,7	100,0	98,5
приватна власність	109,9	1,9	108,9
колективна власність	4297,4	73,8	101,9
державна власність	1411,6	24,2	88,7
- загальнодержавна	1341,5	23,0	87,9
- комунальна	70,1	1,2	107,9
Власність міжнародних організацій та юридичних осіб інших держав	7,8	0,1	120,2

За цей період загальний обсяг будівельно-монтажних робіт (включаючи обсяги, виконані господарським способом та на спорудження індивідуальних житлових будинків) склав 7,4 млрд.грн., що становить 100.8% від рівня січня-вересня 1999 року. На суму 5,8 млрд. грн. (74.7% від суми укладених контрактів) виконано робіт власними силами будівельних підприємств усіх форм власності, що працювали за контрактами підяду. На скорочення загальних обсягів підрядних робіт на 1,5% (торік на 5,85) проти відповідного періоду минулого року вплинуло значне їх зниження (на 11,3%) на підприємствах державної форми власності. Також зниження зумовлено спадом будівництва у вересні поточного року порівняно з вереснем 1999 р. на 15,8%.

Питання:

- Прокоментуйте динаміку обсягів підрядних робіт, виконаних власними силами будівельних підприємств, з огляду на форму власності цих підприємств.
- Як, з точки зору факторів економічного зростання, Ви оцінюєте високу долю в сумі укладених контрактів робіт, виконаних власними силами?
- Чим пояснюється, на Вашу думку, значне зниження підрядних робіт на підприємствах державної форми власності? Це позитивний чи негативний факт в контексті політики економічного зростання?

РОЗДІЛ 1.7

Інструменти зовнішньоторговельної політики.

Форми і наслідки економічної інтеграції.

Основні терміни

Торговельна політика	Експортна субсидія
Митний податок	Компенсаційне мито
Адвалерне мито	Демпінг
Специфічне мито	Ембарго
Квота	Технічні бар'єри
Ліцензування	Протекціонізм
Добровільне обмеження експорту	Економічна інтеграція

Підберіть до деяких із наведених термінів їх правильне визначення:

1. _____ Державна політика, яка впливає на обсяги зовнішньої торгівлі через податки, субсидії, або ж прямі обмеження на експорт чи імпорт
2. _____ Квота, що запроваджується іноземною державою на власний свій експорт
3. _____ Виникає, коли іноземні виробники продають товар за кордоном за нижчою ціною, ніж на власному ринку
4. _____ Обмеження кількості або вартості імпортного товару
5. _____ Грошові виплати держави виробникам продукції з метою сприяння розширенню обсягів продажу за кордоном; ці виплати дають змогу фірмам виробляти додаткову одиницю продукції з затратами, які перевищують ціну товару за кордоном.

Оцініть правильність тверджень (так, ні)

6. Економічний добробут країни при запровадженні ввізного мита завжди вищий, ніж в умовах вільної міжнародної торгівлі.
7. Запровадження ввізного мита стимулює внутрішнє споживання в країні.
8. Мета запровадження імпортного мита - скоротити імпорт і таким чином захистити національні галузі та робочі місця від іноземної конкуренції.
9. Необхідність захисту молодих галузей від іноземної конкуренції - справедливий аргумент на користь встановлення торговельних бар'єрів.
10. Обмеження імпорту призводить до збереження в економіці неконкурентоспроможних галузей та неефективної структури зайнятості, що стримує зростання ефективних виробництв.
11. З точки зору обмеження обсягу імпортних товарів імпортні квоти результативніші, аніж мито.

Питання для обговорення

12. Чи погоджуєтеся Ви з таким твердженням: "Завдяки встановленню та розвитку зовнішньоторговельних відносин країна може споживати більше, аніж вона здатна виробити"?
13. "Невеликі бідні країни не мають жодного надлишкового фактора виробництва – не вистачає родючих земель, вкрай обмеженим є запас капіталу і навіть робочої сили недостатньо. Таким країнам немає чого експортувати". Спростуйте це твердження.
14. "Розвиток вільної торгівлі завдає шкоди зайнятим у конкуруючих з імпортом галузях лише в короткостроковому періоді. У довгостроковому періоді, коли ресурси вільно перетікають із галузі в галузь, від лібералізації зовнішньої торгівлі зрештою виграють усі". Чи погоджуєтеся Ви з таким твердженням?

15. Уявімо, що Ви є виробником цементу і намагаєтеся переконати уряд країни в необхідності проведення протекціоністської політики щодо своєї галузі. Ви можете розраховувати на запровадження 10%-го ввізного мита на імпорт цементу, або ж встановлення фіксованої імпоротної квоти у розмірі, еквівалентному 10%-му імпортному миту. Ви очікуєте, що внутрішній ринок цементу через певний проміжок часу реально зросте. Чи вплине цей прогноз на Ваш вибір між митом та квотою?

Питання множинного вибору

16. Запровадження вільних торговельних відносин призводить до того, що країна А стає експортером, а країна Б - імпортером. Торгівля дає змогу підвищити загальний добробут в обох країнах. Яке із наведених тверджень найточніше характеризує групи населення в обох країнах, що виступатимуть "за" і "проти" вільної торгівлі?

- а) Споживачі в обох країнах виступають за вільну торгівлю; виробники в країні А виступають за вільну торгівлю, а виробники в країні Б - проти.
- б) Споживачі в обох країнах виступають за вільну торгівлю; виробники в країні Б виступають за вільну торгівлю, а виробники в країні А - проти.
- в) Виробники в обох країнах виступають за вільну торгівлю; споживачі в країні А виступають за вільну торгівлю, а споживачі в країні Б - проти.
- г) Виробники в країні А та споживачі в країні Б виступають за вільну торгівлю; споживачі в країні А та виробники в країні Б - проти.
- д) Виробники в країні Б та споживачі в країні А виступають за вільну торгівлю; споживачі в країні Б та виробники в країні А - проти.

17. Відмінність між імпортом митом та квотою полягає в тому, що тільки квота:

- а) призводить до скорочення міжнародної торгівлі;
- б) призводить до зростання цін;
- в) дає доходи в бюджет;
- г) призводить до зниження життєвого рівня у країні;
- д) всі попередні відповіді не є вірними.

18. Прихильники протекціонізму стверджують, що мито, квоти та інші торгові бар'єри вкрай необхідні для:

- а) захисту молодих галузей від іноземної конкуренції;
- б) збільшення внутрішньої зайнятості;
- в) заборони демпінгу;
- г) забезпечення оборони країни;
- д) всі попередні відповіді вірні.

19. Запровадження добровільних експортних обмежень:

- а) збільшує добробут країни-імпортера;
- б) вигідніше для країни-імпортера, ніж використання імпоротної квоти;
- в) може дати вигоду країні-експортеру;
- г) дає вигоду як країні-імпортеру, так і країні-експортеру.

20. Галузі, які конкурують з імпортом, виступатимуть проти вільної торгівлі тому, що:

- а) їм прийдемося підвищити ефективність виробництва з тим, щоб залишатися конкурентноспроможними;
- б) вони втрачають на обсягах продажу тим споживачам, які надають перевагу імпортній продукції;
- в) їм прийдемося продавати свою продукцію за більш низькими цінами, оскільки конкуренція загостриться;
- г) вірними є всі перераховані відповіді.

21. Яка з трьох країн-експортерів ламп електричних може бути звинувачена в демпінгу на українському ринку:

	<i>Країна А</i>	<i>Країна Б</i>	<i>Країна В</i>
Середні питомі затрати	5	5	5
Ціна ламп електричних на внутрішньому ринку	5	7	4
Експортна ламп електричних	6	6	4
Ціна ламп електричних в Україні	7	8	5

Аналіз конкретної ситуації (1)

22. Міністр праці однієї з невеликих країн має намір стимулювати вітчизняне виробництво паперової маси з деревини. Ситуація склалася так, що без допомоги держави лише деякі виробники можуть вижити у жорстокій боротьбі з іноземними конкурентами. Міністр праці стверджує, що допомога цій галузі створила б нові робочі місця, а навчання її робітників сприяло б росту кваліфікації зайнятих і в інших галузях економіки. Для досягнення цієї мети міністр праці закликає до запровадження 10%-го ввізного мита.

На тому ж засіданні міністр промисловості пропонує замість цього надати 10%-у виробничу субсидію місцевим виробникам, стверджуючи, що того ж результату можна досягти з меншими соціальними втратами.

- 1) Яким є вплив ввізного мита на обсяги внутрішнього виробництва та споживання?
- 2) Проаналізуйте сприятливий побічний вплив ввізного мита, описаний міністром праці.
- 3) Країна матиме чистий вигравш чи втрату від запровадження ввізного мита? Як можна виміряти цей показник?
- 4) Якими є наслідки надання виробничих субсидій? Як вони впливають на обсяги національного виробництва, споживання? Який вплив вони чинять на рівень внутрішніх цін?
- 5) Про зменшення яких соціальних втрат веде мову міністр промисловості?
- 6) Визначте наслідки запровадження ввізного мита та надання виробничої субсидії з точки зору державного бюджету? Якій політиці віддасть перевагу заклопотаний проблемою бюджетного дефіциту міністр фінансів?

Аналіз конкретної ситуації (2)

23. На межі XXI сторіччя Європейський Союз вступає у новий етап свого розширення. Кількість його членів за рахунок держав Центральної і Східної Європи заплановано довести з 15 до 27. У липні 1997 року Європейська Комісія опублікувала Програму AGENDA 2000 щодо майбутнього розширення ЄС, а вже в грудні 1997 року було офіційно оголошено перелік 12 країн-претендентів на вступ до ЄС.

За ступенем відносної готовності до членства в ЄС зазначені країни поділяються на дві групи: 1) ті, що розпочали безпосередні індивідуальні переговори про приєднання 30 березня 1998 г. (Угорщина, Польща, Словенія, Чеська Республіка, Естонія, Кіпр) – це так звані країни «першої хвилі»; 2) інші, країни «другої хвилі» (Румунія, Словаччина, Латвія, Литва, Болгарія та Мальта), переговори з якими розпочалися 15 лютого 2000 року за рішенням, прийнятим Європейською Радою в Хельсінкі у грудні 1999 року.

На Самміті Європейської ради у Ніцці ЄС зобов'язався прийняти нових членів до червня 2004 року на основі індивідуальних досягнень країн - кандидатів.

1. Якими будуть економічні та політичні наслідки подальшого розширення ЄС для країн Західної Європи?
2. Обміркуйте це ж саме питання з позиції країн Центрально-Східної Європи.
3. «Розширення ЄС – це, насамперед, політична мета». Чи можна спростувати це твердження. Чому?
4. Обговоріть та обґрунтуйте як позитивні, так і негативні для України аспекти, спричинені майбутнім розширенням ЄС на Схід?
5. Чи може Україна розраховувати на прискорену інтеграцію до ЄС? Які питання на шляху європейської інтеграції повинна вирішувати Україна?
6. Які переваги матиме Україна від вступу до Світової Організації Торгівлі (СОТ)? Чи матиме це якісь негативні наслідки?

ЧАСТИНА 2

АНАЛІЗ КОНКРЕТНИХ СИТУАЦІЙ

РОЗДІЛ 2.1.

Державне регулювання цін

На ринках товарів і послуг (будь-то будівельні матеріали, житлово-комунальні послуги чи бензин) ціна формується внаслідок взаємодії різних чинників, що визначають попит і пропозицію. Суттєво впливає на ціноутворення структура ринку (конкурентний він чи монополізований), поведінка учасників ринку – продавців (які можуть порушувати антимонопольне законодавство) та органів влади (центральної і місцевої; влада може втручатись у процес ціноутворення).

Ознайомтесь із ситуацією, яка мала місце в Україні восени 1998 р. на ринках нафтопродуктів (див додатки 1 і 2), та підготуйте відповіді на наступні запитання:

1. Скористайтесь моделлю попиту-пропозиції для ілюстрації політики встановлення граничних (максимальних) цін. При визначенні короткострокових наслідків такої політики враховуйте структуру ринку (конкурентний чи неконкурентний).

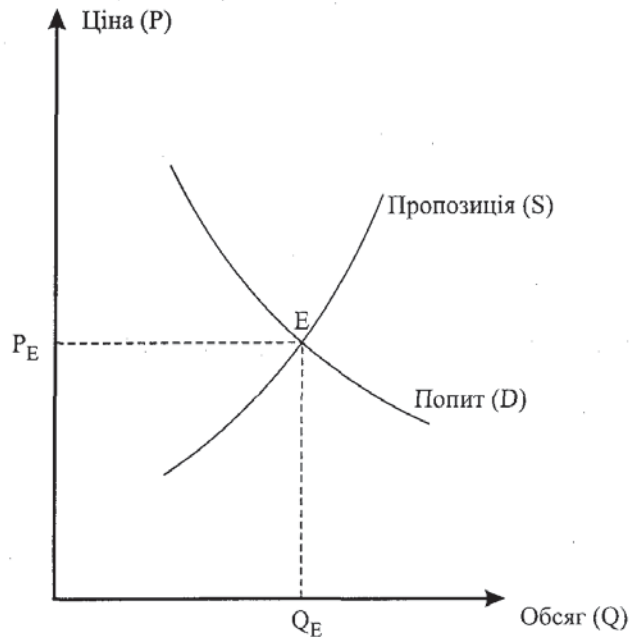

Рис. 1. Ринок бензину

2. Які чинники з боку попиту і пропозиції могли вплинути на ринкову ціну? Проілюструйте дію кожного з них на рис.1.
3. Чому зміни курсу гривні по відношенню до долара можуть впливати на ціни внутрішнього ринку? Від яких чинників залежить величина цього впливу?
4. Якими цілями обґрунтовується політика регулювання цін в загальному випадку і в конкретній наведеній ситуації?
5. Проаналізуйте підстави для втручання у ціноутворення органів місцевої влади. Чи не порушують такі дії влади чинне законодавство (зокрема, у галузі антимонопольного законодавства).
6. Як саме політика регулювання цін впливає на ефективність ринку і на сукупний економічний добробут? Якими будуть зміни сукупних вигід і витрат?
7. Як зміна сукупних вигід і витрат, що пов'язана з регулюванням цін, розподіляється серед різних груп учасників ринку?
8. Чому фіксація цін на товар може призводити до його зникнення із продажу?
9. Які довгострокові результати політики регулювання цін можуть очікуватись в цьому випадку?
10. Яка можна визначити результативність і ефективність політики регулювання цін на нафтопродукти?
11. Наведіть приклади регулювання цін на будівельні матеріали, житло, житлово-комунальні послуги. Які органи влади регулювали ціни? Яке було обґрунтування для регулювання цін? Якими були результати і наслідки такого регулювання?

При підготовці відповідей можна скористатись книгою: Економічний розвиток і державна політика / Ю.Бажал, О.Кілієвич та ін. Навч. посібник за заг. ред. Ю.Єханурова та І.Розпутенка.- К.: Вид-во УАДУ, 2001. – 480 с. Розд.2.1, 2.5, 2.7, 5.1

Ніщо не реагує так чутливо на фінансові негаразди, як бензин

**Бензин із «накрутками» й без них*

**Ціни на бензин, які зросли, місцеві власті намагалися стримувати адміністративними методами. Вдалою цю спробу не назвали*

Про нові ціни водії дізнаються ще здалеку. Так, на Луганщині у зв'язку з відсутністю в області палива, зникнення якого пов'язували з рішенням облдержадміністрації про фіксування цін на дизпаливо, припинили рух усі приміські поїзди.

Однак, за словами начальника облуправління транспорту й зв'язку Геннадія Коваленка, під час розмови, котра нещодавно відбулася в облдержадміністрації з керівниками 18 фірм, які постачають паливе в область, питання про забезпечення легіону паливом було вирішене, і рух поїздів відновлено. У той же час, було встановлено 30%-у торгівельну надбавку під час закупівлі пального, і нині роздрібна ціна на бензин марки А-95 сягає 1 грн. 20 коп., А-72 — 80 коп., дизпалива — 65 коп.

Аналогічна ситуація склалася і в Сумській області. Причому бензин власникам приватного авто-транспорту придбати практично не вдавалося, оскільки все отримане паливо більшість АЗС відправляли підприємствам, із якими мали попередні договори на безготівковий розрахунок. Така ситуація була пов'язана з переоцінкою палива на комерційних заправках у зв'язку з припиненням дії з 1 жовтня розпорядження глави облдержадміністрації про 25%-у обмежувальну торгівельну надбавку на оптову ціну пального. Саме цей документ до останнього часу регулював ціни на паливо в області. Однак, на думку фахівців, під час проходження бензину через безліч «рук», коли часто в накладних його початкова ціна не вказувалася, ці 25% накручувалися на ціну посередника, а не виробника, й сьогодні ціна бензину в області така: А-95 — 1 грн. 20 коп., А-76 — 70—80 коп.

Відносно стабільною залишається ситуація з бензином в Одесі. Місцеві постачальники завозять паливо виробництва прибалтійських нафтопереробних заводів і продають його за ціною до 1 грн. 20 коп. марки А-95 і 1 грн. 10 коп. — А-80.

Однак, найбільше підвищення цін на паливо спостерігається на сьогоднішній день у Львові: так, за останній місяць вартість бензину А-95 зросла більше, ніж у 2 рази, і сьогодні його ціна сягає 2 грн. за літр.

**Коментар*

Як повідомив «Дню» голова Управління цінової політики Київської держадміністрації Василь Яструбинський, підвищення цін на нафтопродукти спровокував ріст курсу долара. Подальший розвиток ситуації на ринку нафтопродуктів, за його словами, залежить від дій уряду і Нацбанку. А голова Держінспекції з контролю за цінами Григорій Дьякон заявив, що ситуація на ринку нафтопродуктів стабілізувалася. Такий стан справ склався, на думку Г. Дьякона, завдяки рішення уряду щодо державного регулювання цін на окремі види нафтопродуктів. Саме цей крок уряду спричинив сповільнення темпів зростання цін на дизельне паливо і низько-октанові бензини. У тому, що в окремих регіонах ціни на нафтопродукти зросли навіть після рішення уряду про держрегулювання, треба звинувачувати місцеві органи влади. Так вважає перший заступник міністра економіки України Віктор Кальник. Він, за повідомленням агентства Інфобанк, зазначив, що регулювання цін повинно мати «бездотаційний характер», оскільки в іншому разі державне втручання в регулювання цін призводить до негативних наслідків. Крім того, вважає В.Кальник, доручення уряду від 10 вересня про застосування на місцях комплексу заходів щодо стабілізації споживчого ринку ряд керівників на місцях зрозуміли неправильно.

(«День», №187, 01.10.98)

Регулювання цін — мати дефіциту

«Друге пришестья інфляції» в Україні багато в чому відрізняється від ситуації початку 90-х років. Якщо тоді темпи товарної інфляції значно обганяли інфляцію грошову, то сьогодні все навпаки. Нині курс долара помітно обганяє товарні ціни як в оптовій, так і в роздрібній торгівлі. Це особливо помітно на прикладі нафтопродуктів. У цих умовах вітчизняна влада тут же поривається до свого улюбленого заняття — державного регулювання цін, повністю ігноруючи при цьому вплив реальних чинників ціноутворення, і геть забувши свої ж недавні присягання в любові до ринкової економіки.

Насамперед об'єктом державного регулювання стає цінова ситуація в оптовій і роздрібній торгівлі нафтопродуктами. І справді, на перший погляд, ціни, як на світлі, так і на темні нафтопродукти стрімко зростають, і стосується це як опту, так і роздрібу. Але від людей, котрі стоять за економічним кермом держави, можна було б чекати більш пильної уваги до цієї проблеми.

Отже, з другої половини серпня офіційний курс НБУ піднявся майже на 50% і становив у кінці вересня 3,40 гривні за 1 долар США, а готівковий курс долара — майже на 53%. При цьому бензин марки А-95, що найбільш подорожчав у оптовій торгівлі, додав до своєї середньої ціни лише трохи більше за 22%, бензини А-92 й А-76 подорожчали не більше ніж на 15—17%. В основному це імпортна продукція, розрахунки за яку, природно, відбуваються в конвертованій валюті. Якщо врахувати цей факт, і оцінити динаміку цін на нафтопродукти в їх доларовому еквіваленті, то виходить, що в Україні взагалі ціни падають...

У цьому світлі зовсім по-іншому виглядають цифри зростання оптових цін позабіржових пропозицій нафтопродуктів в Україні за останні два тижні. «Гривневе» подорожчання як світлих, так і темних нафтопродуктів відбувається на території України майже однаково. Дизельне паливо за цей час подорожчало в середньому більше ніж на 9%, а пропозиції середнього й дрібного опту бензину А-92 стали в середньому дорожчими більше ніж на 8,5%. У доларовому еквіваленті ситуація, на жаль, абсолютно інша. За цей час мазут і бензин А-76 стали дешевшими відповідно на 15,21% і 15,09%, майже на 13% стало дешевшим «доларове» дизельне паливо. Високооктанові бензини в доларовому еквіваленті за останні два тижні подешевшали в середньому на 12—14%. «Доларове» здешевлення як бензину, так і темних нафтопродуктів відбувається в Україні від початку року, але саме початок осінніх інфляційних явищ перетворив його практично в обвал.

У того, хто усвідомив факти, наведені вище, не може не викликати здивування встановлення державою порогових цін при реалізації нафтопродуктів. При цьому незрозумілі як сама необхідність подібного кроку, так і методика визначення рівня максимально допустимих цін. Нагадаємо, що, згідно з розпорядженням № 1912 від 14.09.98 Київської міськкадіміністрації, максимально допустимі оптові ціни на бензин А-76 і дизельне паливо на період до 1 жовтня не повинні були перевищувати відповідно 0,55 і 0,46 гривні за 1 літр. Якщо пригадати, що максимальна ціна із зареєстрованих оптових цін пропозицій бензину А-76 перед початком спалаху інфляції якраз і становила 0,55 гривні, то стає очевидним бажання міської адміністрації не тільки позбавити нафтотрейдерів хоч якоїсь можливості компенсувати свої втрати внаслідок інфляції, а й навіть примусити їх у півтора рази знизити ціни реалізації свого товару. Природною реакцією на це на будь-якому сегменті будь-якого товарного ринку є голосування ногами. Очевидно, немає нічого дивного в тому, що насиченість позабіржового ринку практично всіма видами нафтопродуктів неухильно падає (див. рис.2).

У черговий раз дії державних органів із питань боротьби з кризовими явищами в економіці шляхом регулювання цін на нафтопродукти нагадують лікування запалення легень жарознижувальними засобами. І справа зовсім не в тому, що хтось зазнає істотних збитків, хоч і це не маловажно для розвитку ринкової економіки в Україні. Нафтотрейдери України, які не вирізняються особливо великими власними коштами, в цих умовах просто будуть змушені згортати свою діяльність, за чим неминуче піде дефіцит і нове підвищення цін.

(«День», №190, 06.10.1998)

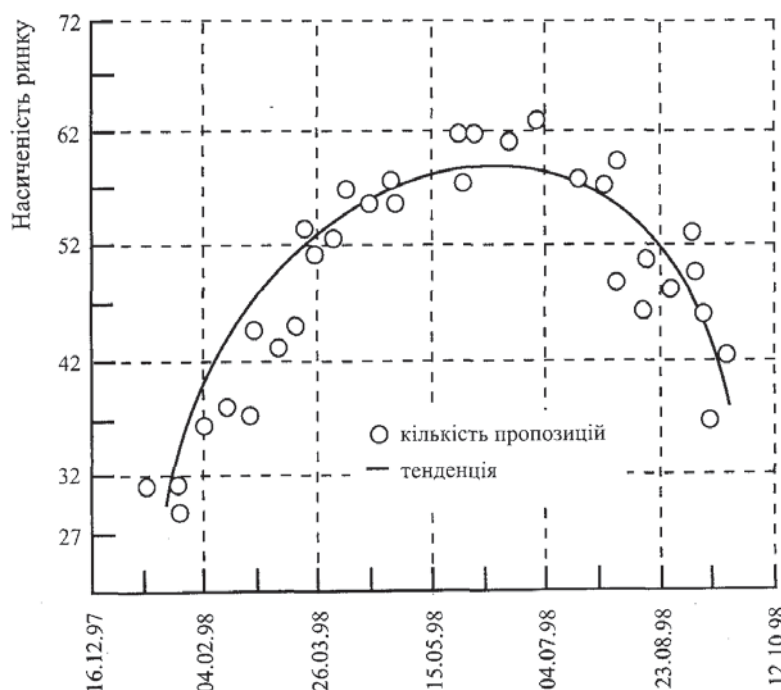

Рис. 2. Динаміка насиченості ринку оптовими пропозиціями бензину А-76

РОЗДІЛ 2.2.

Реформа транспортної системи мегаполісу: проблема суспільного вибору²

Аналіз ситуації

Столиця - найбільше за розмірами місто і столиця однієї з країн Східної Європи, що почали реформи по переходу від централізованої соціалістичної економіки до ринкової. У непростий період ринкових реформ керівництву країни прийшлося зустрітись із цілим рядом проблем, і одні з найсерйозніших виникли у *секторі суспільних послуг*.

Неадекватне планування і неефективний розподіл коштів у минулому привели до того, що практично всі галузі суспільних послуг знаходились у незадовільному стані. У ситуації, що склалась, необхідні були швидкі, рішучі і широкомасштабні дії. Виходячи з загальних економічних умов, державне фінансування довелось різко скоротити. Кошти для масштабних інвестицій були відсутні. Реалізувати можливо було лише ті проекти, що забезпечували найвищу суспільну ефективність.

Цілий ряд проектів, що були розпочаті попереднім керівництвом, залишались незавершеними, тому окремою проблемою було - що робити з цими проектами. Завершення у тому вигляді, як це початково планувалось, було неможливим з фінансових причин. Крім того, цілий ряд незавершених проектів стали неефективними з економічної точки зору.

Департамент транспорту

На початку 80-х рр., коли у Столиці розпочалось будівництво метро, було створене Генеральне Управління з Будівництва Метро (ГУБМ), що було безпосередньо підпорядковане Міністерству планування і будівництва.

Дороги і автомобільний транспорт у Столиці знаходились у віданні місцевої влади. Компанія *MZK* (державне підприємство, до якого входив громадський транспорт Столиці - автобусне і трамвайне сполучення) підпорядковувалась Міністерству транспорту. Розподіл коштів, а також прийняття рішень стосовно інвестицій відносилось до компетенції центрального уряду.

У 1990 р. був прийнятий Закон про місцеве самоврядування, який встановлював для місцевих органів влади три основні завдання:

- адміністративна незалежність від держави;
- фінансова незалежність;
- політична і фінансова підзвітність місцевим виборцям.

Для вирішення цих завдань у Столиці необхідно було створити нову адміністративну структуру. Головними органами міського управління стали Міська Рада і апарат Голови міської Ради, що були наділені відповідною компетенцією і фінансовою незалежністю у питаннях інвестиційних проектів. Розподіл ресурсів у громадському секторі Столиці став відноситись до компетенції міської влади.

З метою зібрати у єдине ціле під керівництвом міської влади всі найважливіші складові міської транспортної мережі, був створений Департамент Транспорту, який підпорядковувався Міській Раді. Департамент Транспорту повинен був безпосередньо відповідати за оперативне керівництво, управління фінансами, і стратегічне планування у галузі громадського транспорту Столиці.

Для ефективної організації Департаменту транспорту необхідно було укомплектувати дану структуру представниками організації, що раніше працювали у галузі транспорту. Представники транспортного відділу міської адміністрації отримали завдання управління дорогами і автомобільним транспортом, і були переведені у Департамент. Окремі фахівці планового відділу *MZK* також були переведені до нового Департаменту з метою забезпечити розвиток громадського транспорту (автобусів і трамваїв). До штату Департаменту були також переведені представники бувшого ГУБМ, тому що вони володіли знаннями стосовно проекту метро.

² Підготовано на основі: Kai Schneiders. *The Warsaw Metro*. EDI, 1992; World bank «Poland: Warsaw Urban Transport Review»; World Bank «Mexico transport air quality managemnet», Sector study 10045-ME.

Крім того були залучені фахівці у таких галузях, як управління фінансами і екологія. Це допомогло доповнити набір експертів і стимулювати нові напрями розвитку міського транспорту.

Сектор громадського транспорту Столиці

У всіх секторах громадських послуг, і особливо - у галузі громадського транспорту, минуле центральне керівництво намагалось вирішити проблеми за рахунок розширення інфраструктури, а не за рахунок підвищення ефективності наявної інфраструктури. Захоплення проектами, що передбачали великі інвестиції особливо ясно проявилось у випадку метро.

У період з 1982 р. (коли розпочалось будівництво метро) по 1991 р., 61% капіталовкладень у міський транспорт (близько 66 млн. доларів США на рік) йшло на проект будівництва метро. До початку робіт по спорудженню метро МЗК отримувала 45% від загального обсягу капіталовкладень (біля 17 млн. доларів США на рік). У 1982 - 91 рр. МЗК довелось обмежитись лише 12% (13 млн. доларів щорічно). На утримання мережі доріг виділялось близько 28% (в середньому 30 млн. доларів щорічно).

Очевидно, що при соціалістичному уряді основний акцент робився на будівництві метро. Загальний обсяг інвестицій у міський транспорт у 1982 - 91 рр. поступово збільшувався, але по мірі того, як на будівництво метро виділялось все більше коштів, інвестиції на підтримання доріг не зростали, а кошти, що виділялись МЗК навіть скорочувались.

МЗК, що залишалась найбільш важливим елементом транспортної системи Столиці, відчувала гостру потребу у коштах, необхідних хоча б для того, щоб підтримувати експлуатацію існуючої транспортної мережі.

Населення Столиці складало близько 2,5 млн. чоловік. Щільність населення відносно невелика - біля 3400 жителів на квадратний кілометр. У місті є центральна частина, де зосереджені комерційні і адміністративні структури (10000 жителів на квадратний кілометр, 40% всіх робочих місць), а також промислові і жилі райони, розташовані на околицях.

Столиця володіє широкою мережею громадського транспорту і розвиненою мережею доріг. Центральна історична частина міста була відбудована після Другої Світової війни, автомагістралі існують лише за межами центру, швидкісних шосе і автострад явно недостатньо (лише 19 км).

Навмисне розмежування жилих і промислових районів обумовлює високу мобільність населення. Дослідження транспорту, проведене у 1987 р. показало, що на одного жителя приходиться в середньому 1,67 поїздок на день. Основне навантаження припадало на громадський транспорт (80%). МЗК, що була єдиною організацією, яка надавала дані послуги, мала близько 900 трамваїв та 130 км трамвайних колій і автобусний парк з 1700 машин та загальною довжиною маршрутів у 750 км. МЗК забезпечувала інтенсивний рух транспорту і пропонувала низьку плату за проїзд.

Дослідження 1987 р. показало, що автомобілі використовувались лише для 20% поїздок. Це було обумовлене не малою їх кількістю у власності громадян, а низькою інтенсивністю експлуатації (приблизно 8 тис. км пробігу на один автомобіль на рік). Вартість пального у порівнянні з платою за проїзд громадським транспортом була високою (хоча і не обкладалась податком у таких розмірах, як у інших країнах Європи). Власники особистих автомобілів не платили інших податків, пов'язаних з експлуатацією транспортних засобів.

Існуючий рівень державних дотацій громадському транспорту зберегти було неможливо по причині необхідності різкого скорочення державних витрат. Тому плата за проїзд різко виросла (зростання плати за проїзд набагато перевищило рівень інфляції). Надходження від продажу квитків з машино-кілометра виросли з 1987 по 1991 рр. на 89% в реальному виразі. При цьому вартість проїзду була однаковою незалежно від відстані. Залишались значні скидки при придбанні проїзних квитків, що мало виконувати соціальну функцію, захищаючи інтереси трудового населення. Великі групи «пільговиків» взагалі не платили за проїзд. Відсутність дотацій привела до скорочення коштів, що виділялись на експлуатацію і технічне обслуговування. Громадський транспорт лишався збитковим і середня ціна поїздки складає лише 50% від собівартості. Все це, а також відсутність достатніх інвестицій, привело до різкого скорочення обсягу послуг і погіршенню їх якості. Така ситуація обумовила більш інтенсивне використання особистих автомобілів.

Найбільш очевидна проблема міського транспорту полягала у дорожніх пробках. У години пік спостерігались значні затори на перетині магістралей. Швидкість пересування по місту як правило

дуже низька. Крім заторів гостро постала проблема парковки, тому що центральна частина міста проєктувалась з орієнтацією на використання громадського транспорту.

Значно зросла кількість дорожньо-транспортних пригод. У 1990 р. було зареєстровано 2600 ДТП, 280 з них із смертельними наслідками. Збільшення кількості західних іномарок, що були у користуванні, також привело до зменшення безпеки руху.

Таким чином, в Столиці існували певні передумови для роботи міської транспортної системи. Але поглиблення проблем, пов'язаних з надлишком автомобілів у місті, розрахованому в основному на громадський транспорт, потребувало швидких і рішучих дій.

Екологічні аспекти міського транспорту

У всіх країнах, що здійснювали перехід до ринкової економіки, все більшого значення набували екологічні аспекти. У великих містах інтенсивна виробнича діяльність, висока щільність населення і забруднення повітря вихлопами транспорту, зливаються разом, породжуючи значні екологічні проблеми.

Різні види транспорту по-різному впливають на оточуюче середовище. Рівень шкідливих викидів залежить і від рівня споживання енергії, і від технічних характеристик транспортних засобів. Автомобілі споживають у 2-3 рази менше енергії, ніж автобуси, які, в свою чергу у 3-4 рази менш енергомісткий вид транспорту, ніж рейкові засоби. Але по споживанню енергії на пасажиро-кілометр автомобілі мають найвищі питомі показники енергоспоживання.

Передбачалось, що кількість автомобілів у місті у найближчі 10 років подвоїться. На момент, що розглядається, на транспорт з двигунами внутрішнього згорання приходило близько 30-40% викидів СО, окисів азоту та свинцю. Технічні характеристики автомобілів незадовільні по причині недостатньо добре організованої інспекції і технічного обслуговування. Кількість автомобілів з каталітичними конвертерами, що сприяють зменшенню викидів, відносно невелике. Лише біля 1% продажів бензину прийшло на марки, очищені від свинцю, - в основному тому, що звичайні марки на 30-40% дешевше.

Проект метро

На рішення про будівництво метро вплинув цілий ряд факторів. Проєкт підтримувало сильне будівельне лобі. Змагання за централізовані фонди забезпечувало підтримку з боку Міської Ради. Міркування стосовно підвищення престижу Столиці забезпечували широку суспільну підтримку.

Але існуючі на той час недоліки у системі прийняття рішень привели до істотних прорахунків вже на стадії планування. Ціни визначались адміністративним шляхом, тому були значною мірою викривлені. Оцінка капіталовкладень здійснювалась без врахування вартості грошей у часі. Прогнози були недостатньо точними, обмеженість ресурсів ігнорувалась. Вартість землі та інших ресурсів занижувалась за відсутності відповідних ринків. Всі ці недоліки планування невідворотно привели до виникнення проблем на стадії реалізації проєкту.

По причині того, що проєкт фінансувався державою, питання про доступність коштів у межах міського бюджету ніколи не піднімалось. Альтернативні варіанти інвестицій у систему міського транспорту також не розглядались місцевою владою, тому що у цьому випадку вони могли втратити капіталовкладення, що виділялись центральним урядом.

Згідно початкового плану ГУБМ, перша лінія метро повинна була будуватись у три черги:

1-ша черга - 12 км відрізок від станції Південь до Політехнічного інституту;

2-га черга - 5 км відрізок від Політехнічного інституту через центр міста до північного залізничного вокзалу;

3-тя черга - 6 км відрізок від вокзалу до станції Північ.

Загальна довжина першої лінії мала скласти 23,3 км, на лінії передбачалось розташувати 23 станції.

До моменту, що розглядається, на проведення будівельних робіт було витрачено близько 512 млн. доларів США. Основні будівельні роботи були закінчені на 8 км південної ділянки. Проходження тунелю завершено на всій першій черзі метро. Залишилось змонтувати високовольтний трос і по-

ставити рухомий склад. Також розпочаті роботи по проходженню тунелю і будівництву станцій на 2-й черзі.

Високі витрати на будівництво були обумовлені багатьма факторами: надлишковими витратам на оздоблення станцій, глибинним проходженням тунелю замість відкритого будівництва та/чи будівництва неглибокого тунелю, неефективним управлінням будівельними роботами, і т.д.

Довгий час будівництва пояснювався неефективною організацією робіт і нестачею коштів. ГУБМ ніколи не намагалося серйозно управляти витратами і контролювати графік робіт. Замість цього мали місце спроби укласти якомога більше контрактів.

Нещодавно ГУБМ зробило спробу здійснити нове економічне обґрунтування проекту. Були здійснені нові, більш реалістичні розрахунки витрат і прогнози попиту. Отримані результати свідчили, що 23-кілометрова лінія метро обійдеться у суму порядку 1,1 млрд. доларів США і окупиться через 6,8 років. Але навіть такий результат видавався спірним, по причині не зовсім реалістичних прогнозів попиту. Сукупний вплив більш високого рівня життя, тобто - збільшення кількості автомобілів у особистій власності, висока плата за проїзд, зміни у землекористуванні та видах діяльності населення, пов'язані з ринковими реформами, не приймалися до уваги. Таким чином, прогнозоване пікове завантаження у 32000 пасажирів на годину на максимально завантаженій ділянці уявлялась малоймовірною. Насправді попит швидше за все складе лише 50% від прогнозованого рівня. На поточний момент пасажиропотік на громадському транспорті у даному коридорі складав 12000 пасажирів на годину.

Альтернативи на майбутнє

У дні загального економічного хаосу державний сектор громадських послуг знаходився у вкрай тяжкому положенні. Проект метро отримував так мало коштів, що нормальне завершення робіт було вкрай проблематичним. Про спробу завершення будівництва всіх трьох ділянок першої лінії не могло бути й мови.

Не дивлячись на те, що Столиця отримала незалежність у питаннях прийняття рішень, міська влада була вимушена розраховувати на централізоване фінансування. Міське керівництво не мало достатньо часу, щоб накопичити достатньо власних коштів. Після проведення консультацій із фахівцями у галузі транспорту, уряд країни прийняв рішення зберегти бюджетні асигнування на будівництво метро у розмірі 138 млн. доларів США. Згідно з розрахунками, цих коштів повинно вистачити для завершення першої черги метро.

В той же час, щоб не обмежувати самостійність місцевого керівництва, згадана сума у 138 млн. доларів виділяється на потреби всієї транспортної системи Столиці. Це означає, що кошти не будуть прив'язуватись лише до проекту метро. Міська Рада і Департамент Транспорту вирішать самостійно - чи варто продовжувати проект будівництва метрополітену, чи направити кошти на альтернативні проекти.

Нещодавно у Столицю прибула група консультантів з Західної Європи і Сполучених Штатів - фахівці у галузі громадського транспорту і фінансового планування для допомоги міській владі у прийнятті рішення щодо проекту розвитку міського транспорту. Після аналізу ситуації на підставі інформації, підготованої Департаментом транспорту і Міністерством фінансів, консультанти і робітники Департаменту транспорту розробили три можливих реалістичних альтернативних проекти розвитку транспортної системи міста: (1) розвиток мережі доріг, (2) модернізація існуючої системи громадського транспорту і (3) завершення проекту метро (чи полегшеного варіанту цього проекту) - див Додаток А:

1. Будівництво нових і розширення існуючих автомагістралей. Зміст проекту - стимулювати розвиток більш сучасної системи міського транспорту з широким використанням особистих автомобілів. Після лібералізації зовнішньої торгівлі доступність автомобілів значно виросла. Споживачі надають перевагу власним транспортним засобам. Чому б не сприяти цьому, одночасно вирішуючи проблему міського транспорту?

2. «Автобусний» проект. Кошти можуть бути спрямовані на модернізацію трамвайної мережі у коридорі першої черги метро, або на модернізацію трамвайної та автобусної мереж міста. Ця пропозиція містить в собі цілий ряд альтернатив і варіантів - і в цьому основна її перевага. Витрати по модернізації трамвайного сполучення на південній ділянці коридору метро складуть близько 141 млн. доларів.

3. Завершення будівництва метрополітену. Основна відмінність даного варіанту полягає у збереженні концепції будівництва метро і концентрації всіх зусиль на завершенні будівництва першої черги. Для завершення першої черги потрібно близько 138 млн. доларів понад ті кошти, що вже були витрачені. Основна перевага даного проекту полягає у можливості наступної модернізації 12 км північної ділянки трамвайного маршруту. Можуть бути побудовані колії, що з'єднують тунель метро з модернізованою трамвайною гілкою, що дозволить організувати неперервне сполучення по всій довжині першої лінії метро.

Заклучні зауваження і рекомендації

Для того, щоб виявити різні аспекти і точки зору у ході обговорення даної ситуації, учасникам пропонуються різні ролі, що відповідають різним галузям роботи Департаменту транспорту.

Завдання: У Миській Раді обговорюється концепція розвитку транспорту. Ви - представник однієї з груп, що доповідатимуть альтернативні варіанти рішення.

1. Прибічники модернізації транспортних артерій міста і будівництва автодоріг.

Виступають за скорочення громадського транспорту, діють в інтересах приватних власників автомобілів. Мають підтримку будівельних компаній і автомобільних дилерів.

2. Робітники оперативного штабу Департаменту транспорту.

Переконані, що майбутнє транспортної системи належить автобусам і трамваям. Рішуче настроєні виправити положення і «похоронити» будівництва проект метро. Мають підтримку з боку постачальників техніки для громадського транспорту та робітників автопарків. Розуміють, що громадський транспорт потребуватиме субсидій, але вважають це доцільним з економічної і соціальної точок зору.

3. Проектний колектив метро.

Вважають, що тільки метро може вирішити транспортні проблеми міста на довгу перспективу. Вірять, що держава повинна підтримувати суспільно значимі проекти. Підкреслюють екологічну чистоту метро. Мають підтримку з боку виробників обладнання для метрополітену, великою будівельною фірмою, залученою в проект будівництва метро, і деякими політичними групами.

4. Група екологічних експертів.

В цю групу входять представники громадськості і консультанти з Заходу. Ніхто не знає точно - чого вони добиваються. Перший офіційний виступ відбудеться на цьому засіданні. Деяку підтримку дана група має з боку «зелених» і туристичних фірм міста.

Постарайтесь зробити свою доповідь максимально переконливою. У Вас 10 хвилин, що представити своє бачення майбутнього транспортної системи міста.

Додатки

Додаток А

Три проекти реформи міського транспорту: загальні показники

1. Дорожнє будівництво і благоустрій, стимулювання автомобілізації	
Необхідні капіталовкладення, млн. доларів:	
Перша черга	59
Всього	250
Щорічні витрати на утримання дорожнього господарства	
Поточні	20
При оновленні (модернізації)	55
Внутрішня норма віддачі на вкладені кошти (економічна оцінка)	12%
2. Оновлення і реформа громадського транспорту з двигунами внутрішнього згорання	
Необхідні капіталовкладення, млн. доларів:	
Перша черга	141
Всього	200
Щорічні витрати на утримання	
Поточні	120
При оновленні (модернізації)	350
Внутрішня норма віддачі на вкладені кошти (економічна оцінка)	20%
3. Метро і швидкісні трамвайні колії	
Необхідні капіталовкладення, млн. доларів:	
Перша черга	280
Всього	1100
Щорічні витрати на утримання	
Поточні	0
При оновленні (модернізації)	155
Внутрішня норма віддачі на вкладені кошти (економічна оцінка)	12%

Додаток Б

Типи міст і транспортних систем (класифікація Ньюмана)

Тип міста	Щільність населення, чел./га	Кількість автомобілів на 1 тис. населення	Споживання бензину, кг/на душу	Громадський транспорт, поїздки в рік на душу
Автомобільний	10 - 30	400	870	90
Громадський	30 - 130	170	220	310
Пішохідний	170	20	60	180

Додаток В

Перелік заходів по підсиленню контролю за навколишнім середовищем і викидами транспортних засобів

Захід (заходи ранжовані по питомій вартості зменшення шкідливих викидів)	Зменшення викидів, тис. т. на рік (накопиченим підсумком, з початку списку)	Витрати, млн. на рік (накопиченим підсумком, з початку списку)
Встановлення нових двигунів на міські автобуси	299	3
Встановлення (і контроль) підвищеного стандарту за вихлопом автобусів і мікроавтобусів	391	20
Обов'язкова перевірка і технічне обслуговування міського вантажного парку	545	52

Переобладнання старих вантажівок на газові двигуни	632	75
Обов'язковий підвищений стандарт на чистоту вихлопу таксі	641	78
Переобладнання приміських автобусів	651	83
Оновлення таксопарку	714	115
Контроль вихлопу всіх пасажирських машин	771	152
Встановлення (і контроль) підвищеного стандарту чистоти вихлопу пасажирських машин	883	227
Обов'язкова наявність на АЗС бензину без свинцевих добавок (контроль і забезпечення)	954	289
Створення мережі станцій по екологічному контролю і обслуговуванню автомобілів	1018	356
Повна заміна бензинових вантажівок	1096	442
Вимоги по наявності спеціальних добавок у звичайному бензині	1116	467
Покращання організації руху	1136	498
Підвищення стандартів дизельного палива	1207	601
Заборона використання звичайного бензину	1222	643
<i>Середньозважений рівень викидів на 1 літр бензину</i>	<i>60 грамів</i>	
<i>Суспільні втрати, викликані 1 т викидів шкідливих речовин (оцінка Міністерства охорони здоров'я)</i>	<i>1629 доларів</i>	

Додаток Г

Інформація про ринок бензину в Столиці

Еластичність попиту по ціні	-0,25 в короткостроковому періоді -0,80 в довгостроковому періоді
Ціна бензину	25 центів за літр
Споживання бензину	1 млн. тон на рік
Еластичність попиту на автомобілі по ціні	-0,4

Додаток Д

Зареєстровані автомобілі, тис. шт.

Рік	Особисті автомобілі	Автобуси	Вантажні	Трактори	Мотоцикли
1979	227	4,4	27,5	1,0	27,9
1989	409	5,1	45,4	2,8	11,6

Додаток Е

Собівартість і ефективність різних видів транспорту

Вид транспорту	Витрати на пасажиро-км, центів	Енерговитрати на пасажиро-км
Рейковий з важким рухомим складом	50	5000
Рейковий швидкісний з легким рухомим складом	60	3000
Трамваї	120	2500
Міські автобуси	40	5000
Приміські автобуси	30	3000
Тролейбуси	60	5000
Таксі	200	10000

РОЗДІЛ 2.3.

Економічний аналіз проекту у суспільному секторі

Аналіз ситуації

Урядом розглядається можливість фінансування проекту будівництва заводу, продукція якого має істотне значення для суспільства і економічного розвитку. Ключова проблема, що потребує вирішення, - чи може даний проект бути реалізованим приватним сектором, чи він повинен здійснюватись у суспільному секторі економіки і фінансуватись урядом.

Експертна комісія, залучена урядом, здійснила прогноз грошових потоків за проектом, наведений у Табл. 1. Розрахунок надходжень і витрат у Табл. 1 здійснено за внутрішніми ринковими цінами. Тривалість проекту складає 3 роки.

Таблиця 1. Прогноз надходжень і витрат по проекту у внутрішніх цінах

Статті вигід/витрат	млн. грн.	
	Поточний рік	Роки з 1-го по 3-й
<i>Надходження:</i>		
Випуск продукції *	-	200
<i>Витрати:</i>		
Витрати на сировину *	-	40
Оплата праці	-	30
Витрати на електроенергію	-	10
Закупівля обладнання *	120	-
Витрати на будівництво	80	-

* Статті позначені зірочкою відносяться до товарів, залучених у міжнародну торгівлю (т.зв. *tradables*), решта - ресурси, не залучені у міжнародний торговельний обіг (*non-tradables*).

Вартість тих складових надходжень і витрат, що залучені у міжнародний торговельний обіг, за світовими цінами наведені у Табл. 2.

Таблиця 2. Вартість складових надходжень і витрат за проектом у світових цінах

Статті вигід/витрат	млн. доларів США	
	Поточний рік	Роки з 1-го по 3-й
Випуск продукції	-	40
Витрати на сировину	-	6
Закупівля обладнання	18	-

Макроекономічна інформація, необхідна для розрахунків з економічного аналізу проекту, наведена у Табл. 3.

Таблиця 3. Макроекономічна інформація

Показник	Значення
Обсяг імпорту, за світовими цінами, млн. доларів на рік	9000
Обсяг експорту, за світовими цінами, млн. доларів на рік	8000
Імпортні тарифи, в середньому, %	20
Експортні податки, в середньому, %	0
Офіційний обмінний курс, грн. за долар	6
Ставка за банківським кредитом	45%
Сподіваний рівень інфляції	20%
Соціальна ставка дисконтування (ставка за урядовими запозиченнями у реальному виразі)	10%

Завдання:

- а) Здійснить **фінансовий** аналіз проекту, зробіть висновки стосовно доцільності реалізації проекту у суспільному секторі. Амортизація обладнання та будівель, що може бути віднесена на витрати складає 30 млн. грн. щорічно. Ставка оподаткування прибутку дорівнює 30%;
- б) Здійснить **економічний** аналіз проекту, та порівняйте отримані значення чистої приведеної вартості (*NPV*) та внутрішньої норми віддачі (*IRR*) з тими, які отримані в результаті фінансового аналізу. Зробіть висновок стосовно доцільності реалізації проекту державою.
- в) Припускаючи, що у виконанні проекту залучено 3000 робітників, обрахуйте *соціальну ефективність проекту*, якщо *середній* рівень споживання складає 12 тис. грн. на рік.

Вирішення завдань

а) Фінансовий аналіз проекту

Чисті прирісні грошові потоки по проекту та розрахунок чистої приведеної вартості наведений у Таблиці 4. Розрахунок здійснюється у постійних цінах. В якості вартості капіталу взята ставка 45% річних, що за умови інфляції 20% на рік відповідає реальній ставці у 21% річних.

Таблиця 4. Фінансовий аналіз проекту

<i>млн. грн.</i>				
<i>Рік</i>	<i>0</i>	<i>1</i>	<i>2</i>	<i>3</i>
Виручка від реалізації	-	200	200	200
Витрати (сировина, оплата праці, електр енергія)	-	80	80	80
Амортизація	-	30	30	30
Прибуток	-	90	90	90
Податок на прибуток	-	27	27	27
Інвестиції (обладнання і будівництво)	200	-	-	-
Чистий грошовий потік (чистий прибуток плюс амортизація мінус інвестиції)	-200	93	93	93
Коефіцієнти дисконтування (при вартості капіталу 21% річних)	1	0,83	0,68	0,57
Дисконтований грошовий потік	-200	77,0	63,7	52,7

Чиста приведена вартість проекту за результатами фінансового аналізу складе, таким чином, **-6,6 млн. грн.** (внутрішня норма доходності дорівнює **19%**, що менше вартості капіталу), що означає, що проект є не вигідним і не буде реалізований приватним сектором.

б. Економічний аналіз проекту

Економічний аналіз проекту здійснюватиметься за методикою Світового банку, в якій в якості нумерера виступає одиниця вільноконвертованої валюти, товари, залучені у міжнародну торгівлю оцінюються за світовими цінами, а вартість ресурсів, що не залучені у міжнародний торговельний обіг, перераховується за тіньовим обмінним курсом, який у даному випадку дорівнює:

$$(9000 \cdot (1 + 0,2) + 8000 \cdot (1 - 0,0)) \cdot 6,0 / (9000 + 8000) = 6,64 \text{ грн. за долар.}$$

Чисті грошові потоки і розрахунок чистої приведеної вартості проекту наведені у Табл. 5.

Таблиця 5. Економічний аналіз проекту

<i>млн. доларів</i>				
<i>Рік</i>	<i>0</i>	<i>1</i>	<i>2</i>	<i>3</i>
Виручка від реалізації	-	40	40	40
Витрати на сировину	-	6	6	6
Оплата праці		4,5	4,5	4,5
Електроенергія		1,5	1,5	1,5
Інвестиції (обладнання і будівництво)	30	-	-	-
Чистий грошовий потік	-30	28	28	28
Коефіцієнти дисконтування (при вартості капіталу 10% річних)	1	0,91	0,83	0,75
Дисконтований грошовий потік	-30	25,4	23,1	21,0

Чиста приведена вартість проекту за економічною оцінкою дорівнює **39,5 млн. доларів**, внутрішня норма доходності - **76%** річних. Таким чином, за економічною оцінкою проект є вигідним.

РОЗДІЛ 2.4.

Проект спорудження швидкісної магістралі*

Уявімо, що аналітику Атлантичної області запропонували виконати аналіз вигод та витрат для майбутнього швидкісного шосе між Східноукраїнськом та Верхньодніпровськом – містами, розташованими у цій області – проект під назвою СВА.

1. Визначення, чиї вигоди та витрати брати до уваги

Перш за все аналітик повинен визначити, чиї витрати та вигоди слід брати до уваги. Замовники хотіли б, щоб аналіз був проведений з точки зору Верхньодніпровської області, але також і з загальнодержавної точки зору. Загальнодержавна точка зору передбачає, що оцінюватимуться вигоди та витрати всіх людей, незалежно від того, чи мешкають вони у визначеній області. Обидві точки зору наведені в Таблиці 1.

2. Сформувані портфель альтернативних проектів

Наступним кроком є визначення набору альтернативних проектів. В цьому простому прикладі управління дороги було зацікавлено тільки в двох альтернативах відносно поточного становища: один варіант - із митом, інший - без мита. Управління дороги встановило мито, його розмір: від 20 гривень з легкового автомобіля і до 50 гривень з вантажівки. Порівняння митного та безмитного варіантів із оцінкою вигод для області та країни дає чотири альтернативи вигод та витрат, зображених у Таблиці 1 і позначених А-Д.

3. Реєстрація потенційних вигод і витрат та вибір критеріїв оцінки

Наступний етап передбачає, що аналітик виконає реєстр (список) всіх фізичних (позитивних та негативних) впливів (вигод та витрат), які матимуть всі альтернативні проекти, та визначить одиниці впливу. Термін «вплив» використовується в значні поєднання необхідних ресурсів та результатів проекту.

У даному прикладі очікувані позитивні впливи включають:

- Заощаджений час та зменшення витрат за використання транспорту для користувачів шосе.
- Залишкова вартість після розрахункового періоду в 20 років.
- Уникнення ДТП (включаючи врятовані життя) завдяки тому, що водії користуватимуться коротшим та безпечнішим шляхом.
- Зменшення навантаження та заторів на існуючих альтернативних шляхах.
- Надходження від сплати мита.
- Доходи від нового розширеного транспортного потоку.

Очікувані негативні впливи:

- Витрати на будівництво.
- Додаткове утримання.
- Витрати, пов'язані зі збором мита.
- Спорудження та утримання митниць.

* Приклад підготовлено на основі матеріалів семінару Д.Кук для Центру досконалої політики. МЦПД, 1999.

Таблиця 1. Аналіз швидкісного шосе Столиця - Верхньодніпровськ (млн. грн)

	Без мита		З митом	
	А Загально- державний погляд	В Корисність для області	С Загально- державний погляд	Д Корисність для області
Вигоди від проекту:				
Заощадження витрат та часу	390,0	290,0	280,0	220,0
Залишкова вартість шосе	53,0	53,0	53,0	53,0
Переваги безпеки	36,0	27,0	25,0	19,0
Додаткові переваги шляху	15,0	10,0	9,0	7,0
Надходження від мита				35,0
Нові користувачі	8,0	6,0	3,0	2,0
Загальні вигоди	502,0	386,0	370,0	336,0
Витрати по проекту:				
Спорудження	338,0	338,0	338,0	338,0
Утримання	8,0	8,0	8,0	8,0
Збір мита			8,5	8,5
Спорудження пунктів збору мита			0,3	0,3
Загальні витрати	346,0	346,0	354,8	354,8
Чисті вигоди суспільства	156,0	40,0	15,2	-18,8

4. Прогнозування кількісних значень впливу протягом реалізації проекту

Даний проект, як майже всі проекти, матиме вплив протягом значного періоду часу. Четвертим завданням є прогнозування для кожного варіанту проекту його впливу протягом реалізації проекту, а іноді й на майбутнє. Нам потрібно визначити, скільки людей використовуватимуть шосе за безмитними та митними проектами, і яку частину їх складатимуть верхньодніпровці. Слід оцінити для різних категорій користувачів та альтернатив в часовому вимірі:

- Кількість поїздок по новому шосе.
- Кількість поїздок по старих шляхах.
- Загальну кількість часу, яку заощаджують користувачі.
- Загальний обсяг оперативних витрат на користування транспортом та економію для користувачів за рахунок зниження зносу.

Також слід передбачити:

- Скількох ДТП вдасться уникнути та скільки життів врятувати.
- Частоту та силу весняних паводей та інших факторів, які впливають на витрати з утримання дороги.

Кожен вплив прогнозується на період існування проекту.

5. Внутрішні проблеми

5.1. Рішення щодо того, на чії вигоди та витрати зважати

Питання щодо того, чи має бути аналіз проведений з точки зору національних, регіональних або місцевих інтересів не має однозначної відповіді і найчастіше буває спірним. Місцеві уряди зазвичай ігнорують вигоди та витрати, які існують або спричиняться в інших регіонах, а також такими, що породжуються вищими рівнями уряду.

5.2. Реєстрація впливів та відбір критеріїв оцінки

СВА оцінює тільки такі впливи, які мають цінність для людей. Для того, щоб поставитись до чогось, як до впливу, ми повинні знати, що існує причинний взаємозв'язок між якимось фізичним результатом чи наслідком проекту та людським існуванням. Деякі причинні зв'язки очевидні, інші - не настільки видимі. Існує дуже мало прикладів оцінки впливів, коли СВА здійснювався до початку проекту і потім, в кінці проекту, не змінювався. Відповідно, спроможність СВА давати прогнози, а отже його оцінка як практичного інструменту, залишаються ще не доведеною.

Завдання

1. Слід обережно підходити до визначення і оцінки впливів, в ситуації, коли дві різні групи людей по-різному бачать впливи. Одна група вважає вплив позитивним (вигодами), інша група вважає вплив негативним (витратами). Іноді така різниця в оцінці зменшується завдяки узгодженню проблем вигод та витрат в процесі обговорення, спрямованого на узгодження суперечностей, що виникають між групами.

Визначте для описаного проекту низку суперечливих впливів. Що ви можете сказати з точки зору представника партії «зелених»? Які аргументи могли б переконати «зелених» про корисність впровадження проекту і з їх точки зору?

2. Яким чином наступні чинники впливають на оцінку альтернатив проекту:

- Час
- Покриття дороги.
- Маршрут.
- Ширина дороги.
- Рівень мита.

Якими з них у розглядуваному прикладі можна зігнорувати?

3. Існує багато типів потенційних помилок:

- Помилки через недосконалість інформації.
- Помилки прогнозування
- Помилки, що виникли в результаті оцінок на основі отриманих даних.
- Помилки в процесі аналізу.

4. З чим пов'язуються найбільші вигоди та витрати від впровадження проекту у кожному з чотирьох альтернатив? Доведіть обґрунтованість та раціональність таких припущень щодо переваг та недоліків кожної з альтернатив. Якими економічними та політичними заходами ви б намагалися підвищити привабливість впровадження проекту з митом з точки зору області?

5. Визначте, які вигоди та витрати з наведених у табл. 1 можна віднести до коротко-, середньо- та довгострокових виявів.

РОЗДІЛ 2.5.

У чому перевага банку "Аркада"?

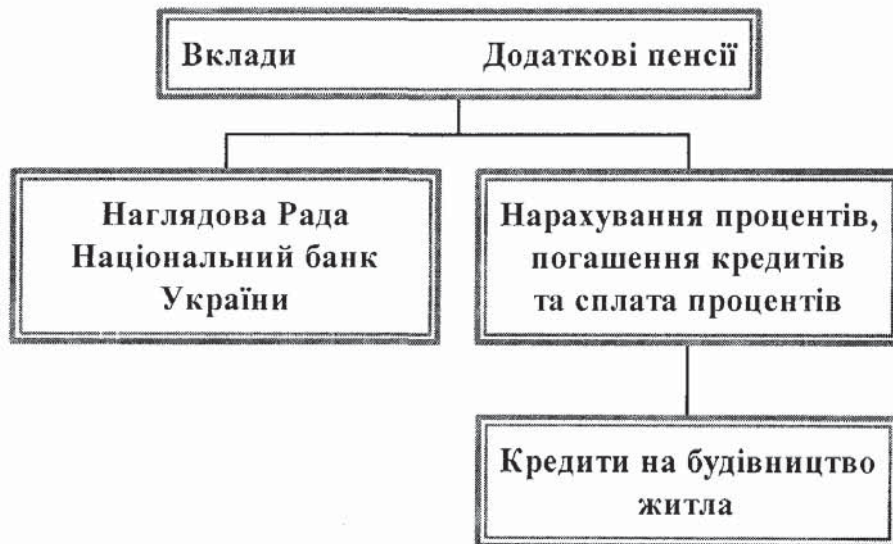
(Про проведення експерименту в житловому будівництві на базі холдингової компанії "Київміськбуд")

АКБ "Аркада" був заснований у 1993 році. Головний та постійний партнер банку – відома холдингова компанія "Київміськбуд". У цьому – головна перевага банку перед іншими фінансовими закладами: **всі кошти** вкладників він направляє виключно на **інвестування житлового будівництва**. Клієнтам банку "Аркада" це надзвичайно вигідно. Адже, на відміну від акцій або інших цінних паперів, в які вкладають гроші своїх клієнтів інші пенсійні фонди та банки, надання кредитів під заставу житла, що будується, є **самою безризиковою операцією**. При цьому банк повністю контролює повернення кредитів, тому що у будь-якому разі (наприклад, в разі порушення графіку погашення кредиту або у випадку несвоєчасної сплати відсотків за кредит) він має право реалізувати заставу на житло, що споруджується. Пенсійні вклади є довгостроковими, людина, що відкриває пенсійний рахунок, може бути впевненою, що в такий спосіб забезпечить свою старість. Таку впевненість Вам сьогодні надає банк "Аркада"!

Банк «Аркада» це:

- недержавна система персональних пенсійних рахунків;
- 5-річний досвід роботи в галузі залучення інвестицій на будівництво житла та нежитлових приміщень;
- довгострокові кредити на будівництво житла (програма "Квартира в розстрочку");
- цільові житлові вклади (програма "Накопичення м² житла");
- пільгове довгострокове (на 30 років) кредитування молоді (згідно з "Положенням про порядок надання пільгового довгострокового державного кредиту молодим сім'ям та одиноким молодим громадянам на будівництво/реконструкцію житла", затвердженим постановою Кабінету Міністрів України від 3 грудня 1997 року № 1352)

Схема роботи банку "Аркада"

Банк "Аркада" - "НАРОДНИЙ БАНК-2000"

За підсумками рейтингу Національного організаційного комітету з підготовки відзначення в Україні початку третього тисячоліття "ІМЕНА МІЛЕНІУМУ" Акціонерний комерційний банк "Аркада" визначено переможцем в номінації "НАРОДНИЙ БАНК-2000", що засвідчено Дипломом за підписом В.А.Ющенка. Диплом було вручено В.А.Ющенком на урочистих зборах "Імена міленіуму", що проходили в Українському домі 30 грудня 2000р.

"Суша" статистика за 2000 р.

Тільки за останній рік банком було залучено **421 842 436 грн.**, проінвестовано довірительом **323 011 кв. м.** і укладено **7 323 угод.** **4 075 квартир** було отримано нашими громадянами, **4 133** вже закріпилося за об'єктами інвестування і найближчим часом вони теж отримають оглядові ордера на свої квартири. Громадяни, які не мали можливості проінвестувати об'єкт на протязі будівництва, отримали кредити за програмою **"Квартира в розстрочку"**. За цією програмою укладено **1 370** угод на загальну суму **45 563 898 грн.** Кредити надаються на термін від **1 до 10 або до 30 років**, в залежності від об'єкту інвестування.

Руководство банка "Аркада" отвергло обвинения главного банкира страны

Елена Разумкова <http://www.ukraina.ru/BUISNES/2001/01/12/arcada.shtml>

На этой неделе председатель правления акционерного банка "Аркада" Константин Палывода впервые официально ответил на критику председателя НБУ Владимира Стельмаха, заявившего, что "Аркада" на сомнительных условиях привлекает средства физических и юридических лиц. Руководство банка настаивает на том, что его деятельность полностью законна и отменяет обвинения в сомнительности схемы привлечения средств под экспериментальную программу инвестирования жилищного строительства. Однако Нацбанк, скорее всего, все же попытается в этом убедиться на практике.

В конце декабря 2000 года главный банкир страны раскритиковал работу банка "Аркада" в рамках эксперимента по стимулированию жилищного строительства с привлечением средств на пенсионные счета физических и юридических лиц (с последующим направлением этих средств на долгосрочное кредитование строительства жилья под залог этого жилья). Тогда же председатель НБУ сообщил журналистам о намерении НБУ произвести проверку деятельности АБ "Аркада".

"Я беру это на заметку. Туда пойдет надзор. По моему поручению будет разработана программа, и банк "Аркада" будет проверен "от и до", - заявил в частности Владимир Стельмах. Он также подчеркнул, что банк не имеет права обеспечивать клиентов гаражами и квартирами, а так же отрицательно отозвался о применяемой "Аркадой" финансовой схеме, которая состоит в пересчете вносимых клиентами средств в специальную учетную единицу "ОдИн" (т. е. "единица инвестирования" или "единица інвестування" - укр.).

Спустя две недели после того, как прозвучала критика в адрес "Аркады" и обещание подвергнуть банк жесточайшей проверке, руководство этого финансового учреждения, наконец, ответило на выдвигаемые претензии. Глава правления банка Константин Палывода заявил, что "Аркаду" обвинять не в чем, и отметил высокую эффективность использования специальной расчетной единицы "ОдИн". Он напомнил, что "Аркада" является уполномоченным банком холдинговой компании "Киевгорстрой" в деле реализации этого эксперимента. По словам г-на Палыводы, банк переводит средства вкладчиков и выданные кредиты в специальную расчетную единицу "ОдИн" во избежание инфляционного обесценивания вкладов. При этом курс "единицы инвестирования" еженедельно корректируется в зависимости от уровня инфляции.

Касаясь юридического аспекта, глава банка "Аркада" подчеркнул, что использование "ОдИн" не противоречит действующему законодательству, поскольку оно предусмотрено указом Президента Украины, одобрявшего этот эксперимент, и соответствующим законом, в свое время специально принятым с целью правового обеспечения проведения "Киевгорстроем" эксперимента в жилищном строительстве.

Нацбанк пока никак не прореагировал на контрвыступление Константина Палыводы, однако, информированные источники в НБУ считают, что "никакие публичные заявления руководства "Аркады" не изменят решения подвергнуть этот банк жесточайшей проверке". Несмотря на то, что применяемая банком финансовая схема "освящена" упомянутыми г-ном Палыводой нормативными актами, она "выглядит слишком удобной для проведения сомнительных операций с деньгами вкладчиков, и это, учитывая имеющийся печальный опыт построения в стране финансовых пирамид, не может не настораживать Нацбанк", - сообщил Украине.Ru работник НБУ, не пожелавший раскрывать своего имени в прессе.

Банк відповідає: Щодо інспектування банку «Аркада» Національним банком України

Останнім часом клієнти банку і потенційні інвестори через Інтернет, по телефонах звертаються з питаннями щодо причин перевірки, що здійснюється Національним банком України в банку «Аркада». Банк «Аркада», також, як і декілька інших крупних банків, комплексно інспектуються Департаментом пруденційного нагляду НБУ з метою оцінки їх фінансового стану і практики управління ризиками.

На нашу думку, інспектування викликане також і підвищеним суспільним інтересом до діяльності нашого банку, що займається масштабним довгостроковим інвестуванням коштів населення в житлове будівництво у м. Києві.

Навряд чи варто переконувати в тому, що будь-яка перевірка не викликає захоплення у тих, кого перевіряють, тим більше така комплексна інспекція, що зараз проводиться в банку висококласними професіоналами Національного банку України. В принципі в нас немає і не може бути жодних заперечень з приводу інспекції, що проводиться. Це обов'язок головного банку країни, визначений законом «Про Національний Банк України». Нас не лякають перевірки, тому що банк діє виключно в рамках правового поля України. Тому наші клієнти, потенційні інвестори можуть не хвилюватися і почувати себе спокійно.

У цій перевірці ми вбачаємо і позитивний аспект. По-перше, сама по собі інспекція змушує нас ще раз уважно придивитися до того, що і як ми робимо, при необхідності вносити корективи в роботу підрозділів банку. По-друге, висновки інспекції будуть покладені в основу великої роботи з приведення діяльності АКБ «Аркада» у відповідність до Закону України «Про банки і банківську діяльність», що набрав чинності 17 січня цього року.

Питання в іншому. Питання в правомірності й обґрунтованості тих оцінок і коментарів про діяльність банку «Аркада», що давали і продовжують давати деякі посадові особи Національного банку України. Ці відомості до і під час перевірки розповсюджуються в засобах масової інформації.

Вважаю зовсім непристойним і неприпустимим, коли високопоставлені чиновники, які не мають на руках достовірної інформації, незрозуміло з яких підстав, дозволяють собі давати негативну оцінку не має значення якому комерційному банку. І тим більше такому банку, як «Аркада», який, скажу без зайвої скромності, в останні роки став по суті народним інвестиційним банком. Банк, як уповноважений банк холдингової компанії «Київміськбуд», за останні п'ять років залучив кошти населення на суму еквівалентну 250 млн. доларів США. Цими грошима профінансоване будівництво реального житла площею понад 770 тис. кв. метрів. Ці п'ять років - це роки напруженої роботи по завоювання довіри людей. Щоб вони не тримали гроші «у панчохах», а ставали інвесторами в ім'я свого ж блага. Сьогодні реалізуються програми банку з будівництва квартир у розстрочку, пенсійна, молодіжна, «житло до повноліття». Опрацьовуються варіанти захисту від інфляційних ризиків, у тому числі за допомогою передбаченої Законом «Про експеримент у житловому будівництві на базі холдингової компанії «Київміськбуд» спеціальної розрахункової одиниці інвестування ОдІн.

Тому викликає подив, чому анонімний чиновник Нацбанку, який ігнорує очевидні речі та із завзятістю роздає коментарі з приводу банку «Аркада», при цьому не називаючи своє прізвище. До того ж, цей анонім «підставляє» і шановного Володимира Семеновича Стельмаха, підкидаючи йому «негатив» по нашому банку.

Цілком очевидно, що, якщо ви маєте у своєму розпорядженні перевірену інформацію й упевнені у своїй правоті, вам нічого боятися. Можливо просто ця людина боїться, що в результаті таких заяв може опинитися в суді в ролі відповідача за позовом з приводу поширення тих відомостей, що безпідставно ганьблять банк. Це не виключено. Хоча прізвище чиновника не називається, ми знаємо, хто це, і він знає, що ми це знаємо.

Сьогодні, як і вчора, фінансове положення банку стабільне. Банк упевнено дивиться в майбутнє. Про це говорить і довгостроковість інвестиційних програм, якими ми займаємось, і підтримка цієї роботи міською владою. Зміцнюється довіра людей до банку «Аркада», про що говорить потік клієнтів, що постійно збільшується.

До речі, за підсумками минулого року серед банків України АКБ «Аркада» визнаний гідним звання «Народний банк 2000» із врученням свідоцтва, підписаного прем'єр-міністром Віктором Андрійовичем Ющенком.

Я далекий від того, щоб ідеалізувати наш банк. Є проблеми, припускалися помилок. Але ж без цього не буває там, де йде пошук підходів, наробіток практичного досвіду на одному із складніших сегментів ринку банківських послуг - інвестуванні коштів населення в житлове будівництво.

У цих умовах будь-які міркування про сумнівність фінансової установи, тим більше проголошені чиновниками головного банку країни, можуть у наших інвесторів викликати сумнів у бездоганності ділової репутації банку. Якщо дивитися на цю ситуацію ширше, то такий підхід може взагалі вплинути на відношення людей до банківської системи, на її стабільність.

Принцип повинний бути один - виявлені порушення одержують відповідну оцінку, а натяки, безпідставні негативні міркування з приводу того або іншого банку повинні виключатися з практики відношень головного банку країни з комерційними банками.

Голова Правління АКБ "Аркада" К.В.Паливода

- Акціонерний комерційний банк "АРКАДА" залучений до роботи над проектом "Комплексної програми розвитку банківської системи України на 2001 до 2003 рр. щодо розвитку іпотечного кредитування."
- **9 емісія простих іменних акцій**

З 1 по 13 листопада 2000 року відбувалась підписка на прості іменні акції дев'ятої емісії Акціонерного комерційного банку "Аркада". За підсумками дев'ятої емісії акцій АКБ "Аркада", Національний Банк України 27.12.2000 року зареєстрував зміни і доповнення до статуту АКБ "Аркада" в зв'язку зі збільшенням статутного капіталу до 34744042 гривень.

Житлова програма

Банк "Аркада" пропонує Вам ознайомитися зі своєю програмою будівництва житла, гаражів та офісів за рахунок коштів населення. До Вашої уваги такі варіанти придбання житла:

Накопичення квадратних метрів

Інвестор може накопичувати метри, не закріплюючись за якоюсь певною квартирою. Накопичення може здійснюватися протягом невизначеного часу. Ця програма зручна для клієнтів, які не можуть одразу проінвестувати необхідну кількість метрів. У подальшому накопичення може перейти у закріплення за певною квартирою і кредитування.

Інвестування

Сплативши не менше 30% загальної вартості, клієнт може закріпити за собою конкретний об'єкт і щомісяця рівними частинами викуповувати метраж, що лишився. За 3 місяці до здачі будинку необхідно проінвестувати 100% площі. У залежності від обраного Вами поверху ціна одного квадратного метру може бути на 5-10% більше або менше базової ціни ($K = 1,0$).

КВАРТИРА У РОЗСТРОЧКУ

Оплативши від 40 до 60% загальної вартості обраної квартири (розмір першого вкладу залежить від будинку), інвестор має можливість оформити кредит терміном від 1 до 30 років. З моменту укладання кредитного договору до моменту здачі будинку в експлуатацію, клієнт виплачує лише відсотки за користування кредитом. Погашення кредиту відбувається щоквартально після здачі будинку в експлуатацію. Відсотки за користування кредитом нараховуються щоквартально на залишок кредиту. Відсоткова ставка за користування кредитом - 10,5% річних в ОдІн. Отримати кредит може будь-який громадянин України віком від 19 до 50 років, який має ідентифікаційний номер з податкової інспекції.

Пенсійна програма

Чому необхідна нова пенсійний програма

Донедавна в Україні існувала лише абстрактна (так звана солідарна) пенсійна система. Її суть полягає в тому, що теперішнє покоління працюючих через посередництво держави фактично платить пенсії тим, хто працював учора. Досягнувши пенсійного віку, Ви отримаєте зовсім не ті гроші, які протягом свого життя віддавали в державний пенсійний фонд у вигляді відрахувань. Розмір пенсії

сьогодні практично не залежить від минулих зусиль пенсіонера. Наслідки такої "зрівнялівки" в умовах теперішньої економіки всім нам добре відомі. Якщо стара радянська система ще хоч якось підтримувала становище пенсіонерів низькими цінами на основні продукти харчування та безкоштовним медичним забезпеченням, то сьогодні літні люди є найбільш незахищеною категорією населення. Крім того, демографічна ситуація в Україні призвела до того, що "тих, хто платить пенсії" стає все менше, а "тих, кому потрібні пенсії" – все більше. Тому з'явилась нова пенсійна система, яка дала людині можливість власноруч регулювати розмір власної пенсії через персональний рахунок.

Принципи нової пенсійної програми

При розробці нової пенсійної програми враховувалися позитивні приклади запровадження подібних систем за кордоном. Звичайно, буквально і беззастережне копіювання досвіду якоїсь з провідних країн Заходу було б хибним. Автори української програми вивчили всі особливості пенсійної проблеми в нашій країні. Найбільш придатною для України було визнано пенсійну реформу Чилі – країни, в якій на час уведення там недержавної пенсійної системи соціально-економічна ситуація багато в чому нагадувала теперішню українську.

В основу нової української пенсійної програми покладено **основні принципи пенсійної системи**, яка сьогодні впроваджена в багатьох країнах світу:

- Кожна людина відкриває власний пенсійний рахунок, грошима з якого може скористатись тільки вона або її спадкоємці.
- Гроші, що надходять на рахунок, відразу переводяться в "ОдІн" (одиниця інвестування). ОдІн – це обліково-розрахункова одиниця індексації, що повністю захищає гроші вкладника від інфляції. Адже курс ОдІн переглядається кожного тижня і щоразу відображає реальну купівельну спроможність національної валюти. Тому не просто перераховані Вами гроші, а Ваша реальна купівельна спроможність надійно зберігається і щомісяця зростає на відсотки.
- Дуже ретельно добираються банки, уповноважені працювати з пенсійними коштами, і жорстко контролюється їхня діяльність.

Яка роль держави у пенсійній програмі

Держава **зацікавлена** у створенні недержавної пенсійної системи. Краще знайти **ефективний механізм**, який допоможе людині забезпечити собі гідну старість, аніж потім вишукувати шляхи надання матеріальних допомог, дотацій, пільг, які лише на деякий час полегшать життя пенсіонерів. І цей механізм було знайдено. Гроші вкладників спрямовуються у **найменш ризиковий** вид інвестування – довгострокове кредитування будівництва житла **під заставу** цього житла.

Це будівництво здійснюється "Київміськбудом" – компанією, яка от уже понад п'ять років користується репутацією самої надійної будівельної організації і на практиці доводить, що вміє тримати слово перед своїми клієнтами.

Крім того, для учасників пенсійної програми передбачені суттєві податкові пільги.

Всі складові пенсійної програми контролюються державними органами.

Як здійснюється контроль за виконанням пенсійної програми

Національний банк України має розробити ряд **підвищених нормативів** для банків, що уповноважені відкривати пенсійні рахунки. Вони **додатково гарантують** вкладникам, що їх кошти будуть використані лише за цільовим призначенням. Згідно з Указом Президента України, з метою контролю за ходом реалізації програми, було створено **Наглядову Раду**, яку очолив заступник Глави Адміністрації Президента України П. І. Гайдуцький, а першим заступником Голови Наглядової Ради був призначений Перший віце-прем'єр-міністр України Ю. І. Єхануров.

Але головна запорука того, що гроші на Вашому персональному рахунку будуть надійно зберігатися та працювати на примноження Ваших пенсійних заощаджень – всебічно продуманий та перевірений на практиці фінансовий механізм, яким керується в своїй діяльності банк "Аркада".

Що таке персональний пенсійний рахунок

Система пенсійних рахунків – суть розпочатої в Україні недержавної пенсійної програми. Якщо говорити просто, для Вас персональний пенсійний рахунок – це найкращий спосіб захистити свої заощадження і забезпечити свою старість.

Персональний пенсійний рахунок. РАХУНОК – тому що Ви вносите на нього гроші, загальна сума Вашого вкладу постійно збільшується за рахунок відсотків та індексації і повертається Вам у вигляді регулярних виплат додаткової пенсії. ПЕРСОНАЛЬНИЙ – тому, що скористатися грошима з цього рахунку можете лише Ви або Ваші спадкоємці, а також тому, що інформація про Ваші накопичення є закритою. ПЕНСІЙНИЙ – тому, що програма розрахована перш за все на тих, хто шляхом невеликих відрахувань протягом тривалого терміну своєї активної трудової діяльності може забезпечити собі чималу додаткову пенсію.

Персональний Пенсійний Рахунок – це додаткова пенсія, розмір якої Ви визначаєте самі, керуючись виключно власними можливостями. Програма персональних пенсійних рахунків (житлових ощадних рахунків) фактично є першою в Україні системою недержавних пенсій. Вона запроваджена Указом Президента України №735/99 від 27.06.99 року. Реалізацію програми тим же Указом покладено на холдінгову компанію “Київміськбуд”, а відкривати пенсійні рахунки, приймати вклади, сплачувати додаткові пенсії, спрямовувати кошти вкладів у надання довгострокових кредитів населенню на інвестування будівництва житла під заставу цього житла уповноважено АКБ “Аркада”.

Як стати учасником програми

Стати учасником пенсійної програми і відкрити свій пенсійний рахунок в банку “Аркада” може будь-який громадянин України.

Менеджер відділу по роботі з пенсійними вкладками допоможе вибрати найзручнішу для Вас схему та терміни внесків до пенсійного рахунку і підготує та оформить відповідний строковий або довічний договір. В договорі чітко визначені зобов'язання банку перед Вами як вкладником. Організація або підприємство, на якому Ви працюєте, також може перерахувати кошти на Ваш пенсійний рахунок. Для керівників це хороший спосіб попіклуватися про своїх працівників і вселити в них впевненість у майбутньому.

Ваша точка опори

Незалежно від того, яку із запропонованих схем внесків на свій пенсійний рахунок Ви оберете, вона виявиться набагато надійнішою за всі інші шляхи накопичення коштів “на чорний день”. А сама перспектива рано чи пізно досягти пенсійного віку вже не малюватиметься Вам у чорних фарбах. Знайдіть свою власну точку опори.

Що дасть Вам відкриття персонального пенсійного рахунку

Угода з банком “Аркада” про відкриття пенсійного рахунку гарантує Вам, що:

- кожного місяця на Ваш вклад будуть нараховуватися відсотки, що додаватимуться до суми вкладу. Причому кожного наступного місяця відсотки нараховуватимуться на загальну суму вкладу і раніше нарахованих відсотків;
- сума на Вашому рахунку не просто зростатиме, але й буде постійно індексуватися таким чином, щоб кошти, які Ви отримуватимете в майбутньому у вигляді додаткової пенсії, мали б ту саму купівельну спроможність, що й сьогодні;
- Ви (або організація, яка перерахує кошти на Ваш рахунок) отримаєте суттєві податкові пільги, передбачені Указом Президента України про нову пенсійну систему.

Страховання

Страхова компанія, уповноважена банком “Аркада”, страхує вкладника на випадок повної втрати працездатності, внаслідок чого він до настання обумовленого віку (жінки – 55 років, чоловіки – 60 років) передчасно виходить на пенсію. В разі настання страхового випадку страхова компанія перераховує на пенсійний рахунок вкладника відповідну страхову суму. Ця сума розрахована таким чином, щоб вкладник у разі виходу на пенсію через повну втрату працездатності почав отримувати додаткові пенсійні виплати у такому ж розмірі, в якому отримував би в разі виходу на пенсію за віком. Тобто страхова компанія компенсує вкладнику ту суму коштів, які б “напрацювали” внесені вкладником кошти до виходу на пенсію в установлений термін.

ОдІн - унікальна формула стабільності

Виходячи з даних Держкомстату України про зміни цін на споживчі товари і платні послуги по майже 500 основних найменувань, банк “Аркада” щотижня визначає курс ОдІн до гривні. Таким чином, курс ОдІн відбиває реальні зміни реальних цін. Простіше кажучи, Ви можете бути впевнені, що

через 20 років будете отримувати у вигляді щомісячної додаткової пенсії кошти, купівельна спроможність яких буде такою ж самою (можливо, навіть більшою, але в жодному разі не меншою!), як зараз.

Розглянемо приклад на фактичних даних курсу Одн та прогнозованій інфляції – 20% річних.

Припустимо, 01.01.2000 року вкладник вніс вклад у розмірі 10 000,00 грн., за рахунок якого банк видав позичальнику кредит на будівництво житла у розмірі 10 000,00 грн. строком на 1 рік під 10,5% річних в Одн. При курсі Одн 12,027 грн., це складало 831,46 Одн.

Дата поетапного погашення кредиту та сплати відсотків	Курс Одн Грн. За 1 Одн	Погашення кредиту		Сплата відсотків за користування кредитом		Всього до сплати	
		Грн.	Одн	Грн.	Одн	Грн.	Одн
01.04.2000	13.6000	2827.03	2 07.87	296.89	21.83	3 123.92	229.70
01.07.2000	13.8500	2879.00	2 07.87	226.72	16.37	3 105.72	224.24
01.10.2000	14.1500	2941.36	2 07.87	154.38	10.91	3 095.74	218.78
01.01.2001	14.4300	2999.31	2 07.85	78.79	5.46	3 078.10	213.31
Усього		11 646.70	831.46	756.78	54.57	12 403.48	886.03

Ми бачимо, що, незважаючи на інфляцію, вкладник зберіг реальний розмір свого вкладу та ще й банк зобов'язаний нарахувати йому відсотки, а позичальник, враховуючи інфляцію, сплачував відсотки за користування кредитом у розмірі 30,5% річних у гривнях.

Курс 1 Одн - 15.82 грн. на 3.02.2001 р

Як нараховуються відсотки

Розглянемо приклад того, як би зростав Ваш вклад, якби Ви внесли 1 квітня 2000 року 10 200 грн., що при курсі Одн 13,64 склало б 747,8 Одн.

Дата	Одн	Вклад		%%			Індексація		%% всього
		Одн	грн.	за місяць		нак.підс.	за місяць грн.	нак.підс. грн.	
				Одн	грн.				
01.05.2000	13,84	754,03	10 439	6,23	86	86	153	153	239
01.06.2000	14,05	760,32	10 682	6,28	88	175	154	307	482
01.07.2000	14,25	766,65	10 928	6,34	90	265	156	463	728
01.08.2000	14,46	773,04	11 177	6,39	92	357	157	620	977
01.09.2000	14,66	779,48	11 430	6,44	94	452	158	778	1 230
01.10.2000	14,87	785,98	11 686	6,50	97	548	159	937	1 486
01.11.2000	15,07	792,53	11 945	6,55	99	647	161	1 098	1 745
01.12.2000	15,28	799,13	12 208	6,60	101	748	162	1 260	2 008
01.01.2001	15,48	805,79	12 475	6,66	103	851	164	1 424	2 275
01.02.2001	15,69	812,51	12 745	6,71	105	956	165	1 589	2 545
01.03.2001	15,89	819,28	13 019	6,77	108	1 064	166	1 755	2 819
01.04.2001	16,10	826,11	13 296	6,83	110	1 174	168	1 923	3 096

% ставка = 10,00% на вклад в Одн. Прогнозований рівень інфляції = 18,00%

Що станеться з Вашим рахунком у разі смерті

Згідно з чинним законодавством, вклад у разі смерті вкладника наслідують його правонаступники (родичі). Ви можете скласти заповіт на користь будь-якої людини на Ваш вибір.

Чи можна зняти гроші з рахунку до досягнення пенсійного віку

Ви можете у будь-який час розірвати договір. Умови розірвання договору викладені в Указі Президента України та в самому договорі.

Чому вигідно поквапитись з відкриттям пенсійного рахунку

Зрозуміло, що чим більше років залишається до пенсії, тим меншим може бути як перший внесок, так і наступні відрахування на персональний пенсійний рахунок. У такому разі загальна сума Ваших заощаджень встигне “нарости” настільки істотно, що розмір додаткової пенсії, яку Ви щомісяця будете отримувати, становитиме солідну суму. Проте, незалежно від Вашого віку, варто пам'ятати, що грошам властиво знецінюватись. Причому, незалежно від того, чи то є національна валюта, чи іноземна. Заощадження ж, зафіксовані в ОдІн, не знецінюються. На відміну від будь-якої грошової одиниці, ОдІн є абсолютною одиницею стабільності: на нього не впливають ні коливання курсу валют, ні темпи інфляції. Вкладені сьогодні 100 гривень стають відповідною кількістю ОдІн, і їх реальна вартість відразу починає зростати. Через місяць, щоб отримати таку ж саму кількість ОдІн, Вам вже доведеться вкласти більшу суму в гривнях. Тож, зваживши все, не зволікайте і вже сьогодні почніть піклуватись про власне майбутнє. Відкрийте персональний пенсійний рахунок у банку “Аркада”, і Ви отримаєте реальну і гарантовану можливість забезпечити себе на схилі років.

Пільги для власників пенсійних рахунків

Якщо кошти на пенсійний рахунок за дорученням вкладника **перераховує підприємство**, то в межах 600 неоподатковуваних мінімумів – 10 200 грн. на рік, ці кошти мають пільги з оподаткування, а саме:

- **не оподатковуються** прибутковим податком, а це – 20% від суми;
- з них **не утримується** обов'язковий пенсійний збір, а це – 2% від суми;
- з них **не утримується** збір на обов'язкове соціальне страхування по безробіттю, а це – 0,5% від суми;
- ця сума **не включається** до сукупного оподаткованого доходу, а значить, може не декларуватися.

Відкривати пенсійні рахунки та перераховувати гроші на користь вкладників можуть організації або підприємства, на яких вони працюють. У межах 600 неоподатковуваних мінімумів ці гроші також не включаються до оподаткованого доходу вкладника. В цьому випадку кошти підприємства, перераховані на пенсійні рахунки на користь вкладників, у межах 10% їхнього валового доходу за звітний період включаються до складу валових витрат підприємства, тобто не оподатковуються. Таким чином, держава стимулює підприємства, аби вони надавали соціальну допомогу своїм працівникам. Стає економічно вигідно не “приховувати” гроші, а направляти їх на додаткове пенсійне забезпечення своїх працівників.

Захист від інфляції

Кошти вкладників на пенсійних рахунках оцінені в спеціальній розрахунковій одиниці інвестування (**ОдІн**). Вони спрямовуються **виключно** на кредитування **будівництва житла**. Це означає, що всі гроші вкладників постійно індексуються за рахунок коштів тих, хто отримав **кредити на придбання квартир** “Київміськбуду”. Адже вони також оцінені за допомогою ОдІн і **повертаються за курсом ОдІн** на день платежів по кредиту. Саме це унеможливорює виникнення так званої фінансової піраміди. Визначаючи курс ОдІн, банк не може його **ні занижити – ні завищити**, оскільки в першому випадку вкладники просто заберуть свої гроші, а в іншому – ніхто не буде брати кредити. Принцип “золотої середини”, в якому банк зацікавлений, робить курс ОдІн, а відповідно, й **індексацію пенсійних вкладів**, насправді об'єктивним.

Пенсійний калькулятор

Формула обчислення майбутньої вартості вкладу (формула анюїтету та складних відсотків):

$$V_p = V_0 \left(\frac{P}{12} + 1 \right)^N + V_m \frac{\left(\frac{P}{12} + 1 \right)^{N-1}}{\frac{P}{12}}$$

V_p – сума вкладу через N місяців;

N – період формування вкладу (в місяцях);

P – рівень дохідності за договором; V_0 – сума одноразового внеску на вклад;

V_m – сума щомісячних внесків на вклад.

Валютні заощадження

Всі ми зберігаємо деяку частину своїх заощаджень у валюті. Досвід останнього десятиріччя показав, що це вигідно, тому що курс ВКВ постійно зростає, а отже наші заощадження ніби-то захищені від інфляції. Але порівняння індексу інфляції і індексу курсу долара показує, що така тенденція спостерігається лише з 1998 року. Зараз відставання темпів інфляції від темпів росту курсу долара поступово і неухильно зменшується. За економічною теорією, протягом найближчих років індекс курсу долара знову (як і до 1998 року) стане нижчим від інфляції, і тоді зберігання своїх заощаджень у доларах стане збитковим. Тому, коли йдеться про довгострокові заощадження, валюта не є вигідним напрямком вкладання грошей. І головне, що слід враховувати, віддаючи перевагу довгостроковим валютним заощадженням, – будь-яка грошова одиниця зазнає інфляції. Можна не вникати у зміст цього складного економічного поняття. Достатньо пригадати, що Ви могли купити, скажімо, на 20 доларів 5 років тому і що тепер... Факти – вперта річ.

Акції, цінні папери

Економічна ситуація в країні продовжує бути настільки невизначеною, що заощадження у вигляді акцій і цінних паперів сьогодні є чи не найбільш ризикованою справою. Вкладення в державні облігації, на превеликий жаль, пов'язані з підвищеним ризиком. Величезний державний борг (понад 12 млрд. доларів) суттєво ускладнює можливості українського уряду щодо своєчасного і повного виконання зобов'язань перед власниками облігацій державної позики. Купуючи акції підприємств, Ви також навряд чи зможете захистити свої кошти від інфляції. Фінансове становище більшості українських підприємств залишається вкрай не стабільним, їхня матеріально-технічна база – відсталою, а виробничі фонди не оновлювалися десятиріччями. Тому лише окремі акціонерні товариства в Україні сьогодні взагалі можуть дозволити собі виплату дивідендів, розмір яких до того ж є мізерним. У будь-якому разі, перед тим як купити акції певного підприємства, обов'язково поцікавтеся розміром саме виплачених, а не нарахованих дивідендів. Річ у тім, що у багатьох випадках керівництво акціонерних підприємств примусово реінвестує їх, і реальних грошей інвестор може так ніколи й не побачити. Сподіватися на те, що ціна Ваших акцій таки зросте і Вам вдасться отримати прибуток – не варто. Упродовж останніх років курсова вартість акцій більшості підприємств тільки падала. Сьогодні продавати акції вкрай важко, можна назвати лічені одиниці цінних паперів, які продовжують користуватися попитом. Також ситуацію ускладнює неабияка залежність українського ринку цінних паперів від Росії, економіку і політику якої важко назвати стабільною.

Депозитні рахунки в інших банках

Зрозуміло, що в умовах розвинутої економіки банки, які працюють з акціями і цінними паперами або надають кредити, є стабільними і виплачують хоча й невеликі (1,5-5% річних), але гарантовані проценти. Реальність, з якою змушені рахуватися українські банки, така, що всі ці фінансові операції є більш ризикованими. Розмір процентів, які банки виплачують за депозитами, залежить від можливостей вигідно вкласти ці кошти. Левову долю грошей своїх клієнтів банки направляють на кредити. Проте, за банківською статистикою, сьогодні майже третина всіх кредитів з тих чи інших причин не повертається. В таких умовах банки роблять вимоги по поверненню кредитів більш жорсткими. Відповідно зменшується і кількість бажаючих їх отримувати. В результаті невпинно зменшується загальна прибутковість банківських операцій, внаслідок чого банки змушені знижувати ставки за депозитами, щоб зберегти свою рентабельність. Відомий фінансовий принцип полягає в наступному: чим вищий ризик вкладення коштів, тим вище повинен бути дохід, і навпаки. Тому в банку, де вкладникам пропонують надто високі проценти, і ризик підвищений. Вибираючи банк, пам'ятайте, що жодному з них не вигідно брати на себе ризик знецінення вкладу внаслідок інфляції. Але тільки окремі банки (і перед усе – “Аркада”) мають механізм, який дозволяє перекласти цей ризик з вкладників на позичальників. Більшість банків пропонує фіксовані процентні ставки за депозитами, тобто такі, що не змінюються в залежності від темпів інфляції. А тому, ставши вкладником одного з таких банків, всю відповідальність за знецінення своїх заощаджень Ви автоматично берете на себе. Подумайте, чи ризик того вартий...

Прибутковість банківських послуг (у млн. доларів)					
1994	1995	1996	1997	1998	1999
632	630	566	586	132	112

Коштовності

Вкладаючи гроші в коштовності (до цього можна додати витвори мистецтва, монети та антикваріат, інші предмети розкоші), Ви стикнетесь з тими ж проблемами. Хіба що зберігати такі речі набагато складніше, а їхню реальну цінність через 10-20 років важко передбачити. Адже мода і смаки змінюються... А головне, Ви будете змушені постійно вирішувати для себе 3 питання: де придбати? як правильно оцінити? кому, у разі необхідності, продати? Що стосується суто золота, то тут все набагато простіше: ціни на нього неухильно падають. Якщо у 1987 р. 1 унція жовтого металу коштувала 500 дол., у 1996 р. – 400 дол., у 1998 р. його вартість складала тільки 294 дол. за унцію.

Нерухомість

Нерухомість вважається одним з найстабільніших видів матеріальних цінностей. Може змінюватись що завгодно, але не потреба людини в надійному і комфортному житлі. І саме в інвестування будівництва житла та інших споруд направляє гроші своїх вкладників банк "Аркада". У Вас може виникнути природне питання: а чому б не зробити те ж саме, при цьому не звертаючись до послуг банку? Спробуємо розібратись. Припустимо, сума Ваших заощаджень на старість достатня для того, щоб вкласти її в нерухомість, тобто придбати більшу (чи додаткову) квартиру, побудувати (чи купити) будинок за містом або, принаймні, гараж. Звичайно, це вигідніше, ніж, наприклад, вкладати гроші в коштовності. Проте, в такому довгостроковому заощадженні є один суттєвий недолік. Нерухомості властиве те, що спеціалісти називають фізичним і моральним старінням. З роками Ваша квартира коштуватиме менше, ніж така сама, але нова. До того ж, у будь-якому місті існує рейтинг районів, який з розвитком та змінами в інфраструктурі зазнає суттєвих змін, впливаючи на вартість житла. Механізм залучення і повернення вкладів, який пропонує банк "Аркада", допомагає уникнути цієї проблеми. Адже нарахування відсотків по ним здійснюється виходячи з реальної вартості житла і цін на товари та послуги на момент видачі (виплати) кредитів та виплат по пенсійних вкладах.

Додаток 1

У К А З ПРЕЗИДЕНТА УКРАЇНИ

Про проведення експерименту в житловому будівництві на базі холдингової компанії "Київміськбуд"

З метою відпрацювання нових організаційних форм та економічних механізмів стимулювання житлового будівництва і розширення можливостей соціального забезпечення громадян України та відповідно до пункту 4 розділу XV "Перехідні положення" Конституції України (254к/96-ВР) постановляю:

1. Провести у період з 1 липня 1999 року до 1 січня 2001 року в місті Києві на базі холдингової компанії "Київміськбуд" (далі - "Київміськбуд") економічний експеримент щодо стимулювання розвитку житлового будівництва із залученням коштів громадян і суб'єктів підприємницької діяльності на довгострокові житлові ощадні вклади з наступним їх спрямуванням на довгострокове кредитування будівництва житла для населення під заставу цього житла та розширення можливостей соціального забезпечення громадян України за рахунок доходів за довгостроковими житловими ощадними вкладами.
2. Встановити, що умови житлових ощадних вкладів визначаються в договорах житлових ощадних вкладів, які укладаються між громадянами-вкладниками та комерційними банками, з якими "Київміськбудом" укладено відповідні угоди (далі - уповноважені банки).
Договори житлових ощадних вкладів можуть бути строковими та довічними (далі - договори).
3. Запровадити на весь період дії договорів, укладених у період проведення експерименту, систему заходів щодо захисту від знецінення зазначених вкладів, яка б передбачала:
 - укладання уповноваженими банками договорів про залучення коштів, надання кредитів цільового призначення та нарахування на них відсотків на житлових ощадних рахунках у національній валюті України;

- ведення обліку коштів, наданих кредитів та нарахованих на них відсотків на житлових ощадних рахунках у гривнях і в еквівалентних розрахункових одиницях умовної площі житла з урахуванням його середньої ринкової вартості;
 - проведення розрахунку відсотків за житловими ощадними вкладками з використанням еквівалентної розрахункової одиниці умовної площі житла (з урахуванням його середньої ринкової вартості);
 - спрямування коштів, залучених на житлові ощадні рахунки, виключно на довгострокове кредитування будівництва житла для населення під заставу цього житла;
 - відкриття та обслуговування житлових ощадних рахунків і здійснення операцій за ними лише в уповноважених банках;
 - гарантування уповноваженими банками виконання зобов'язань перед вкладниками шляхом створення додаткового спеціального резерву страхування довгострокових вкладів;
 - гарантування "Київміськбудом" виконання зобов'язань перед власниками житлових ощадних рахунків відповідно до укладених договорів;
 - інформування уповноваженими банками органів державної податкової служби за місцем проживання власників рахунків, а також за місцем знаходження відповідних суб'єктів підприємницької діяльності про відкриття та закриття житлових ощадних рахунків;
 - встановлення Національним банком України додаткових вимог до уповноважених банків щодо дотримання ними нормативів достатності капіталу та ліквідності.
4. Встановити, що на весь період дії договорів, укладених у період проведення експерименту:
- кошти, внесені громадянами на житлові ощадні рахунки, не включаються до сукупного оподаткованого доходу цих громадян у межах 600 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян за звітний (податковий) період. Кошти, внесені суб'єктами підприємницької діяльності на житлові ощадні рахунки громадян, які перебувають з ними у трудових відносинах, також не включаються до складу оподаткованого доходу громадян в межах 600 неоподатковуваних мінімумів за звітний (податковий) період. На ці кошти не нараховуються збори на обов'язкове пенсійне та обов'язкове соціальне страхування;
 - кошти, внесені суб'єктами підприємницької діяльності на житлові ощадні рахунки громадян, які перебувають з ними у трудових відносинах, включаються до складу валових витрат платника податку в розмірі, що не перевищує 10 відсотків його валового доходу за звітний період;
 - кошти, що виплачуються громадянам згідно з договорами (далі - соціальні виплати), не включаються до складу їх оподатковуваних доходів, за винятком випадків, передбачених статтею 6 цього Указу;
 - внески, спрямовані уповноваженими банками до спеціального резерву довгострокових житлових ощадних вкладів, включаються до складу валових витрат таких банків.
5. Встановити, що за договором соціальні виплати здійснюються за таких умов:
- досягнення вкладником пенсійного віку відповідно до законодавства;
 - повної втрати вкладником працездатності. Встановлення факту втрати працездатності здійснюється в порядку, визначеному законодавством.
 - У разі смерті вкладника його вклад успадковується спадкоємцями відповідно до закону.
6. Встановити, що кошти, зняті вкладником із житлового ощадного рахунка з порушенням умов, зазначених у договорі, підлягають оподаткуванню в установленому законом порядку, а надані пільги анулюються за весь час з моменту укладення договору.
- У разі зняття вкладником коштів з житлового ощадного рахунка уповноважені банки утримують з цього вкладника суму несплачених податків з перерахуванням її до бюджету. У випадку коли кошти на житлові ощадні рахунки громадян внесені суб'єктами підприємницької діяльності, суми несплачених податків і зборів (обов'язкових платежів) підлягають стягненню в установленому порядку за цей період також з таких суб'єктів підприємницької діяльності.

Про зняття вкладником коштів з житлового ощадного вкладу уповноважені банки інформують органи державної податкової служби за місцем проживання вкладника, а також за місцем знаходження відповідного суб'єкта підприємницької діяльності.

7. З метою сприяння розвитку галузі містобудування, впровадження в ділову практику загальноприйнятих норм і правил поведінки суб'єктів будівельного ринку та здійснення контролю за якістю і вартістю житла, своєчасністю його спорудження, забезпечення цільового використання залучених коштів підтримати ініціативу "Київміськбуду" щодо створення на добровільних засадах за участю інших суб'єктів господарської діяльності в галузі містобудування недержавної неприбуткової самоврядної організації - Будівельної палати міста Києва як галузевої торгово-промислової палати.

Встановити, що до правовідносин, які виникають у зв'язку з діяльністю Будівельної палати міста Києва, застосовуються положення статей 1 і 2, пункту 1, абзаців першого - четвертого, дев'ятого - одинадцятого пункту 2 статті 3, статті 4, пункту 1 статті 5, статей 6, 8 - 10, абзаців першого - шостого, дев'ятого - п'ятнадцятого пункту 1, пункту 3 статті 11, статті 12 Закону України "Про торгово-промислові палати в Україні" (671/97-ВР).

Державна реєстрація Будівельної палати міста Києва здійснюється Міністерством юстиції України.

8. Кабінету Міністрів України:

- для проведення моніторингу експерименту утворити наглядову раду;
- проаналізувати за підсумками 1999 року хід проведення економічного експерименту та розглянути питання щодо доцільності його поширення в інших регіонах;
- внести на розгляд Верховної Ради України проект Закону України про внесення змін до законів України щодо питань, які стосуються проведення експерименту, передбаченого цим Указом.

9. Державній податковій адміністрації України запровадити в місячний строк з дня опублікування цього Указу облік наданих пільг з оподаткування вкладникам та суб'єктам підприємницької діяльності за кожний звітний (податковий) період з наростаючим підсумком.

10. "Київміськбуду" розробити, а Державному комітету будівництва, архітектури та житлової політики України затвердити у місячний строк з дня набрання чинності цим Указом положення про порядок залучення і використання коштів на фінансування житлового будівництва та додаткове соціальне забезпечення громадян України в рамках експерименту.

11. Покласти на Кабінет Міністрів України надання офіційних роз'яснень щодо цього Указу.

12. Цей Указ набирає чинності в порядку, передбаченому пунктом 4 розділу XV "Перехідні положення" Конституції України (254к/96-ВР).

Президент України Л.КУЧМА

м. Київ, 27 червня 1999 року

№ 735/99

Питання до обговорення при розгляді кейсу:

1. Наскільки коректне наступне твердження: "Гроші вкладників спрямовуються у **найменш ризиковий** вид інвестування – довгострокове кредитування будівництва житла **під заставу** цього житла".

Чи виникає ризик інвестування коли "кошти вкладників на пенсійних рахунках спрямовуються **виключно** на кредитування **будівництва житла**"?

2. Чи виконані банком "Аркада" вимоги Указу Президента України щодо "гарантування уповноваженими банками виконання зобов'язань перед вкладниками шляхом створення додаткового спеціального резерву страхування довгострокових вкладів"? Чи виникає внаслідок цього кредитний ризик у банка "Аркада"?

3. Як можна оцінити процентний ризик фінансової схеми банку “Аркада” (процентний ризик – ризик втрат в наслідок несприятливих змін ринкових процентних ставок, розривів в термінах активів та пасивів (при фіксованих ставках)?
4. Яким чином можна оцінити ліквідність заставленого житла під забезпечення житлових кредитів, чи не виникають за рахунок цього ризики ліквідності житлових програм банку “Аркада”?
5. Яким чином на Програму буде впливати ринковий ризик (ринковий ризик – ризик втрат, пов’язаний із змінами ринкової вартості житла і його ринком, як первинним, так і вторинним)?
6. Яким чином можна оцінити механізм “захисту від інфляції” пенсійних вкладів за допомогою “Одіну”. Чи не перекладає інфляційний ризик банк “Аркада” з себе на тих хто бере кредити на придбання квартир? (“Кошти вкладників на пенсійних рахунках оцінені в спеціальній розрахунковій одиниці інвестування (**ОдІн**). Це означає, що всі гроші вкладників постійно індексуються за рахунок коштів тих, хто отримав **кредити на придбання квартир** “Київміськбуд”. Адже вони також оцінені за допомогою ОдІн і **повертаються за курсом ОдІн** на день платежів по кредиту. Саме це унеможливорює виникнення так званої фінансової піраміди. Визначаючи курс ОдІн, банк не може його **ні занизити – ні завищити**, оскільки в першому випадку вкладники просто заберуть свої гроші, а в іншому – ніхто не буде брати кредити. Принцип “золотої середини”, в якому банк зацікавлений, робить курс ОдІн, а відповідно, й **індексацію пенсійних вкладів**, насправді об’єктивним”).
7. Чи існує в Програмі “політичний ризик”, наприклад, відміна п.4 Указу Президента України внаслідок прийняття змін до податкового законодавства, вибори нового мера Києва, вибори депутатів Верховної Ради України, вибори Президента України ?
8. Наскільки коректною та добросовісною є конкуренція банку “Аркада” за клієнтів при проведенні своєї рекламної компанії?

РОЗДІЛ 2.6

Проблеми містобудування: реконструкція Бесарабського кварталу

В Києві вже довгий час в самому центрі міста, так званому Бесарабському кварталі, розташовані напівзруйновані будинки, прикриті великоформатними рекламними щитами. Квартал чекає на своїх інвесторів. Міська влада робила дві невдалі (з різних причин) спроби укладання угод про реконструкцію кварталу – спочатку з австрійською фірмою Макулан, потім - з південнокорейською Daewoo. Зараз здійснюється третя спроба реконструкції кварталу.

Завдання:

З використанням рекомендованої літератури та додатків 1-4 зробіть аналіз політики міської влади щодо розв'язання проблеми забудови Бесарабського кварталу. Аналіз слід підготувати у вигляді аналітичної записки.

Особливістю аналітичної записки (або аналітичного документу) є те, що в ній розглядається проблема, яка потребує свого вирішення, тобто якихось дій з боку влади.

Проблемою для державної політики є така ситуація, яка викликає певне занепокоєння в суспільстві. Проблема може стосуватись будь-яких питань державної політики в економіці, соціальній сфері, власне в системі державного управління та ін. В залежності від масштабу проблема може стосуватись всього суспільства (тоді її вирішення потребує втручання центральних органів влади) або окремих регіонів, населених пунктів (проблема для органів місцевого самоврядування). Прикладом останньої є якраз питання забудови кварталу.

1. Орієнтовна структура аналітичної записки

1. Визначення проблеми чи питання для аналізу

- У чому полягає проблема, що потребує розв'язання;
- Які симптоми проблемної ситуації
- Окреслення проблеми (аналіз неспроможностей ринку та влади)
- Які масштаби та яке охоплення має проблема (у територіальному, галузевому аспектах, у часовому вимірі, які групи населення, який відсоток населення зачіпає проблема)
- Хто є клієнтом, тобто замовником аналізу (доречно, щоб це була міська держадміністрація).

2. Передумови

- Як виникла проблема, вона є новою чи повторною
- Яка історія питання, що робилось у цьому напрямку
- Який сучасний стан справ

3. Консультації

- Які погляди та ставлення до проблеми зацікавлених груп або осіб (тобто тих, кого зачіпають можливі варіанти рішення проблеми); хто (які установи) може підтримувати рішення, а в кого може виникнути занепокоєння

4. Моделювання проблеми

- Визначення політичних змінних (набору показників, інструментів політики, які можуть використовуватись з різною інтенсивністю);
- Вибір цілей розв'язання проблеми

(цілі можуть бути самостійні - вони представляють фундаментальні цінності - ефективність, справедливість, людська гідність, та інструментальні - вони полегшують досягнення самостійних цілей);

- Вибір обмежень (список обмежень має охоплювати будь-які ресурси, необхідні для реалізації альтернатив політики).

5. Встановлення критеріїв оцінки розв'язку

Критерій - певна конкретизація цілі; він визначає конкретне значення міри досягнення загальної цілі, яке вважається достатнім для визнання проблеми розв'язаною. Кожній цілі відповідає свій критерій.

б. Альтернативні шляхи розв'язання

Альтернатив має бути 3-4 (серед них може бути «нічого не змінювати»).

Кожна альтернатива - це конкретні переліки дій (заходів) та інструментів політики.

Аналіз альтернатив має включати:

- прогноз можливих наслідків (або впливів) її реалізації - як короткострокових, так і довгострокових;
- оцінювання впливів з огляду на критерії;
- оцінка затрат ресурсів на проведення політики (чи витрат - якщо можлива грошова оцінка) та результатів (або вигід - якщо можлива грошова оцінка результатів);
- порівняльний аналіз альтернатив.

7. Рекомендації

Це порада клієнту дослідження щодо трьох питань:

- що слід робити клієнту;
- чому клієнт повинен робити саме це, а не щось інше;
- як йому слід це робити.

*8. Впровадження***2. Бібліографія**

1. Економічний розвиток і державна політика / Ю.Бажал, О.Кілієвич та ін. Навч. посібник за заг. ред. Ю.Єханурова та І.Розпутенка.- К.: Вид-во УАДУ, 2001. – 480 с. – Част. 2, 5.
2. Веймер Д.Л., Вайнінг А.Р. Аналіз політики: концепції і практика. Пер. з англ. за наук. ред. О.Кілієвича.- К.: Основи, 1998.- 654 с.
 - а. Розд.8. загальна схема аналітичного дослідження (мал.8.1 - с.318); (зокрема с.348-353 - джерела розробки альтернатив політики)
 - б. Розд.7 - універсальні альтернативи/ варіанти політики (с.229).
3. Пал, Леслі А. Аналіз державної політики/ Пер. з англ.- К.: Основи, 1999.- 422 с.
 - а. Розд.3 - загальний підхід до аналізу (оцінювання) політики
 - б. Розд.6 - визначення проблеми (с.196-201)
 - с. Розд.7 - вибір інструментів/ знарядь політики
 - д. Розд.8 - проблеми оцінювання цілей політики (с.257-263)
 - е. Розд.8 - концепції впливів політики (с.263-278)
4. Браун, М. Пол. Посібник з аналізу державної політики.- К.: Основи, 2000.
 - а. Розд.3.1 - формулювання проблем політики (с.87-102)
 - б. Розд.4 - вибір інструментів/ знарядь/ засобів політики (с.119-160), зокрема - 2.1. Розробка альтернативних стратегій (с.138-144)

3. Додатки*Додаток 1***Daewoo підхопила естафету від Masulan**

Бізнес-центр у столичному "Бесарабському кварталі" побудує українсько-корейське ЗАТ "Деу-Київ Компані"

Доля так званого Бесарабського кварталу, плани на реконструкцію й осучаснення якого виношували кілька іноземних компаній, схоже, вирішена. Бізнес-центр, що його кілька років збирався тут збудувати (і мало не почав це робити) колишній "фаворит" колишньої київської адміністрації - компанія Masulan, тепер зводитиме спільне українсько-корейське підприємство (акціонерне товариство закритого типу), в якому корпорація Daewoo матиме контрольний пакет акцій (51%).

На початку листопада заклали перший камінь на місці спорудження майбутнього бізнес-центру. Що ж, нарешті "Бесарабський квартал", спотворений руйнівною силою часу, стихій і "рекламною косметикою", дочекався реконструкції. СП ЗАТ "Деу-Київ Компані", співзасновником якого з української сторони виступила столична держадміністрація, має намір розпочати будівельні роботи влітку 1998 року і закінчити їх наприкінці 2000 - на початку 2001 року.

Щоправда, детального проекту і ТЕО реконструкції цього принадного для забудовників київського куточка (а отже, і вірогідного кошторису) у природі ще не існує - на містобудівній раді столиці розглядалася лише концепція майбутніх перетворень. До того ж, як виявилось, вона має досить опонентів. Проте, незважаючи на неоднозначність оцінок цього пакета документів, столичні власті таки ухвалили його, а отже - і основні положення майбутнього проекту. Останній, за попередніми даними, передбачатиме реставрацію і відбудову архітектурно - історичних пам'яток біля Бесарабського ринку, спорудження 30-поверхової офісної башти (на 10-метровому подіумі) - з 45 тис. кв. м офісної площі і чотирма додатковими поверхами для паркування 800 автомобілів, зведення будинку фондової біржі, 19-поверхового п'ятизіркового готелю на 500 кімнат, з барами, ресторанами, танцювальними холами і конференц-залом, фітнес-центрами та басейнами. Реконструйований і оновлений архітектурний ансамбль "Бесарабського кварталу" треба вписати в навколишній ландшафт з урахуванням нової транспортної розв'язки і мережі підземних переходів, яка одночасно зі спорудженням бізнес-центру створюватиметься у цій частині міста.

Корейська корпорація, що, як відомо, накопичила великий досвід генерального підрядництва у будівництві (надаючи протягом тривалого часу повний обсяг послуг щодо планування, проектування, інжинірингу, управління будівництвом та його фінансування у багатьох країнах світу), як і годиться потужному інвесторові, гратиме першу скрипку в "дуеті" ЗАТ. І навіть уже грає. Поінформовані джерела стверджують, що саме на догоду їй містобудівна рада відхилила зауваження опонентів ухвалені концепції про неприпустимість спорудження у цій частині міста висотної офісної башти, яка нібито "нависатиме над Хрещатиком, спотворюючи ландшафт міського центру".

Головними архітекторами бізнес-центру визначено фірму RTKL International (Балтимор, штат Меріленд, США) та архітектурно-інженерне ТзОВ "Жежерін" (Київ, Україна).

(«Галицькі контракти», 1997 р. №48)

Додаток 2

Чим швидше вирішиться доля корпорації Daewoo, тим дешевше це обійдеться Україні

Південнокорейська автокорпорація "Daewoo Motor Co." офіційно завалилася - її кам'яніючі уламки страхотливо громадаються в далеких і близьких країнах. І ніхто не ризикує передбачити: чи залишаться ці уламки заростати бур'янами, чи стануть фундаментом для чогось нового.

Кілька уламків уже давненько важким тягарем лежать і на українському фінансовому полі. А після оголошення про банкрутство південнокорейської корпорації доля двох СП - київського "Daewoo-Київ Лтд." і запорізького "АвтоЗАЗ-Daewoo" - стала ще загадковішою і непевнішою. Тобто всі знають, що буде погано, але поки що ніхто не визначив - наскільки. Зробити хоч щось, аби фінансові прогалини, які обов'язково з'являться після банкрутства головної компанії, були якомога меншими - основна проблема, якою сьогодні стурбовані багато державних і недержавних структур України.

Руїни в центрі Києва

Що стосується реконструкторів столичного Бесарабського кварталу, які так нічого й не зробили, то у них, напевне, голова болить більше, через те, що корейцям, здається, доведеться повертати вкладені ними гроші. Втім, начальник Головного управління зовнішньоекономічних зв'язків та інвестицій Київської міської держадміністрації Михайло Поживанов вважає, що говорити щось конкретне про долю 7,4 млн. доларів, внесених корпорацією "Daewoo Motor Co." в українсько-корейське СП "Daewoo-Київ Лтд.", наразі дуже і дуже рано.

По-перше, у Києві ще не мають ніяких документів з головного офісу в Південній Кореї, а не знаючи точних формулювань, які в них записано, висновки та прогнози робити важко. А по-друге, рада кредиторів навряд чи сама остаточно визначилася з долею всіх численних проектів, в яких брала участь компанія. На думку М.Поживанова, рада кредиторів південнокорейської автокорпорації, вочевидь, буде змушена або продавати всі активи компанії, або розподіляти їх між кредиторами, і "скоріше за все, ті ж 7,4 млн. доларів будуть винесені на розгляд цієї ради".

При цьому М.Поживанов наголосив, що українська сторона постарается не доводити справи до судового або ліквідаційного процесу, бо це ще на невизначений час заморозить будівельні роботи на території Бесарабського кварталу. М.Поживанов також зазначив, що "ми домагатимемося зменшення суми, яка підлягатиме поверненню". (Втім, малоімовірно, що без допомоги суду вдасться переконати когось зменшити суму. Та ще й враховуючи, що, як визнав той же Поживанов, "у корейської сторони також можуть бути певні претензії до нас, оскільки ми не виконали частини угоди". "Хоч би як було, але закінчення справи і скасування згаданої вище угоди має для Києва велике значення. Бо ж лише звільнившись від зобов'язань перед "Daewoo", ми зможемо визначитися з концепцією розвитку Беса-

рабського кварталу і, можливо, шукати нового інвестора та приймати остаточне рішення", - зазначив М.Поживанов.

І час тут у прямому значенні - гроші. З весни нинішнього року готовність стати інвестором виявляє ізраїльська фірма Zeevi group (до речі, виявляє її й досі). За словами віце-президента компанії і керівника проекту реконструкції Теміра Вінтерштейна, компанія готова вкласти в цей об'єкт інвестиції на загальну суму 150 млн. доларів. При цьому наголошувалося, що реконструкційні роботи ізраїльтяни почнуть лише після того, як будуть вирішені всі юридичні питання з корейською компанією "Daewoo".

Варто також зважати і на природні чинники - з кожним роком і навіть місяцем старі напівзруйновані будинки старіють і руйнуються ще більше. За висновками фахівців УкрНДДреконструкції, які на замовлення Київської МДА провели обстеження будинків в районі Бесарабської площі, деякі будівлі мають більше ніж 80% зносу. За останні п'ять років їхній стан погіршився на 20%. За нормативами показник зношеності будинку, який перевищує 80%, фіксує таку стадію аварійності, за якої будинок вже не підлягає відновленню чи реконструкції. На підтвердження побоювань - 17 жовтня цього року в будинку №2 по вул. Басейній обвалилося перекриття між першим і другим поверхами та підвалом.

Судячи з усього, в Києві мають намір взагалі відмовитися від співпраці з "Daewoo Motor Co." і шукатимуть партнерів в інших країнах. І в обох випадках можна передбачити або тривалу переговорну рутину щодо з'ясування долі вкладених сторонами інвестицій, або судові розгляди. Одне безперечне - чим скоріше будуть розставлені крапки над "і", тим менших фінансових втрат зазнає Україна.

Довідка. Навесні 1997 року Київська держадміністрація і південнокорейська корпорація "Daewoo" підписали договір про створення СП "Daewoo-Київ Лтд.", за яким планувалося провести реставрацію, будівництво та експлуатацію так званого Бесарабського кварталу у Києві, до якого належать будинки №1/3 і 5 по вул. Велика Васильківська і №2 по вул. Басейній.

За цим документом, 51% інвестицій належить корейській стороні, 49% - Київській держадміністрації, яка надає СП право користування на 49 років на земельну ділянку, будівлі та комунікації Бесарабського кварталу. Загальна сума інвестиції передбачала виділення для проведення зазначених робіт 200 млн. доларів. Будівництво планувалося провести за 3,5 роки. Проект передбачав спорудження 18-поверхового готельно-офісного центру площею 160 тис. кв. м, п'ятизіркового готелю на 500 номерів, офісів на 55 000 кв. м, 120 апартаментів, магазинів на площі 15 000 кв. м.

("Україна-Business" № 46 2000.11.15)

Додаток 3

Бесарабський квартал Бермудом не стане

Це - відповідь начальника Головного управління зовнішньоекономічних зв'язків та інвестицій КМДА Михайла Поживанова. А запитання звучало так: "Чи не спіткає Бесарабський квартал доля Бермудів?" Його поставив у своєму листі до редакції наш читач голова профкому шахти "Комсомолец Донбасу" Геннадій Іванов. "Куди поділися корейці, - допитувався профлідер, - які давно обіцяли ремонтувати квартал?"

На це запитання відповідаємо вже ми: 13 грудня 2000 року було останнім днем, на початку якого корейці ще вважалися мало не господарями ситуації з кварталом. Але вдень віце-президент корпорації "DAEWOO" - Генеральний директор відділу нерухомості Ван Сі Хеом та Михайло Поживанов підписали угоду, згідно з якою ця корпорація припиняє участь в інвестиційному проекті з реконструкції Бесарабського кварталу столиці.

Як бачимо, тривалі переговори завершилися тим, що, за словами Михайла Поживанова, "корейська й українська сторони дійшли компромісного рішення". Підписано також протокол про вихід корейців зі складу українсько-корейського СП "DAEWOO-Київ Лтд" й укладено угоду про викуп українською стороною 51 відсоток акцій, які поки що знаходяться у власності "DAEWOO". Згоди досягнуто з усіх принципових питань. Відповідно до доручення Київського міського голови Олександра Омельченка процедуру розрахунків доручено повністю завершити до 22 грудня. Позиція міського голови полягає в тому, щоб Київ увійшов у третє тисячоліття без будь-яких боргів і без нерозв'язаних проблем. Олександр Омельченко поставив завдання: до 10-ї річниці Незалежності реконструкція історичної частини кварталу має бути здійснена.

А 16 грудня сесія Київради затвердила угоду про мирне "розлучення" корейської та української сторін. Відтепер ніяких СП не буде, весь вантаж витрат щодо реконструкції кварталу столиця бере на себе. Хто буде інвестором, стане відомо пізніше. Серед бажаючих бути такими чимало різних компаній. Вибір за столицею, яка постаріється не промахнутися.

("Робітничка газета", 21.12. 2000)

Над Бесарабським кварталом закрутили шиями-стрілами три баштові крани

Нарешті на об'єкті, який багато років муляв очі киянам і гостям столиці, об'єкті, довкола якого вирували пристрасті і не припинялися дебати, об який ламалися списи опонентів і руйнувалися підступні наміри та плани, на об'єкті з маловтішним ярликом Бермудського трикутника закрутили довгими шиями-стрілами одразу три потужні баштові крани.

Енергійні робітники з особливим завзяттям позривали з Бесарабського кварталу безліч рекламних щитів, які омелою обліплювали його зусібч, відволікаючи увагу перехожих від осиротілих руїн, приречених на тривале помешкання вороння та горобців. А з двору виповзає ланцюг великовантажних самоскидів, що везуть на заміське звалище різний непотріб, утворений внаслідок розбирання завалів, демонтування перегоронок, різних покриттів тощо.

- Що, крига скресла? - запитує директора ДП АТ "Укрреставрація" Віктора Сіроша.

- Далі вже зволікати було соромно, - відповідає він. - Міський голова Олександр Омельченко видав спеціальне розпорядження. Згідно з ним, головним замовником робіт виступає Головне управління житлового забезпечення міськдержадміністрації, а виконавцем - наша корпорація. Вважаємо для себе честю працювати на об'єкті, що має стати окрасою Хрещатика, який позаторік ми також реставрували.

Віктор Сірош охоче розповідає, що виконання робіт почали оперативно. З блискавичною швидкістю спеціалісти Управління баштових кранів тресту "Будмеханізація" розібрали старий, покритий іржею кран, натомість змонтувавши три нові велети. У три зміни розгорнули свої роботи десять підприємств корпорації. У будень на об'єкті працюють 270-290 чоловік, трохи менше зайнято роботою у вихідні.

- Чув, як одні називали нинішнє робоче пошвавлення на об'єктів авралом, інші - ударною будовою. З цих двох визначень щось підходить до сьогоднішнього стану справ?

- Нічого. На те і язики, щоб молоти, - всміхнувся Віктор Сірош. - А ми звикли своє діло робити швидко і доброякісно. Чого ж розтягувати? Директивним графіком, який затвердив міський голова Олександр Омельченко, визначено порядок виконання робіт першої черги комплексної забудови та реконструкції кварталу, обмеженого вулицями Басейною, Великою Васильківською, Новим Проїздом і Бесарабською площею. Строк - до 10-ї річниці Незалежності України. І будьте певні: впораємося вчасно. Не підведемо.

Приємно таке чути. Добре, коли важливу справу доручають обов'язковим людям. Адже споконвіку саме на них і тримався світ.

Директивний графік, про який говорив Віктор Сірош, містить понад 20 вагомих визначень того, що належить виконати до вказаної дати. Це – організація будівельного майданчика та роботи штабу, розбирання завалів та монтаж перегоронок і настилів міжповерхових перекриттів, монтаж риштувань та захисної сітки, демонтаж дерев'яних і монтаж металевих балок міжповерхових перекриттів, демонтаж конструкцій даху та покрівлі, підсилення фундаменту, мурування цегляних стін, облаштування підземної частини з будівництвом паркінгу, надбудова мансардових поверхів, зовнішні столярні роботи тощо. Передбачено також, що реконструйовані будинки, первинний зовнішній вигляд яких буде відновлено, використовуватимуться під торговельні центри та офіси. Заплановано облаштування прилеглої території, створення на ній підземних просторів, пішохідних переходів, будівництво навколо Бесарабського кварталу нових транспортних розв'язок і покращення вже існуючих.

У моєму записнику повідомлення на недавній прес-конференції начальника Головного управління охорони пам'яток історії, культури та історичного середовища Києва Руслана Кухаренка про те, що водночас триває розробка більш масштабного проекту забудови кварталу, згідно з яким належить збудувати нові споруди. При цьому неодмінно буде враховано "архітектурну неповторність та історичну цінність старих будинків, які реконструюються". Руслан Іванович пояснив, що паралельно з виконанням робіт першої черги ведуться переговори з потенційними інвесторами, які вкладуть свої кошти у реконструкцію та будівництво об'єкта на вигідних для міста умовах.

До речі, "Робітнича газета" уже розповідала про те, що останній іноземний інвестор реконструкції Бесарабського кварталу столиці південнокорейська корпорація "DAEWO" припинила участь в інвестиційному проекті ще 13 грудня минулого року. Свої підписи під угодою поставили віце-президент корпорації Ван Сі Хеом та начальник Головного управління зовнішньоекономічних зв'язків та інвестицій КМДА Михайло Поживанов. Корпорація "DAEWO" відмовилася від прав інвестора че-

рез невиконання зі свого боку умов попередньої угоди, укладеної з Київською міськдержадміністрацією навесні 1997 року. Таким чином, розійшлися тихо і мирно.

А які були наміри! Пропонували, зокрема, спорудити на території кварталу готельно-офісний центр площею 160 квадратних метрів, п'ятизірковий готель на 500 номерів, офіси на 55 тисячах квадратних метрів, 120 апартаментів, магазинів на площі 15 тисяч квадратних метрів і в тому числі багатоповерхову споруду "європейського стилю". Всебічно зваживши ці пропозиції, Київський міський голова Олександр Омельченко у грудні минулого року заявив: "Ніяких хмарочосів в районі Бесарабки не буде!" І все. Ми не можемо, не маємо права не враховувати історичну та архітектурну цінність старих будов, розташованих на цьому місці. А їх знає кожен.

Серед будівель кварталу - пам'ятка історії місцевого значення по вулиці Великій Васильківській, 5. Цей кам'яний триповерховий будинок на підвалі, з проїздом по червоній лінії вулиці споруджено у дві черги у 1881-1882 рр. та у 1891 р. у садибі А. Підгаєцького за проектом відомого київського архітектора В. Ніколаєва. Головний фасад мав центрально-осьову композицію і був оздоблений у цегляному стилі з невеликими атиками. У 1935-1938 рр. надбудований на 1-2 поверхи, головний фасад значною мірою реконструйовано. Внаслідок цього споруда перетворилася на невиразну будівлю. Первісна планувальна структура одностороннього з чотирма квартирами на поверсі прибуткового будинку повністю знищена чисельними переплануваннями. У квартирі № 5 на третьому поверсі 1896-1903 рр. мешкав класик єврейської літератури Шолом-Алейхем. З 1989 р. пам'ятка відселена у зв'язку з реконструкцією кварталу.

Гріх забувати ще про одну пам'ятку архітектури місцевого значення по вулиці Великій Васильківській, 1-3. Це триповерховий цегляний будинок на підвалі у великій садибі М. Попова, який збудовано у три етапи протягом 1897-1901 рр. за проектом відомого київського архітектора А. Крауса в цегляному стилі з використанням неоренесансних мотивів. Будівля має складну форму, розташована по червоній лінії забудови вулиці Басейної, Великої Васильківської та Бесарабської площі і є одним з найважливіших елементів забудови центральної історичної частини міста. Первісне багатосекційне планування було багатофункціональним: перший поверх займали магазини, у підвалі розташовувалися склади та дешеві квартири, на 2-3 поверхах – дорогі помешкання та готелі "Оріон" (Велика Васильківська, 1) і "Берлін" (Велика Васильківська, 3) з ресторанами. З 1989 року пам'ятки повністю відселені...

Так, якщо вже закрутилися крани над кварталом, значить, столиця збереже й історичні та архітектурні цінності, і Хрещатик нарешті, поверне свою окрасу.

("Робітничка газета" 23.01.2001)

Додаток 5

Київська влада збирається вчинити перебудову всьому Хрещатику.

За 9 місяців?.. (колекція фантастичних проектів)

Після довготривалих переговорів 13 грудня "підписано протокол про вихід корейської сторони зі складу українсько-корейського СП "DAEWOO-Київ Лтд" й укладено угоду про викуп українською стороною 51% акцій, які поки що перебувають у власності DAEWOO", - заявив начальник Головного управління зовнішньоекономічних зв'язків та інвестицій КМДА Михайло Поживанов.

16 грудня Київрада повинна була знайти джерела фінансування викупу акцій, а 22 грудня вже мають відбутися розрахунки зі збанкрутілим інвестором. Таку квапливість столична влада намагається пояснити прагненням якнайшвидше розпочати реконструкцію цього довгобуду (висловлюється навіть фантастична надія, що її буде завершено до 10-ої річниці незалежності України, - практично за 9 місяців, хоча раніше йшлося про 3,5 років).

Кажуть, що бажання інвестувати кошти у цей проект вже висловили кілька компаній, серед яких найреальнішим претендентом називають ізраїльську Zeevi Group.

Якщо ж ідея надшвидкої реконструкції й справді отримає "добро" столичного голови, то на Хрещатику наступних півроку знову зберуться майже всі будівельники міста - адже до річниці незалежності вже заплановано реконструювати майдан Незалежності зі спорудженням монументу, а також підземний простір між майданом Незалежності та Європейською площею.

Слід зазначити, що Бесарабський квартал, з якого починається головна вулиця столиці, вже близько 7-8 років намагалися реконструювати - спочатку австрійський "Макулан", а потім корейська "Деу" (обидва інвестори збанкрутували у себе на батьківщині).

(«Галицькі контракти», №51, 2000 р.)

РОЗДІЛ 2.7.

Аналіз конкурентної політики на ринку послуг технічної інвентаризації об'єктів нерухомого майна

При впровадженні державної політики в різних сферах, зокрема, в будівельній галузі, постає питання про цілі, масштаби та інструменти державного втручання в економіку.

Загальний підхід для визначення цих питань висвітлюється в книзі [1, розд.5.1-5.2].

Нижче (у додатку) пропонується аналіз ситуації на ринку послуг технічної інвентаризації об'єктів нерухомого майна, який підготовлено за матеріалами звіту Антимонопольного комітету України за 1999 рік.

Завдання.

1. Ознайомтесь із матеріалами, вміщеними в додатку, та дайте відповіді на контрольні запитання:
 - а) Чи є ринок монополізованим? За якими ознаками можна це визначити?
 - б) Чи існують якісь замітники для споживачів щодо послуги, яка надається на цьому ринку?
 - в) Чи існують бар'єри для виходу на цей ринок інших учасників з боку пропозиції? Поясніть.
 - г) Які ситуації неспроможності ринку пов'язані із наданням послуг технічної інвентаризації?
 - д) Чи можна вважати ринок послуг технічної інвентаризації природною монополією?
 - е) Які порушення антимонопольного законодавства можливі на цьому ринку? Наведіть приклади.
2. Проаналізуйте можливу державну політику на ринку послуг технічної інвентаризації за такою схемою:
 - а) Визначення проблеми чи питання для аналізу;
 - б) Передумови;
 - в) Консультації;
 - г) Моделювання проблеми: визначення політичних змінних, вибір цілей розв'язання проблеми, вибір обмежень;
 - д) Встановлення критеріїв оцінки розв'язку;
 - е) Визначення альтернативних шляхів розв'язання проблеми;
 - є) Рекомендації;
 - ж) Впровадження.

Більш детально про вимоги до наведеної схеми аналізу написано в іншому розділі цієї книги – «Проблеми містобудування: реконструкція Бесарабського кварталу» та в книзі [1, розд.5.1]

Бібліографія

1. Економічний розвиток і державна політика / Ю.Бажал, О.Кілієвич та ін. Навч. посібник за заг. ред. Ю.Єханурова та І.Розпутенка.- К.: Вид-во УАДУ, 2001. – 480 с. – Част. 2, 5.
2. Антимонопольний комітет України. Річний звіт. 1999 р.- К.: 2000.- 214 с.

Додаток

Загальна характеристика послуг з технічної інвентаризації

Послуга з технічної інвентаризації є комплексною, включає в себе здійснення обстеження об'єкта нерухомості, визначення наявності, належності, складу і стану нерухомого майна, внесення цієї інформації до інвентарної справи і завершується складанням технічного паспорта об'єкта нерухомості. Споживачами послуги з технічної інвентаризації є юридичні і фізичні особи, у власності яких перебувають об'єкти нерухомого майна.

До об'єктів нерухомого майна належать житлові і нежитлові будинки, дачі, гаражі, інші будівлі будь-якого призначення, окрім тимчасових споруд та споруд, не пов'язаних фундаментом із землею.

Особливості ринку послуги

Особливою рисою послуги з технічної інвентаризації об'єктів нерухомого майна, яка є основним чинником, що дозволяє визначати межі окремих ринків цих послуг, є мета, відповідно до якої споживачі бажають отримати цю послугу. В залежності від того, для яких потреб споживачам необхідна послуга з технічної інвентаризації об'єктів нерухомого майна: або для власних чи інших потреб (будь-яких потреб, окрім тих, що пов'язані з необхідністю державної реєстрації прав на нерухоме майно), або для здійснення державної реєстрації прав на нерухоме майно, послуги з технічної інвентаризації поділяються на дві окремі групи ринків.

До першої групи належить ринок послуг з технічної інвентаризації об'єктів нерухомого майна, не пов'язаних з державною реєстрацією прав на нерухоме майно. Зазначений ринок є загальнодержавним та характеризується значною кількістю учасників, оскільки такі послуги з технічної інвентаризації можуть надаватись не лише бюро технічної інвентаризації, а й науково-дослідними інститутами, проектними організаціями та установами, спеціалізованими та іншими підприємствами. На сьогодні надання послуг з технічної інвентаризації об'єктів нерухомого майна, не пов'язаних з державною реєстрацією прав на нерухоме майно, не передбачає необхідності одержання спеціальних дозволів і ліцензій. За наведених обставин цей ринок послуг з технічної інвентаризації об'єктів нерухомого майна є конкурентним.

До другої групи належать ринки послуг з технічної інвентаризації об'єктів нерухомого майна, які пов'язані з державною реєстрацією прав на нерухоме майно. Зазначені послуги є частиною нерозривного комплексного процесу оформлення та реєстрації документів на право власності на нерухоме майно, включаючи інвентаризацію цього майна.

Враховуючи, що у цьому випадку послуга з технічної інвентаризації об'єктів нерухомого майна є складовою єдиного комплексу послуг, які завершуються державною реєстрацією прав на нерухоме майно, а також сучасну ситуацію на ринку нерухомості і правове поле, в якому діють учасники цього ринку, надання можливості виготовлення технічної документації будь-яким іншим суб'єктам господарювання, окрім тих, що здійснюють державну реєстрацію прав на нерухоме майно, може призвести до порушень як в оформленні документації, так і в правовому статусі цього майна. За умови відсутності належних правових норм і механізмів притягнення до відповідальності суб'єктів господарювання, які недобросовісно провели технічну інвентаризацію об'єкта нерухомого майна, використання результатів такої інвентаризації для державної реєстрації прав на нерухоме майно може завдати величезних негативних наслідків для споживачів, держави і суспільства в цілому та призвести до втрати будь-якої довіри до ринку нерухомості.

Протягом 1999 року державну реєстрацію прав власності на об'єкти нерухомого майна відповідно до Інструкції про порядок державної реєстрації права власності на об'єкти нерухомого майна, що перебувають у власності юридичних та фізичних осіб, затвердженої наказом Державного комітету будівництва, архітектури та житлової політики України від 9 липня 1998 року №121 та зареєстрованої в Міністерстві юстиції України 26 червня 1998 року за № 399/2839 (надалі - Інструкція), здійснювали бюро технічної інвентаризації. Пункт 1.8 Інструкції визначає, що державній реєстрації підлягають тільки об'єкти нерухомості, будівництво яких закінчено та які прийняті в експлуатацію у встановленому порядку незалежно від форм їхньої власності та при наявності матеріалів технічної інвентаризації, підготовлених тим бюро технічної інвентаризації, яке проводить державну реєстрацію права власності на ці об'єкти нерухомого майна.

Таким чином, ринки послуг з технічної інвентаризації об'єктів нерухомого майна, які пов'язані з державною реєстрацією прав на нерухоме майно, є регіональними. Для кожного бюро технічної інвентаризації області, міста чи району органами місцевого самоврядування обов'язково встановлюються адміністративні райони, в межах яких діють ці бюро технічної інвентаризації. В межах кожного окремого адміністративного району державна реєстрація права власності на об'єкти нерухомого майна ведеться лише одним бюро технічної інвентаризації в єдиному реєстрі. Отже, територіальними межами регіональних ринків послуг з технічної інвентаризації об'єктів нерухомого майна, які пов'язані з державною реєстрацією прав на нерухоме майно, є межі адміністративного району, в яких державну реєстрацію права власності на об'єкти нерухомого майна здійснює одне бюро технічної інвентаризації. Зазначені регіональні ринки є монополізованими, і частки кожного відповідного бюро технічної інвентаризації на цих ринках становлять 100 відсотків.

Проблеми законодавчого врегулювання ситуації

Зазначена ситуація є перехідною і пов'язана перш за все з недосконалістю законодавства, яке регулює питання державної реєстрації прав на нерухоме майно, та дозволяє сьогодні поєднувати виконання державних функцій з господарською діяльністю, зокрема із наданням послуг з оформлення документації та з технічної інвентаризації. Вирішення цього питання можливе шляхом запровадження нових принципів щодо створення єдиної державної системи прав на нерухоме майно, що передбачалось Указом Президента України від 6 червня 1999 року № 666/99 «Про державну реєстрацію прав на нерухоме майно».

Однак, цей Указ Президента України не набув чинності. Натомість Верховною Радою України прийнято у першому читанні альтернативний проект закону України з цього питання.

Окрім законодавчої неврегульованості цієї проблеми, негативний вплив на ринки послуг з технічної інвентаризації об'єктів нерухомого майна, які пов'язані з державною реєстрацією прав на нерухоме майно, мають непрозорість діяльності і надмірна децентралізація бюро технічної інвентаризації.

Так, статтею 30 Закону України «Про місцеве самоврядування в Україні» виконавчим органам місцевого самоврядування делеговані повноваження з обліку і реєстрації об'єктів нерухомого майна незалежно від форми власності. Протягом останніх років, керуючись саме статтею 30 зазначеного Закону, окремі виконавчі органи місцевого самоврядування почали перетворювати філії і дільниці базових бюро технічної інвентаризації в самостійні підприємства, організовувати в кожному селі, селищі свої власні бюро технічної інвентаризації. Такі дії органів місцевого самоврядування призводять до різкого зростання кількості невеликих, фінансово неспроможних підприємств, руйнуванню базових бюро технічної інвентаризації, значного підвищення тарифів на їхні послуги, включаючи послуги з технічної інвентаризації, погіршенню якості обслуговування, а в деяких випадках створенню навіть криміногенної ситуації у цій сфері.

Рекомендації

Відсутність належного контролю з боку органів державної влади за діяльністю бюро технічної інвентаризації як регіональних монопольних утворень, зокрема, відсутність єдиних довідково-інформаційних матеріалів для визначення витрат та вартості послуг з технічної інвентаризації, єдиної нормативної бази для формування тарифів на послуги бюро технічної інвентаризації, також негативно впливають на ситуацію на ринках, оскільки бюро технічної інвентаризації використовують у своїй роботі різні джерела інформації, які не мають чіткої назви послуг, повного складу робіт, що дає їм змогу встановлювати необґрунтовано завищені тарифи на свої послуги, при формуванні тарифів на однакові послуги включати різний склад робіт. У більшості випадків бюро технічної інвентаризації використовують підвищувальні коефіцієнти без розрахунку дійсних витрат і економічного обґрунтування, що призводить до невиправдано високої вартості послуг з терміновим виконанням. У зв'язку з цим протягом 1999 року майже всіма відділеннями Комітету розглядалися справи про порушення антимонопольного законодавства в діях бюро технічної інвентаризації у вигляді встановлення монопольно високих або дискримінаційних цін на послуги з технічної інвентаризації.

Все це свідчить про необхідність навіть на цьому (до законодавчого врегулювання) етапі розвитку ринків послуг з технічної інвентаризації об'єктів нерухомого майна підвищити урегульованість цих ринків з боку держави для встановлення чітких і прозорих правил діяльності на них бюро технічної інвентаризації, запобігаючи можливості зловживання ними монопольним становищем на ринку.

(«Антимонопольний комітет України. Річний звіт. 1999 р. С.191-193)